LAISVĖ

1990-91, ŽIEMA Nr. 110 (147)

ERRATA

Praeito 1990 m. *Į laisvę* nr. 109(146) viršelį puošė dail. Vytauto Igno grafikos paveikslas ,,Madona''. Deja, kažkaip atsitiko, kad dailininko pavardė ir iliustracijos pavadinimas niekur nebuvo paminėti. Gerbiamą dail. Vytautą Igną ir žurnalo skaitytojus atsiprašome.

Administratorius prašo pasinaudoti įdėtais vokais ir užsimokėti prenumertą. Atkreiptinas dėmesys, kad padidėjusios pašto išlaidos verčia kelti prenumeratą Europos, Pietų Amerikos ir Australijos skaitytojams iki 15 US dol.

Važiuodami į Lietuvą, siųsdami siuntinius, apdovanodami atvykusius, nepamirškime lietuviškos knygos ir Į LAISVĘ žurnalo. Prenumeruokime jį sau po tris egz., iš kurių du persiųskime į Lietuvą.

Į LAISVĘ leidžia Lietuvių Fronto Bičiuliai tris kartus per metus.

Redaktorius: Juozas Baužys.

Redakcijos talkininkai: Česlovas Grincevičius ir dr.Kazys Ambrozaitis.

Administratorius: Jonas Prakapas.

Į LAISVĘ (TOWARD FREEDOM) — a Lithuanian magazine of politics and cultural life published three times a year by Lietuvių Fronto Bičiuliai.

Editor: Juozas Baužys. Business and circulation manager: Jonas Pakapas.

Redakcijos adresas: J. Baužys 9240 Cliffside Ln., Orland Park, IL 60462, USA

Administracijos adresas: J. Prakapas, 14 Thelma Dr., Bakersfield, CA 93305, USA

Prenumerata JAV ir Kanadoje — 10 JAV dolerių; Australijoje, Pietų Amerikoje ir Europoje — 15 JAV dolerių.

Garbės prenumerata: 20 JAV dolerių.

Spausdina ,,Draugo'' spaustuvė: 4545 W. 63rd St., Chicago, IL 60629.

LAISVĖ

Nr. 110 (147)
1990-91 ŽIEMA

REZISTENCINĖS MINTIES IR POLITIKOS ŽURNALAS

TURINYS

Į Laisvę Fondo Lietuvos filialo kreipimasis 2
Vedamieji 3
Naujam pavojui Lietuvą ištikus
Bažnyčios ir valstybės bendradarbiavimas
Edita Nazaraitė, Reikia naujų sąjungininkų ir jėgų 7
Sovietų žurnalistai apie Sovietų Sąjungos ateitį 9
Skaitytojų žodis 10
Nuo redaktoriaus stalo 12
Alfredas Smailys, Istorinė Lietuvos misija 13
Į laisvę Fondo romano konkursas 20
Leona Korkutienė, eilėraščiai 22
Pokalbis su Vidmantu Valiušaičiu 25
Juozas Kojelis, Auka ir kančia Lietuvai (Vladas Nasevičius) 31
Algirdas Statkevičius, Žmonijos tikslas — kultūros kūrimas 37
Vidmantas Valiušaitis, Jonas Grinius — Lietuviškojo integralizmo pradininkas 43
Henrikas Kudreikis, Už Raseinių ant Dubysos saulė netekėjo 47
Juozas Šaltinis, Lietuvos valstybės ekonominis atkūrimas, II 52
Mintys ir projektai: Vidmantas Valiušaitis ir Arvydas Juozaitis apie pilnutinę ir pilietinę demokratiją 62
Juozas Kojelis, 25 metai lietuvių literatūrai Los Angeles 66
Mirė kun. Viktoras Dabušis 70
Apžvalgos ir nauji leidiniai 71

Viršelyje: Vilniaus jaunimo demonstracija Gedimino prosp. 1990 lapkričio mėn. Nuotr. K. Druskiaus.

Autoriaus pavarde ar slapyvardžiu pasirašyti straipsniai nebūtinai atstovauja leidėjų ar redakcijos nuomonei ir yra atviri diskusijoms • Nepakeičiant autoriaus minties, straipsniai gali būti taisomi ir tvarkomi redakcijos nuožiūra • Redakcijai siunčiami laiškai ir atsiliepimai pasirašomi tikrosiomis pavardėmis.

Lietuvos
Nacionalinė
M.Mažvydo

LIETUVOS RESPUBLIKA GYVA!

Į LAISVĘ FONDO lietuviškai kultūrai ugdyti Lietuvos filialo tarybos KREIPIMASIS į Lietuvos ir jos išeivijos visuomenes

Lietuva vėl stovi dramatiškų išbandymų akivaizdoje. Grubi jėga kėsinasi užgniaužti dar trapų mūsų valstybingumą, demokratijos ir laisvės viltis. Bet tai nėra priežastis prarasti pasitikėjimą kilnia žmogaus paskirtimi ar susitaikyti su persekiojamų tautų skaudžiu likimu.

Tikime žmogaus dvasioje glūdinčiais tiesos, teisingumo, tarpusavio solidarumo ir pažangos troškimais. Žmogui yra Dievo skirta pratęsti pasaulio kūrimą, savo egzistenciją įprasminti žmonijos medžiagine ir dvasine pažanga. Tokios didelės paskirties akivaizdoje būtų beprasmiška žmogui savo jėgas eikvoti sistemai, kuri, remdamasi įvairiomis klaidingomis prielaidomis, nusikalsta nedovanotinais nusižengimais prieš žmoniškumą.

Laisvė ir teisingumas triumfuos!

Liudas Dambrauskas,
pirmininkas
Mindaugas Bloznelis
Valdotas Daunys
Arvydas Juozaitis
Vidmantas Valiušaitis

1991, sausio 13

Šis kreipimasis į lietuviškąją visuomenę, pasirašytas ĮLF Lietuvoje tarybos narių, 1991 sausio 13 dieną, tuoj po kruvinųjų įvykių, buvo paskelbtas per radiją ir per Kauno TV lietuvių ir anglų kalbomis, o kitą dieną išspausdintas Kauno spaudoje, nes Vilniaus laikraščiai tuo metu negalėjo išeiti. (Prašome toliau skaityti redaktoriaus skiltį 12 psl.)

NAUJAM PAVOJUI LIETUVĄ IŠTIKUS

I

Ir vėl lenkiame galvas žuvusiems už Lietuvos laisvę, kartu reikšdami pagarbą ir padėką demokratiškai išrinktam Lietuvos parlamentui už ištvermę ir drąsą.

Dar kartą įsitikinome, kad laisvės veltui niekas neduoda. Laisvė perkama krauju. Lietuvos žemė jau permirkusi kovotojų ir nekaltų žmonių krauju, bet ji vis dar reikalauja naujų ir naujų aukų. Iškilmingos žuvusiųjų laidotuvės virto tautos šventė ir įrodymu, kad tai yra tikrasis plebiscitas, išreiškęs nepalaužiamą tautos valią ir demonstraciją už Lietuvos nepriklausomybę.

Laisvės šauksmas jau nebegali būti pasaulio neišgirstas ir ignoruojamas. Tiesa, dar neseniai laisvasis pasaulis tikėjo, kad ir Sovietų Sąjungoje gimsta demokratija, kad Gorbačiovui vertai buvo paskirta Nobelio Taikos premija. Tačiau beginklių patriotų žudynės Vilniuje sugriovė Vakarų iliuzijas. JAV ir Vakarų Europos spaudoje pasigirsta aiškūs balsai, kad įvykiai Lietuvoje, Latvijoje ir apskritai visoje Rytų Europoje yra lygiai svarbūs kaip ir įvykiai prie Persų įlankos. Atsiranda vilčių, kad Vakarai ir JAV nustos tikėję sovietų melu ir sustabdys jiems teikiamą materialinę paramą.

Įsidėmėtinas yra ukrainiečių reagavimas į Vilniaus įvykius. Pagal Askold Krushelnycky, ukrainiečiai supranta, jog Lietuvos ir Latvijos įvykiai glaudžiai rišasi su Ukraina ir kad panašių įvykių galima laukti artimoje ateity pačioje Ukrainoje. Jų parlamento rinkti deputatai buvo nuvykę į Vilnių ir kartu su lietuviais parlamentarais užsibarikadavę budėjo, tuo parodydami solidarumą. Kijevo miesto autobusai buvo papuošti ,,Laisva Lietuva'' plakatais, ir daug kur buvo vykdomos rinkliavos nukentėjusiems Vilniuje.

Lietuvai teko rolė parodyti pasauliui tikrąjį Gorbačiovo ir kitų komunistų veidą, deja, žiauria savo kraujo kaina. Lietuvių tauta vėl išlaikė egzaminą, kultūringai ir kartu efektingai pasipriešindama užpuolikams.

Kaip elgiamės mes, išeivijoje, šio naujo pavojaus akivaizdoje? Tiesa, mes jautriai sutinkame liūdnas žinias iš Lietuvos. Bandome reaguoti demonstracijomis ir spaudimu į laisvųjų kraštų vyriausybes ir parlamentus. Tačiau tas spaudimas nėra darnus ir vieningas. Išeivijos pagalba kovojantiems Lietuvoje nėra pakankama. Mes tebelaikome savo patriotinį egzaminą.

Ar ištesėsime šaukti Lietuvai laisvės, ar pajėgsime efektingai kreiptis į JAV prezidentą ir Kongresą, ar sugebėsime profesionaliai sutelkti bent 10 mil. dolerių pagalbą Lietuvai, ar sudarysime išeivijos lietuvių organizacijų koordinacinį vienetą? Tam visam darbui turi būti parinkti profesionalai, nes mūsų mėgėjiški vei-

kėjai to nepajėgs atlikti. Reikia sudaryti pastovų sąrašą kompetentingų asmenų, kurie galėtų ir būtų pajėgūs lankytis pas krašto prezidentą, kad nereikėtų tam deleguoti technikinius sekretorius ar tokius asmenis, kurie gal tik greičiau sugeba įkišti kojų į prezidentinio kambario tarpdurį. Tad mes dar tebelaikome savo egzaminą. *k. a.*

II

Šalia aukščiau išdėstytų praktiškų minčių dera pamąstyti ir apie kiekvieno iš mūsų nusiteikimus, apie savo įsipareigojimą Lietuvai, apie rezistencinę dvasią apskritai mūsų pačių tarpe.

Nuo Vasario 16-sios — per 1941 sukilimą, per Sibiro tremtinių ir kalinių ašaras, per partizanų kovas ir per tylųjį tautos pasipriešinimą — iki pat Kovo 11-sios lyg ryškiu siūlu driekiasi lietuvių tautos rezistencinė dvasia. Ji niekad nebuvo mirusi, bet Atgimimo ir ypač paskutiniųjų įvykių įtakoje ši rezistencinė dvasia labiausiai tapo giliai įženklinta lietuvių tautos jaunime: be abejo, pačioje Lietuvoje, bet taip pat, su nuostaba reikia pripažinti, ir didelėje dalyje išeivijos jaunimo.

Lietuvos jaunimas sudėjo ir didžiausią kraujo aukos dalį, drąsiai pasipriešinęs sovietiniams žudikams ir jų tankams. Jie tyliai, dieną ir naktį, saugoja Lietuvos parlamento rūmus, jie pasauliui įrodė, kad brutali jėga nepajėgia sutriuškinti drąsios rezistencinės dvasios, paremtos tikėjimu į laisvę.

Išeivijos jaunimas, dažnai nepritapdamas prie tradicinių veiksnių, pats energingai imasi darbo. Jie vyksta į Lietuvą pagelbėti parlamentui ir kitoms įstaigoms, jie įvairiuose kraštuose organizuoja demonstracijas, jose kalba, rašo į spaudą, kontaktuoja valdžios žmones, įvairias krašto įstaigas, renka aukas, vaistus ir kitokią paramą Lietuvai. Jei tokia jaunimo dvasia ir nuotaikomis persiimtų ir išeivijos vyresnioji karta, visi rinktieji ir nerinktieji veiksniai, mūsų išeivijos egzaminas iš rezistencinės dvasios mumyse būtų išlaikytas.

Neseniai matėme ano kruvinojo sausio savaitgalio žiauriųjų įvykių vaizdajuostę, laimingu būdu išvežtą į Vakarus. Jos vaizdai turėtų mums neleisti net užmigti, juo labiau nerūpestingai linksmintis. Kai mūsų broliai ir sesės Lietuvoje aukojasi, kenčia ir net gyvybės kaina gina tautos laisvę, mes, laisvėje gyvendami, jokiu būdu neturime teisės pasinerti vien savo kasdienybės rūpesčiuose, savo naudos, garbės ir prabangos ieškojime. Mes turime aukotis patys savo darbu ir aukoti viską ką galime, mes turime ištiesti pagalbos ranką kovojantiems savo broliams Lietuvoje. *j. b.*

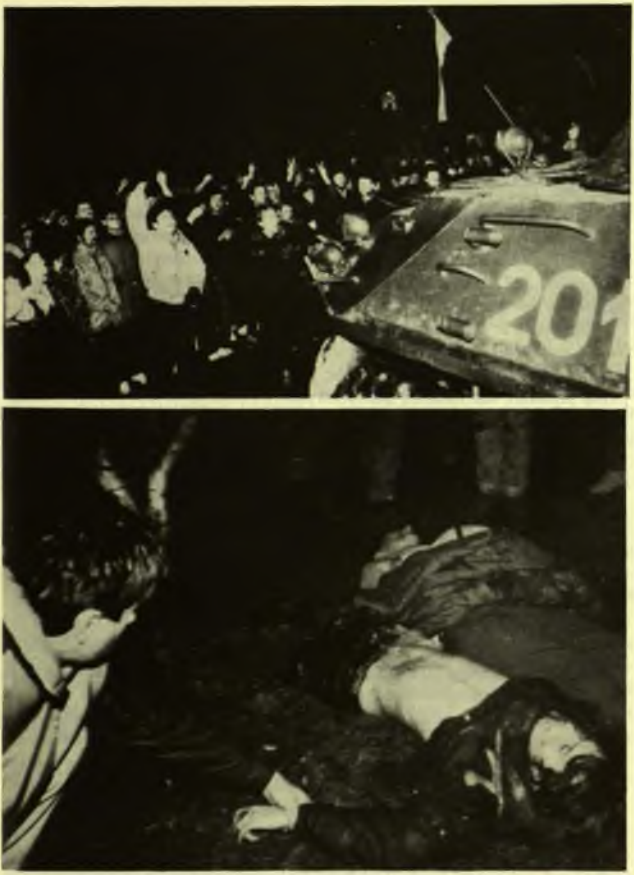

Tą baisiąją sausio dvyliktosios naktį Vilniuje: beginklė minia prieš tanką ir dvi tos nakties aukos. Nuotraukos iš slaptai į JAV parvežto rinkinio.

BAŽNYČIOS IR VALSTYBĖS BENDRADARBIAVIMAS

Atgimstančios Lietuvos vadovų vienu iš didžiausių rūpesčių yra greičiau išgydyti tautos dvasines žaizdas, o religijai, kuri per 50 okupacijos metų buvo už įstatymo ribų, užtikrinti visišką laisvę. Valstybės pareiga bendradarbiauti su visomis religinėmis bendruomenėmis. Buvusi LTSR Aukščiausioji Taryba vieną nusikaltimą, bažnytinių pastatų nacionalizavimą, panaikino 1990 vasario 14 nutarimu. Tai pirmas geras žingsnis. Dabartinė A.T., vadovaujama Vytauto Landsbergio, sąžinės laisvės principą paskelbė Lietuvos Respublikos Laikinajam pagrindiniam įstatyme, o 1990 birželio 14 Bažnyčios padėties restitucijos akte pabrėžė norą su Bažnyčia artimai bendradarbiauti kultūros, švietimo ir labdaros srityse. Kiek vėliau A.T. buvo sumanymas svarstyti ir atskirą įstatymą, detaliau aptarti sąžinės laisvės punktus.

Bažnyčios ir valstybės santykių klausimu atsiliepė Lietuvos Episkopatas. Jo vardu kardinolas Vincentas Sladkevičius spaudoj paskelbė, kad naujo įstatymo, pakartojančio tikėjimo laisvę, nereikia; pakanka to, kas jau buvo paskelbta. Tik reikia papildyti, kad Katalikų Bažnyčios padėties restitucijos aktas būtų taikomas visoms Lietuvoje veikiančioms konfesijoms. Katalikų Bažnyčia Lietuvoje nereikalauja sau išskirtinų teisių ar privilegijų, o tenori, kad ji nebūtų diskriminuojama.

Toks Katalikų Bažnyčios hierarchijos pareiškimas, be abejo, susilauks gražaus įvertinimo iš visų kitų konfesijų. Katalikai tokiu būdu pabrėžia, kad neturėtų būti diskriminuojami protestantai, pravoslavai, žydai, karaimai ir kt.; tuo pačiu pripažįstama sąžinės laisvė ir netikintiesiems.

Nepriklausomos Lietuvos laikais tikėjimo laisvė buvo visiems, bet neatsimenam, kad Katalikų Bažnyčios atstovai būtų pareiškę, jog sau neprašo jokių išskirtinų teisių ar privilegijų, kad būtų prašę nediskriminuoti ir kitų krikščionių ar nekrikščionių tikinčiųjų. Nors su Šv. Sostu ir buvo sudarytas konkordatas, bet dėl kai kurių jo punktų nebuvo sutarimo, kiekviena pusė jį kitaip interpretavo. Ginčas ir nesklandumas tęsėsi 10 metų, iki valstybės žlugimo. Dabar, reikia manyti, iš praeities klaidų bus pasimokyta. Bažnyčios ir valstybės kompetencijos ribos bus aiškiau nusakytos, pagaliau bus vadovaujamasi II Vatikano Suvažiavimo dvasia. Suvažiavimas gan aiškiai suformulavo, jog ,,Bažnyčia, savo uždaviniu ir kompetencija jokiu būdu nesutampanti su politine bendruomene ir nesurišta su jokia politine sistema, yra žmogaus asmens transcendentiškumo rodytoja ir drauge saugotoja'' (Susirinkimo dokumentai; lietuviškam vertime I t., psl. 259). Vadinas, politinė bendruomenė ir Bažnyčia savo veiklos laukuose yra nepriklausomos ir savarankiškos. II Vatikano konstitucijoj tai pakartojama kelis sykius. Kai ateity ir bus vadovaujamasi dėsniu, kad Bažnyčia su valstybe bendradarbiauja ten, kur toks bendradarbiavimas reikalingas, pvz., jaunuomenės dorinimo ar kitais klausimais, lietuvių tauta vėl atsistos ant sveikų pagrindų.

Įdomu, kad bene pirmas, kuris pasiūlė tokią mintį, jog Bažnyčia ir valstybė turi būti atskirtos pačia geriausia prasme, o tik nuoširdžiai bendradarbiauti, buvo

EDITA NAZARAITĖ

REIKIA NAUJŲ SĄJUNGININKŲ IR NAUJŲ JĖGŲ

Vytauto Landsbergio privataus vizito Kanadoje komentaras

Privatus Lietuvos respublikos Aukščiausiosios Tarybos pirmininko V. Landsbergio vizitas Kanadoje truko nuo 1990 m. gruodžio 6-os iki 9-os dienos. Pirmininkas Landsbergis lankėsi Otavoje ir Toronte, kur susitiko su Kanados valdžios atstovais, lietuvių išeivijos visuomene.

Kalbėdamas Otavoje su Premjeru ministru B. Mulroney ir užsienio reikalų ministru J. Clark'u, Landsbergis aiškino apie sunkią ekonominę ir politinę Lietuvos padėtį, apie atvirą spaudimą iš Kremliaus, apie bekylančią grėsmę Lietuvos išsilaisvinimo eigai ir prašė Kanados vyriausybės, kad teikiama ekonominė pagalba TSRS nevirstų jos ginklu prieš Lietuvą. Pirmininkas Landsbergis teiravosi, ar, galimos blokados metu, Kanada galėtų grūdus Lietuvai teikti tiesioginiu būdu, be Kremliaus tarpininkavimo. Ministras Clark pasakė, kad tiesioginiai kontaktai su Lietuva yra sunkūs ir todėl patarė dėl kanadiškų grūdų tiekimo kreiptis į Maskvą, Ševarnadzės asmeniško tarpininkavimo prašant.

Taigi, mažos, laisvės siekiančios tautos atstovui teko iškęsti eilinį „politinį antausį". Pasaulio galingieji tapo ypač atsargūs, patys save prisibauginę Rytų Europos ir kitų pavergtų TSRS tautų maištininkais. Jeigu Sovietų imperijos ambicijos yra istoriškai giliai įsišaknijusios ir visiems gerai suprantamos, tai Vakarų

Antanas Maceina. Apie jį kalbėdamas Juozas Brazaitis, išsireiškė, kad „Maceina dešimtmečiais pralenkė savo laikus". Kai kurie konservatyvesni katalikų veikėjai nenorėjo su tuo sutikti ir Maceiną skundė net Vatikanui. Deja, II Vatikano Susirinkimas tas mūsų filosofo mintis patvirtino. Jeigu iš tikrųjų bus nuoširdžiai vykdomi dabartinių valstybės atstatytojų ir Bažnyčios hierarchų susitarimai, dėl ateities Lietuvos moralinio veido neturėtumėm nuogąstauti. Bus ir antra nauda: mažiau užgauliojančių replikų katalikams dėl tariamo klerikalizmo tais atvejais, kada tam nebus jokio pagrindo. *č. g.*

neryžtingumas besilaisvinančių tautų atžvilgiu atrodo iš tiesų keistai. Taip jau yra, kad didesnis į mažesnį žiūri visad kiek iš aukšto. Peršasi logiška išvada, kad tiems mažiesiems reikia žūtbūtinai vienytis kovoje už savo ir už kito laisvę. Vargu ar yra kita išeitis. Tai liečia Rytų Europos tautas, Rusijos okupuotas tautas ir gausius jų išeivius Vakarų pasaulyje. Deja, ta ideali vienybė nėra lengvai atsiekiama, nes ir virš mažųjų tautų yra pakibusi tautinių ambicijų grėsmė: tai — įvairios istorinės pretenzijos, kaimyniškos nesuvestos sąskaitos ir t.t. Visa tai nesunkiai gali peraugti į tarpusavio pjautynes, ko Rusijos imperijai, aišku, tik ir reikia.

Pirmininko V. Landsbergio privačios viešnagės metu, deja, nei Otavoje, nei Toronte (nei vėliau Vašingtone, —Red.) nebuvo suruošta jokių šią sudėtingą misiją remiančių demonstracijų. Apmaudu pagalvojus, kad visoje Amerikoje žvėrelių teisių gynėjai nenuilstamai piketuoja prie kailių parduotuvių, sielojasi ir protestuoja dėl skriaudžiamų kailiniuotų keturkojų. Atrodo, kad dėl TSRS smaugiamų tautų niekam galva neskauda. Net baisu iki kokios apatijos prieita...

Iš tikrųjų pabaltiečių išeivija nėra labai gausi palyginti su kitomis, tad reikia ieškoti politinių sąjungininkų, nebūtinai draugų. Ekonominė išeivijos parama Lietuvai yra neįkainojama, bet politinių klausimų ji neišspręs. Apie tai trumpai užsiminė pats pirmininkas V. Landsbergis savo kalboje lietuvių visuomenei Anapilio salėje, Misisaugoje. Kaip galimų politinių sąjungininkų pavyzdį jis paminėjo gan gausią ukrainiečių išeiviją. Juk pasaulio galingieji nė piršto nepajudins, kol jų nepaspaus jų pačių piliečiai ir rinkėjai.

Ne paslaptis, kad lietuvių išeivija yra jau gal kiek ir pavargus. Geležinei uždangai nusileidus, iš Lietuvos beveik nebuvo emigracijos, išeivijoje pritrūko naujos energijos, šviežio kraujo. Šiuo metu yra daugiau naujai atvykstančių žmonių iš Lietuvos pastoviam gyvenimui Vakaruose. Labai apmaudu, kad pasitaiko aršios propagandos ir nustatinėjimo prieš naujus išeivius. Tai kenkia Lietuvos politiniams interesams. V. Landsbergis savo paskaitoje Toronto universitete pasakė, kad vienintelis mūsų ginklas yra tarptautinė nuomonė ir parama. O kas šalia tų tarptautinių galingųjų gyvena, jei ne išeiviai iš engiamų TSRS tautų? Tačiau nuolatinis politinis ,,bombardavimas'' reikalauja daug energijos. Užuot visaip koneveikus naujus lietuvių ateivius, seniau čia įsikūrusieji turėtų juos įtraukti į politinę veiklą, padėti bent minimaliai susitvarkyti buitį. Deja, yra per daug abuojumo, egoizmo, nepamatuotų pretenzijų ir nenoro padėti artimui. Nors į bažnyčias einama gausiai, bet Dievo įsakymų nelabai klausoma.

Sovietų žurnalistai — APIE SOVIETŲ SĄJUNGOS ATEITĮ

1990 lapkričio mėnesį Amsterdame įvykusioje tarptautinėje konferencijoje, kurioje buvo svarstomos ekonominės reformos Sovietų Sąjungoje, dalyvavo ir keturi sovietų ekonomistai bei žurnalistai. Tuo metu Gorbačiovo tolimesnieji ėjimai dar nebuvo galutinai išryškėję, jis dar nebuvo atsukęs antrąją savo veido pusę, pasitenkindamas tik grasinimais neklusnioms respublikoms. Tad įdomu pažvelgti, kaip apie Sovietų Sąjungos ateitį dar lapkričio mėnesį galvojo ir pranašavo toje Amsterdamo konferencijoje dalyvavę sovietų intelektualai.

Vienas iš jų — Genadij Lisičkin, ekonomistas ir rašytojas, optimistiškai reiškė pasitikėjimą Gorbačiovu ir perestroika. Jo įsitikinimu, politinėmis ir ekonominėmis reformomis, kurios dabar ten vykstančios, visos esamos problemos bus išspręstos taikiai, ir Sovietų Sąjunga išliksianti nesubyrėjusi.

Kitas sovietų ekonomistas, Nikolai Šmelev, taip pat tvirtino, kad Sovietų Sąjunga nesubyrėsianti. Tačiau ji bus išsaugota tik jėgos pavartojimu prieš neklaužadas respublikas ir net kraujo praliejimu. Valdžią paimsiąs kariuomenės perversmo į priekį išstumtas diktatorius. Politinė laisvė bus apribota iki minimumo, tačiau, jo manymu, ekonominės reformos būsiančios vykdomos. Todėl Vakarų valstybėms geriausia būtų nenutraukti, o gerinti ekonominį bendravimą su Sovietų Sąjunga. Vakarai neturėtų net galvoti apie ekonominių ryšių mezgimą su atskiromis respublikomis, nes jos negalinčios duoti jokių garantijų. Kremlius jokiu būdu nepaleis iš savo rankų Sovietų Sąjungos aukso rezervų, nebent kilęs karas viską pakeistų. Įdomus Šmelevo tvirtinimas, kad Kuba ir Indija finansiškai yra Sovietų Sąjungai skolingos daugiau, negu patys sovietai yra įsiskolinę Vakarų pasauliui.

Ekonomistas ir žurnalistas Vasilij Seliunin pažiūrėjo į padėtį visiškai skirtingai ir pesimistiškai. Jo nuomone, sovietinė imperija nebeišsaugojama — nei jėgos pavartojimu, nei demokratiniais būdais. Kaip sąjunga ši imperija jau dabar yra iširusi, o artimoje ateity Vakarai turės santykiauti su atskiromis respublikomis. Iš po imperijos griuvėsių (gal ir po civilinio karo) iškils naujos valstybės. Todėl Vakarai daro didžiulę klaidą, vis dar palaikydami centrinę Gorbačiovo valdžią. Paskolos ir ekonominė parama jau dabar turėtų būti nukreipiama ne į ją, o į respublikas.

Žurnalistas Anatolij Streiljani apgailestavo, kad Seliunino mintys vis dar esančios mažumoje. Ypač jos nepriimtinos valdžioje esantiems

SKAITYTOJŲ ŽODIS

Tiltas tarp išeivijos ir Lietuvos

Kadangi paskutiniajame (109) numeryje esate įdėję apklausos anketą, jaučiu pareigą pasisakyti šio numerio adresu šiek tiek plačiau.

Visų pirma, galima konstatuoti, kad *Į laisvę* leidinys tampa tikru tiltu tarp išeivijos ir Lietuvos. Ir ne šiaip sau tiltu pasivaikščiojimams, o rimtiems susimąstymams. Taip leidžia kalbėti būtent staipsnių, ateinančių ir Tėvynės, rimtumas. Jūs žinote neblogiau už mus, kad Lietuvoje dabar galima rasti visko, ko tik širdis geidžia ir negeidžia; rašliava tiesiog užplūdo spausdinamojo popieriaus plotus, ne taip lengva aptikti skaidrių minčių ir racionalių svarstymų. Jūs, pasirinkdami autorius, išvengiate pigumo ir tai didelis džiaugsmas. 109 numeryje paskelbta M. Martinaičio kalba ar V. Makovecko pranešimas — puikūs.

---

nomenklatūros žmonėms. Priešingai, jo manymu, Gorbačiovas jau šiuo metu rengiasi panaudoti jėgą ir tuo būdu išsaugoti imperiją. Ar tai būsiąs jo peršamas ‚prezidentinis valdymas', ar kas nors į tai panašaus, bet jėgos pademonstravimas galįs pasirodyti jau už keletos savaičių.

Šio žurnalisto žodiais jau išsipildė. Lietuva ir Latvija jau pajuto ne tik Gorbačiovo grasinimus, bet ir kruvinos jėgos pavartojimą.

jb

Pasinaudota Laisvosios Europos radijo biuleteniu *Soviet/East European Report*, Vol. VIII, Nr.16, Jan. 15, 91.

Antra, šiame numeryje ypatingas dėmesys skirtas Lietuvos ekonomikos reikalams, kas iš tikrųjų svarbu. J. Šaltinio, J. Pabedinsko ir I. Baužaitės-Šemogienės straipsniai nauju, ar primirštu kampu praveria ekonomikos problemas. Manau, kad J. Šaltinio straipsnis nusipelno rimtos diskusijos pačioje Lietuvoje. Tuo tarpu J. Pabedinsko mintys apie pilnutinės demokratijos ribas reikalauja dėmesio iš LFB. Mano asmenine nuomone, jis labai aiškiai iškelia liberalios visuomenės, liberalios ekonomikos galią ir būtinybę kuo adekvačiau tai įvertinti iš ,,frontininkų'' nepasaulėžiūrinės politikos pozicijų.

Trečia, manau, ypatingo dėmesio verta paskelbta V. Nako paskaita ,,Tiesa tave išlaisvins''. Joje skelbiamos mintys ir pats mąstymo stilius man labai artimi, jau nekalbant apie tai, kad Viktorui reikia tiesiog padėkoti už apibendrinimus didžiosios JAV ir TSRS politikos srityje, padėkoti ir už konkrečią informaciją. Tik su vienu negaliu sutikti: jo mintys susiaurėja ir vienpusiškėja ėmus jam kalbėti apie mitologinius Lietuvos vidaus politikos reikalus.

Arvydas Juozaitis,
Vilnius

Išvados apie išvadas

Arvydas Barzdukas, *Į laisvę* nr. 109(146) kritikuodamas praėjusių metų Los Angeles vykusių studijų savaitgalio išvadas, padaro tokią savo išvadą: ,,Patyriau, kad, jei prie ‚nutarimo' ar ‚išvados' nėra pavardės ir telefono numerio to asmens, kas tai įvykdys, — nėra prasmės apie tai kalbėti''. Visai tokią pat kritiką tuo pačiu reikalu, nors kiek ir kitais žodžiais, anksčiau spaudo-

je yra pareiškusi žurnalistė Aurelija Balašaitienė.

Mano nuomone, abu kritikai savo išvadose klysta dėl visuomeniame darbe asmeniškos patirties trūkumo. Mat jiedu maišo du dalykus: organizacijų-veiksnių konferencijose, seimuose ar sesijose padarytus nutarimus su teoretiniais problemų svarstymais seminaruose, simpoziumuose, studijiniuose suvažiavimuose. Pirmųjų nutarimai, balsų dauguma priimti, įpareigoja juos pačius tuos nutarimus vykdyti, nes jie tam pašaukti, gi savanoriškuose susibūrimuose — studijų dienose, seminaruose, simpoziumuose — niekas išvadų nebalsuoja. Tų susibūrimų prigimtis visai kita negu formalių organizacijų-veiksnių, todėl išvados nieko formaliai neįpareigoja.

Straipsniuose, studijose ir paskaitose įvairias problemas svarsto ir savo išvadas daro individai, gi seminaruose ar simpoziumuose tos problemos svarstomos ir nuomonių suderinimo ieškoma kolektyvuose. Sakysime, ilgesniuose kolektyviniuose svarstymuose buvo prieita prie ,,pilnutinės demokratijos'' koncepcijos, formuluotos ''Į pilnutinę demokratiją'' leidinyje. Ar to leidinio pabaigoje turėjo būti įrašytos Brazaičio, Maceinos, Vaitiekūno ir kitų pavardės su adresais ir telefonais? Ar, priėję tokių išvadų, jie jau buvo ir įpareigoti pilnutinę demokratiją Lietuvoje įgyvendinti?

Po pirmojo LF bičiulių Los Angeles sambūrio suorganizuoto politinių studijų savaitgalio 1969, tuometinis sambūrio pirmininkas dr. Zigmas Brinkis taip aptarė studijų tikslą: ,,Reikalinga kartas nuo karto susirinkti politinei padėčiai paanalizuoti, persvarstyti ir nustatyti gaires tolimesnei iniciatyvai'' (*Į laisvę*, 1969 m. nr. 45). Tuo tikslu studijos organizuojamos, ir išvadose išryškinamas tam tikrais klausimais pasiektas minčių suderinimas, nežiūrint kad veiksniai nelinkę, kad ir geriausiomis periferijos sugestijomis pasinaudoti. Mūsuose vyrauja nelemtas įsitikinimas, kad kartą į vadovybę išrinktas, pripuolamai patekęs ar per *fas et nefas* įsiveržęs asmuo jau viską pats geriausiai žino ir kitų nuomonės nereikalingas. Taip atsiranda ,,neklystantieji'' ir ,,nepakeičiamieji''. Bet jau kitas klausimas, kaip tų ,,teisuolių'' veiklą įvertins istorija.

Juozas Kojelis,
Santa Monica, CA

...Ir atsakymas į išvadas

,,Visuomeninio darbo asmeniškos patirties'' turiu maždaug 45 metus. Aišku, tai ne per daug prieš amžinybę, tačiau patirtį tektų ne vien metais matuoti. Kažin ar didelę visuomeninę patirtį atestuoja paniekinantis kitų visuomeninį darbą dirbančiųjų ,,trūkumų'' skaičiavimas?

Tiek Brazaitis, tiek Maceina, tiek Vaitiekūnas visą savo gyvenimą veikė ir stengėsi (kūrė, rašė, kalbėjo, mokė ir meldėsi), kad pilnutinės demokratijos principai neliktų vien paskelbti, bet ir įgyvendinti. Ką sakė, tą ir darė. Aš tik norėjau atkreipti dėmesį, jog visi prasmingi nutarimai ir išvados turėtų atsiremti į realybę. Vargu, ar tai laikytina kokia nors ,,kritika''.

Ir dar — jei ,,geriausiomis periferijos sugestijomis'' nesinaudojama, gal jos yra ,,geriausios'' tik siūlytojams. Pastebėjau, kad viską ,,geriausiai'' žino tie, kurie nori visiems patarti, bet patys niekur ,,nesiveržia''. Mat, ,,įsiveržus'', gali tekti pasiimti ir atsakomybę. Žinoma, čia galiu klysti, tad su dėmesiu perskaičiau Juozo Kojelio nuomonę.

Arvydas Barzdukas,
Falls Church, VA

Suderinti nuomones

IL 109 numery ekonominei sričiai aktualus Jono Pabedinsko „Pilnutinė demokratija, socialinis teisingumas ir ekonominis progresas". Straipsnio mintys yra iššaukiančios. Ekonominių klausimų žinovų seminarai galėtų suderinti nuomones, siekiant paveikiausio būdo išgelbėti ekonominę būklę, bet rezultatai įmanomi tik išsivadavus iš okupacijos.

Marcelijaus Martinaičio „Tiesos angelo globoje" pateikia mintis ne tik iš atgimimo netolimoje praeityje, bet ir tolimesnio tautinio išlikimo žvilgsniu, okupantui vėl atnaujinus tautos naikinimą. Ramus, bešališkas pasidalinimas pergyvenimais literatūrinėje kūryboje yra lyg neakibrokštinis patarimas mažinti karštus — neapvaldomus ginčus, neskubėti nusmerkti kitaip mąstančius.

Antanas Valiuškis,
Barrington, RI

Prenumerata į Lietuvą

Netiesiogiai, žinau, siūlau administracijai daugiau darbo, bet platesniam *Į laisvę* žurnalo paskleidimui Lietuvoje yra būtina paskelbti ir prenumeratos Lietuvoje kainą, pvz., ką jau *Aidai* padarė.

Iz. Mališka,
St. Laurent, Canada

NUO REDAKTORIAUS STALO

Jau užbaigus paruošti spaudai šį numerį buvo gautas iš Lietuvos reikšmingas Į Laisvę Fondo Lietuvos filialo tarybos narių kreipimasis į Lietuvos ir jos išeivijos visuomenes (žr. 2 psl.) ir pluoštas sausio kruvinojo savaitgalio nuotraukų. Tad kai kuriuos numerio puslapius teko greitosiomis pertvarkyti.

Naktis iš sausio 12-sios į 13-ją bus atsimenama kaip vienas iš lietuvių tautos heroiškų, tragiškų ir kartu labai taurių momentų kovoje dėl laisvės. Neįmanoma raidėmis ant popieriaus išlieti to istorinio momento nuotaikas ir žmonių ryžtą, o tačiau Į Laisvę Fondo kreipimesi visa tai ryškiai pajuntame. Ir kartu stebimės jų drąsa...

Prie šių tragiškųjų Lietuvos įvykių ir nuotaikų pavaizdavimo šiame numeryje jungiasi ir vedamųjų mintys, ir poetės Leonos Korkutienės eilėraščiai, ir dr. A. Smailio bei dr. A. Statkevičiaus filosofiniai svarstymai lietuvių tautos paskirties ir kultūros klausimais. Rišasi taip pat ir iš praeities atklydę prisiminimai apie Sibiro kankinį V. Nasevičių bei Raseinių krašto partizanus. Tai medžiaga lietuvių tautos kančių istorijai.

Grįžtant prie savųjų reikalų — administratorius dažnai skundžiasi, kad nemažas skaičius skaitytojų nepasistengia laiku atsilyginti už žurnalo siuntinėjimą. Pasinaudokite šiame numeryje įdėtais vokeliais ir prisiųskite prenumeratą kartu su didesne ar mažesne auka.

ISTORINĖ LIETUVOS MISIJA

ALFREDAS SMAILYS

Vertindami mažų valstybių reikšmę Europoje, matome, kad čia, tarp Vokietijos ir Prancūzijos prisiglaudę prie jūros, sėkmingai egzistuoja Nyderlandai, Beniliuksas, Monakas, o žemyno viduryje — Andora, San Marinas, neseniai priimtas į SNO Lichtenšteinas. Dėl susiformavusio palankaus didžiųjų valstybių požiūrio į jas, jos gali egzistuoti, čiuoti sausumos sienų perimetro santykį (km), dalindami jį iš jūros sienos atkarpos (km). Gautas koeficientas buvo panašus į jūrinį indeksą. Europos indeksas, vertinant kultūriniais, industriniais ir politiniais pasiekimais, matyt, yra pats idealiausias. Ten, kur žemė ir kontinentas įgauna persvarą, stebima stagnacija ir konservatyvizmas. Arti

LIETUVOS IR KITŲ MAŽŲ EUROPINIŲ VALSTYBIŲ REIKŠMĖ IR PASKIRTIS SENAJAME KONTINENTE

plėtoti savo kultūrą, daryti įtaką Europos politikai.

Vienas iš svarbiausių faktorių valstybių egzistencijoje yra priėjimas prie jūros arba tam tikra proporcija tarp jūros ir kontinento. Kai kas mėgina išskaičiuoti vadinamąjį „jūrinį indeksą". Jis paremtas tuo, kad nurodoma, kiek vienam jūros kranto km tenka km² sausumos. Azijoje šis indeksas yra 772 km², SSRS — 560 km², Europoje — 270 km², Lietuvoje — 658 km², Estijoje — 36 km² (indeksai sudaryti, naudojantis LSSR enciklopedijos duomenimis). Mėginome išskaiesanti jūra žmogų išjudina, suteikia jam dinamiškumo, o kontinento persvara skatina fatalizmą, melancholiją, konservatyvumą, statiškumą. Kontinentas ir jūra žmonių psichiką veikia skirtingai. Kalnai, esantys kokios nors tautos gyvenamoje teritorijoje, skatina drąsą, atkaklumą, ryžtą, narsumą, neretai nacionalizmą ir pasipūtimą. Lietuvos teritorijos lygumos ir pajūris stimuliuoja jausmingumą, melancholiją, prieraišumą žemei, darbštumą ir ištikimybę. Tačiau vertinti lietuvių tautą kaip grynai kontinentinę būtų neteisinga, nes ji gy-

vena ne kontinento gilumoje (kaip baškirų, totorių, baltarusių tautos), bet pajūryje, nors jos išėjimas į jūrą labai siauras. Tai patvirtina ir Lietuvos pamario gyventojams būdingas atkaklumas, pragmatizmas ir dinamizmas — jūreiviškų tautų bruožai. O latviai, estai, kur vyrauja jūrinis elementas, daugiau linkę į judrumą, praktiškumą, pramonės kūrimą, jūrininkystę.

Europos kontinentas, kaip ir Pabaltijo valstybių, yra suskirstytas upėmis, ežerais ir kalnais į teritorijas, kuriose gyvena atskiros tautos. Tokiuose apibrėžtuose perimetruose gali kurtis civilizacijos ir kultūros židiniai, spindintys vis kitokiomis kultūrinėmis spalvomis. Čia gyvenančios tautos vykdo tą visuotinę civilizacijos kūrimo misiją, kuri išjudino visą pasaulį ir sukūrė šiandieninę Europos civilizaciją. Palankus klimatas taip pat sudaro sąlygas klestėti civilizacijai ir kultūrai. Ten, kur tęsiasi beribiai plotai, dažnos miglos, lietūs, šalčiai, pūgos, darganos ir pan., žmogus būna izoliuojamas savo būstinėje, o tai neleidžia perduoti jo patyrimo ir filosofijos kitiems. Šaltyje žmogui yra svarbiau šiluma negu kultūra, o šilumoje jis gali aktyviai veikti visose srityse atvirame ore (Elada, Roma). Pabaltijo valstybes bei šiaurės Europą šiuo požiūriu teigiamai veikia Golfo srovė.

Mažos tautos, kurios gyvena kontinento gilumoje arba kokios nors didelės nacijos teritorijoje ir neprieina prie jūrų, okeanų arba neturi sąlyčio su svetimomis valstybėmis, sunkiai atgauna nepriklausomybę, asimiliuojasi su galingesne nacija ir net išnyksta. Istorijoje tokių pavyzdžių nemaža. Panašioje situacijoje yra baškirai, baltarusiai, mariai, komiai, čiuvašai, sorbai (Vokietija) ir t.t.

Ne mažiau svarbus mažoje valstybėje vidaus vandenų (ežerų, upių) buvimas. Didelių upių žiotyse arba žemupiuose dažnai išauga stambūs uostai, per kuriuos mažosios tautos išeina į pasaulį, organizuoja prekybą, nepriklausomą ekonomiką. Pvz., Lietuvai neaprastai svarbus yra Klaipėdos uostas, nes jis, šalia kitų teigiamumų, gali mūsų valstybei būti tvirtos valiutos ir papildomų maisto produktų šaltinis. Negalima įsivaizduoti mūsų kaimynų be Rygos, Liepojos ir Talino uostų. Tokius uostus turinčios valstybės tampa reikalingos net labai tolimoms šalims, nes per šiuos uostus nutiesiami prekybos ir tranzito keliai į įvairius pasaulio regionus. Ežerai ir upės skatina žmonių iniciatyvą, stimuliuoja energetiką, prekybą, įvairina nacijos maisto racioną, papildo maisto išteklius, sudaro sąlygas plėtotis turizmui, etc.

Europa iš esmės yra mažų tautų tėvynė, kur individualizmas, idėja ir teorija turi daug didesnę reikšmę negu galybė, dydis ir unifikacija. Europos mažosios valstybės yra nestiprios ir dažnai pakliūna į didžiųjų įtaką arba į izoliaciją. Tai rodo finliandizacija, albanizacija, Pabaltijo valstybių aneksija. Jos sudaro pretekstus ginčams tarp

didžiųjų valstybių ir net pavojų taikai, nes gundo didžiąsias valstybes jas užkariauti. Tai patvirtina (nors ir neeuropinis) šiandieninis pavyzdys — Kuveito likimas. Mažųjų valstybių teritorijos yra per menkos augti tarptautiniu mastu integruotai pramonei ir prekybai. Jų rinkos, būdamos mažos ir ribotos, yra kliūtis pasaulinei ekonomikai plėtotis. Didžiosios valstybės, norinčios pavergti mažąsias, visados stengiasi taip pavaizduoti situaciją, tartum jos tai darančios mažųjų valstybių naudai, norėdamos gelbėti jas nuo priešų. Šiais teiginiais daugiausia dangstosi didžiųjų valstybių vadovai Europoje, tačiau Afrikoje, Pietų Amerikoje ir net Azijoje didžiosios valstybės palaiko kontinentų suskaidymą į mažas valstybes, nes tokias, pasinaudojant nesutarimais tarp jų, lengviau pavergti.

Dabartiniu metu didžiosios valstybės yra sukūrę neokolonijinę sistemą, kuri paremta skirtingu požiūriu į Europos, Afrikos bei Pietų Amerikos mažas valstybes. Visa jų ideologija gyvuoja principu: pro uso ipso (savam naudojimui).

Vienas iš šlykščiausių didžiųjų valstybių argumentų pavergiant mažąsias yra jų išgalvota štai tokia politinė doktrina: jeigu didžiosios valstybės saugumo užtikrinimui reikalinga mažosios teritorija, tai didžiųjų valstybių moralė leidžia mažąją valstybę aneksuoti. Būtent šis argumentas 1940 m. buvo panaudotas Pabaltijo valstybių aneksijoje ir agresijoje prieš Suomiją, nes tai tariamai turėjo užtikrinti SSRS platų priėjimą prie jūros ir Leningrado saugumą. Labai keista, bet šiuo argumentu ilgą laiką buvo dangstoma Pabaltijo valstybių aneksija, o didžiosios Vakarų valstybės šiai plėšikiškai argumentacijai ir veiklai nesipriešino.

Ką galima pasakyti, ginant mažąsias valstybes? Jų atsiradimas yra pagrįstas mažų tautų laisvės siekimu, siekimu išsaugoti savarankiškumą. Didžiausias mažųjų valstybių turtas, kurį jos gali turėti, yra laisvė, galinti kompensuoti didžiųjų valstybių jėgą. Laisvė ne tiktai tautai, bet ir individui suteikia prasmę gyventi, ištobulina žmonių talentus. Laisvas žmogus ir tauta gali daryti viską, kas dora ir teisinga. Teisė leidžia sukurti laisvę pagrįstą visuomenę, kuri atitinka daugumos žmonių interesus. Žmogaus ir tautos teisės negali paneigti žemiški valdovai, valdančios grupės, partijos, didžiosios tautos, didžiosios valstybės, kitokios jėgos. Įgimtoji žmogaus teisė nepriklauso nuo šitų faktorių, o yra paremta Dievu, Dekalogu, sąžine ir humanizmu. Žmogus turi teisę kovoti prieš įgimtos teisės pažeidimus. Jeigu imperijos pažeidusios šitą teisę, nori pavergti žmones, mažesnes tautas, jos žlunga. Tą rodo Romos, Čingischano, Napoleono, Šv. Sąjungos, turkų, Habsburgų, Hitlerio ir Stalino imperijų likimas. Mažos valstybės, savo egzistenciją pagrindusios teise, galų gale pasiekia pergalę.

Mažose valstybėse geriau nei didžiosiose gali suklestėti kultūra.

Didžiųjų valstybių siekimas praplėsti žemes, užvaldyti kaimynus, organizuoti kariuomenę ir prievartos aparatą neleidžia joms visomis jėgomis rūpintis kultūra, nes vienu metu augti horizontaliai ir vertikaliai yra neįmanoma. Horizontalus augimas yra būdingas didžiosioms valstybėms, o vertikalus — mažosioms. Juk iš tikrųjų Nerono ir Kaligulos Roma, Čingischano imperija, Hitlerio Vokietija, Stalino Rusija kultūrai yra davę mažiau negu senoji Elada, Atėnai, Florencija, Ženeva, Veimaras, Oslas, Stokholmas, Budapeštas, Praha, Haga, Vilnius. Didžiosios valstybės mažųjų sukurtas vertybes geriau panaudoja, pritaiko (Prado muziejus, Luvras, Nacionalinė galerija (JAV), Ermitažas ir t.t.) Panašiai ir moksle — šveicaras Johanas Pestalocis davė pasauliui liaudies mokyklą, danas Grundigas — suaugusiųjų švietimą, čekas Janas Komenskis — pedagogiką, olandas Hugo Grocijus (Hugo de Groot) — jūros teisę, vengras Denešas Gaboras — holografiją, čekas Gregoras Mendelis — genetiką, šveicaras Anri Žanas Diunanas — Raudonąjį kryžių, Fritjofas Nansenas — norvegų pasą, olandai Antonijus van Levenhukas — mikroskopą, Heiké Kamerlingas-Onas — superlaidumą, švedas Alfredas Nobelis — dinamitą ir garsiąją jo vardo premiją, danas Nilsas Boras — atominę bombą ir t.t. Tą patį galima pasakyti ir apie meną (flamandų meno mokykla, Fridrichas Smetana, Edvardas Grigas, Janas Sibelijus, Knutas Hamsunas, Fransas-Emilis Silampė, Selma Lagerlef, Hansas Kristijanas Andersenas,

etc.). Svarbios tarptautinės organizacijos taip pat yra mažųjų valstybių sostinėse, o jų vadovai dažnai būna mažų valstybių atstovai (SNO sėkmingai vadovavo švedas Hameršeldas, burmietis U Tanas, austras Valdheimas, o dabar — peruietis Pjeras de Kueljaras).

Mažų valstybių juridinį egzistencijos pagrindą sudaro tarptautinės teisės kanonais paremtos jų konstitucijos bei tarpvalstybiniai santykiai, išreikšti SNO dokumentuose ir kituose panašiuose aktuose bei konvencijose. Mažosios valstybės gali saugiai egzistuoti tik tada, kai valstybės ir jų bendrijos prisilaiko tarptautinės jurisdikcijos ir moralės. Mažosios valstybės tampa ryškiausiomis tarptautinės teisės ir moralės principų gynėjomis, nes tiktai šių principų besilaikant galima užtikrinti šių valstybių egzistenciją. Mažų valstybių veikla tarptautinio teisingumo organuose ryškiai veikia didžiųjų valstybių politiką ir pakelia ją į aukštesnes dorovinio išsivystymo pakopas. Jų kova už tarptautinį teisingumą ir taiką ne mažiau veikia ir pasaulio visuomenę, skatindama jos moralinį ir socialinį tobulėjimą.

Teisiškai savo egzistenciją įtikinamiau pagrindžia mažosios valstybės. Mažoji valstybė — tai valdymo galimybių ir piliečių teisių įsikūnijimo optimalus variantas. Čia nereikia decentralizuoti valdymo, atiduodant jį provincijoms. Autonomiška valstybė didžiosios valstybės sudėtyje niekados negalės prilygti laisvai mažai valstybei. Tai įrodo didžiulis skirtumas tarp Lietuvos ir Danijos bei Skandinavijos šalių. Laisva valstybė efektyviai rutulioja savo iniciatyvas socialinėje, teisėtvarkos, ekonomikos srityse. Mažoji valstybė neturi mesionistinių tikslų ir tėvynės meilės, paremtos didybės ir išganymo manijomis. Mažosios valstybės tėvynės meilė paremta meile savo gimtinei, o ne gimtinėms, savo tautiečiams, o ne gausybei tautų, savo kalbai, o ne daugiakalbystei, paremta meile visiems tiems, kurie džiaugiasi ir kenčia pasaulyje, priklausančiame visiems. Mažoji valstybė palaiko politiką, kuri visiems garantuoja vietą pasaulyje. Ši meilė yra paremta tolerancija, artimo meile. Maža valstybė yra panašesnė į šeimą, ir tikroji tėvynės meilė čia yra panaši į meilę, susiformuojančią tarp šeimos narių. Visa tai yra priešinga ilgus dešimtmečius SSRS gyvavusiam internacionalizmui, kuris buvo tik užmaskuotas surusinimas. Aišku, yra ideologijų, kurios mažųjų valstybių egzistenciją kritikuoja. Įrodinėjama, kad pasaulyje turi vyrauti valdymo jėga ir griežtumas, teritorijos dydis ir kariuomenės skaičius (tai tikrieji valstybės didingumo požymiai). Tuo remiasi panslavizmas, pangermanizmas, pananglizmas. Teoriją apie mažųjų valstybių egzistencijos nepagrįstumą ir didžiųjų valstybių teisę jas pavergti sukūrė ir pagrindė pseudomokslinė argumentacija Gobino („Geopolitika"), O. Spengleris („Vakarų žlugimas"), G. Spenseris („Europos saulėlydis"), A. Rozen-

bergas (,,XX amžiaus mitas''), A. Hitleris (,,Mano kova''). Nacionalizmas šiose teorijose buvo ištobulintas ir papildytas, tačiau praktiškas gyvenimas visa tai atmetė. Reikia pripažinti, kad kumštis dažnai nepajėgus kovoti prieš kultūrą. Mažosioms valstybėms visados yra pavojus būti plėšrūnų pavergtoms. Tačiau šitos ideologijos laikas nuo laiko sudūžta, ir tų katastrofų metu išryškėja mažųjų valstybių rolė, palaikanti pusiausvyrą tarp didžiųjų valstybių.

Iš viso to, kas pasakyta, matosi, kad mažos demokratinės šalys gali pasižymėti teisinga politine santvarka, efektyvia administracija, puikia socialine tvarka, piliečių dorove ir aukšta kultūra.

Mažųjų valstybių egzistencijos pagrindas yra teisė. Didžiąsias valstybes, pažeidusias mažų valstybių egzistencijos teisę, pasmerkia istorija. Mažųjų valstybių egzistencijos pagrindą gali sustiprinti konfederacija su tokiomis pačiomis valstybėmis. Konfederacija sustiprina politinį, ekonominį ir karinį mažų valstybių pajėgumą ir nekliudo konfederantams plėtoti savo iniciatyvą ir gyventi savo gyvenimą. Mažų valstybių sąjungos principu paremta Šveicarijos federacija ir daugelio kitų valstybių santvarkos. O sovietinė federacija siekė pavergti tautas ir maskavo rusišką imperializmą, kuris besinaudodamas politine demagogija, klasta ir jėga stengėsi pavergti mažas Rytų Europos tautas.

Mažųjų valstybių egzistenciją palaiko tarptautinės organizacijos, pvz., SNO, Europos bendrija, Afrikos valstybių sąjunga. Tačiau reikia pasakyti, kad SNO ir kitos valstybinės asociacijos mažųjų valstybių ir tautų interesus gina nepakankamai. SNO save vadina Suvienytųjų Nacijų Organizacija, tačiau didelis skaičius nacijų, ypač mažų, dėl susiklosčiusių pasaulio politikos tendencijų nėra SNO narės, ir neatrodo, kad ateityje jomis galėtų tapti.

SNO politiką formuoja didžiosios valstybės — pastovios Saugumo Tarybos narės, kurių interesus ši organizacija faktiškai ir gina. SNO struktūrose net nėra komiteto, kuris gintų mažąsias tautas ir valstybes. O esamame mažųjų teritorijų globos komitete vyrauja reakcingos arabų šalys (Libija, Iranas ir kt.) ir SSRS, kurios tebegalvoja apie pasaulinę ekspansiją ir imperijų kūrimą bei stiprinimą. Todėl daug teisingiau būtų, jeigu SNO nesidangstytų savo demokratišku pavadinimu, o tiesiog pasivadintų — Suvienytųjų Valstybių Sąjunga Tvarkos Palaikymui Pasaulyje. Tada bent būtų žinoma, su kuo turi reikalų mažosios tautos ir valstybės.

Kita mažųjų valstybių rolė — buferinių sistemų kūrimas. Pvz., nuo Rumunijos iki Suomijos galima sukurti zoną, skiriančią Rusiją nuo Vokietijos. Tokios zonos sustiprina taiką pasaulyje. Be to, mažosios valstybės galėtų sudaryti plačias nebranduolines ir demilitarizuotas zonas tarp konfrontuojančių karinių ir politinių stovyklų. Tuo būdu jos labai efektyviai sustiprintų taiką Europoje ir pasaulyje. Į šias zonas

galėtų įeiti ir kai kurios iš valstybių, esančių priešinguose politiniuose — kariniuose poliuose.

Istorija rodo, kad didžiųjų valstybių egzistencija niekada nėra ilgalaikė. Imperijoms griūvant, imperijos branduoliui paprastai tenka pasitenkinti vidutinės valstybės statusu ir sugriauta savo tautine kultūra. To, matyt, sulauks ir Rusija.

Kaip galima apibūdinti šių dienų politinius procesus, vykstančius Europoje? Galėtume trumpai atsakyti, kad šiems procesams būdingas didelis mažųjų tautų ir valstybių politinis aktyvumas, jų noras išsilaisvinti iš tironijos. Šioje kovoje politiniai ginklai yra antitotalitarizmas ir antikomunizmas.

Paprastai ši kova pasitenkina taikiomis priemonėmis (išskyrus Rumuniją). Visoje Rytų Europoje ir Sovietų Sąjungoje totalitariniai režimai žlunga. Šių režimų laidotuvėse mažosios Europos tautos ir valstybės vaidina nepaprastai svarbią rolę.

Reikia paminėti Lietuvos avangardinę rolę kovoje su totalitarizmu ir tai, kad į ją lygiuojasi ir paskui ją seka daugelis tautų, kurios nori išsikovoti tikrą nepriklausomybę.

Apibendrinant galime pasakyti, kad Lietuva Rytų Europoje grindžia kelius į naują — postotalitarinę visuomenę.

Vienas iš mažų valstybių neigiamumų yra nacionalizmas, kuris visados gali sukelti konfliktą, susidūręs su kaimynų nacionalizmu. O tokie susidūrimai gali būti net karų priežastimi. Mažųjų valstybių veiklos apsiribojimas savąja teritorija gali pakirsti jų augimą, kuriam kliudo bet kokių formų separatizmas. Todėl mažosios valstybės turi įvertinti ir kitas kultūras, kurios gali apvaisinti jų tautinį individualizmą. Bet koks ,,kambarinis'' patriotizmas yra nesubrendimo ženklas.

Lietuvos istorinis paveldas didelis. Mes turėjome galingų valdovų sukurtą, į Rytus išsiplėtusią, valstybę, vėliau — federacinę valstybę su Lenkija ir mūsų įteisintą tautinę respubliką. Dabar mes, žinodami mažųjų valstybių architektūros principų reikšmę, turim kurti valstybę, atitinkančią pliuralizmo, pakantumo ir demokratijos principus. Naujos Lietuvos egzistencijos pagrindas — tai įgimtos teisės principais paremta valstybė, galimas dalykas, konfederacijoje su Skandinavijos, Pabaltijo ir kitomis Rytų bei Vidurio Europos respublikomis. Šioje kovoje galime tikėtis pergalės. Dabartinė pasaulio opinija yra palanki mums, nes baigiasi spalvotų tautų išsilaisvinimo metas, ir visai natūralus mūsų bei pasaulio visuomenės reikalavimas, kad didžiosios valstybės pagaliau čia, Europoje, duotų laisvę Pabaltijui ir kitoms SSRS respublikoms. Labai svarbu, kad šią istorinę misiją vykdytų jaunoji karta. Mūsų jaunimas, atrodo, tai supranta, bet turi tai įsisąmoninti dar geriau.

Būsimos Lietuvos be jų pagalbos nebus galima sukurti. Ateities Lietuvos žingsniai jau girdisi.

,,Žaltvykslė'', 1990, nr. 4.

Į LAISVĘ FONDAS LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI

savo 30 metų veiklai atžymėti paskelbė ROMANO KONKURSĄ

Konkurso tikslas — sukurti kūrinį, kuris pavaizduotų lietuvių tautos rezistenciją įvairių priespaudų metuose. Tauta pergyveno kelias sunkias okupacijas, kalėjimus, tardymus, vežimus, trėmimus, pasitraukimus. Visa tai vienokiu ar kitokiu būdu giliai palietė kiekvieną lietuvį. Tegu tai būna įamžinta romane.

Romano konkurso premija — 3000 dolerių.

Konkurse kviečiami dalyvauti viso pasaulio lietuviai rašytojai, gyveną Lietuvos respublikoje ar už jos ribų, išeivijoje.

Konkurso terminas — 1991 m. gruodžio 1 d. Iki tos dienos veikalai turi būti įteikti vertinimo komisijai nurodytais adresais.

Vertinimo komisija bus sudaryta iš 7 asmenų: tris narius skiria Lietuvos rašytojų sąjunga Lietuvoje, kitus tris narius — Amerikoje veikianti Lietuvių rašytojų draugija ir vieną narį deleguos Į Laisvę Fondas lietuviškai kultūrai ugdyti.

Romano dydis — nemažiau 200 mašinėle rašytų puslapių. Rašoma dviguba interlinija — intervalu, apie 60-70 spaudos ženklų eilutėje.

Lietuvoje gyveną rašytojai veikalus siunčia ten sudarytai vertinimo komisijai: 232600 Vilnius, Rašytojų 6, Lietuvos rašytojų sąjunga, Romano konkursui. Išeivijoje gyveną rašytojai veikalus siunčia „Į laisvę" žurnalo redaktoriui Juozui Baužiui, 9240 Cliffside Ave., Orland Park, IL 60462, U.S.A.

Visi konkurse dalyvaujantieji rašytojai siunčia po du savo romano egzempliorius, kad vieną egz. tuoj būtų galima persiųsti kitai konkurso komisijos daliai. Romanai pasirašomi slapyvardžiu, į atskirą voką įdedamas autoriaus vardas, pavardė, adresas. Vokas užklijuojamas ir ant jo užrašomas autoriaus slapyvardis.

Premijuotas veikalas bus išleistas Į Laisvę Fondo rūpesčiu Lietuvoje. Premijos įteikimas numatomas Lietuvoje 1992 metų pradžioje.

Nepremijuoti veikalai grąžinami autoriams nurodytu adresu, išlaikant slaptumą.

Konkursas 1990.XI.17 buvo paskelbtas per Vilniaus televiziją ir Lietuvos spaudoje. Maždaug tuo pačiu laiku buvo pradėti skelbimai ir išeivijoje.

Iš Lietuvos gautomis žiniomis Lietuvos rašytojų sąjunga į konkurso vertinimo komisiją paskyrė Vytautą Kubilių, Vandą Zaborskaitę ir Vidmantą Valiušaitį. Į Laisvę Fondas komisijos narių paskyrė Česlovą Grincevičių. Lietuvių rašytojų draugija Amerikoje savo narių dar nepranešė.

Gretinam puslapy: Sausio kruvinojo savaitgalio žuvusiųjų karstai Vilniaus aikštėje. Nuotr. iš Lietuvos. Sausio 16 lietuvių demonstracijų metu Čikagos miesto centre demonstrantai su 14 žuvusiųjų paminkliniais įrašais. Nuotr. paimta iš Chicago Tribune, foto reporteris — Ovie Carter.

IGNAS
TITAS
MASIULIS
1962-1991
LIUDAS
MAŽULEVIČIUS
1966-1991
ALVYDAS
MIRKULIJA
1930-1991
VIRGILIJUS
ALVYDAS

ATGIMIMO RAIDĖ

Lietuviai garbino nuo seno kiekvieną Dievo kūrinį
Ir kunigaikščio Gedimino sapną
Apie Geležinio vilko gausmą,
Sapną, dovanotą iš aukštybių
Kaipo pavyzdį dvasinės tvirtybės,
Nes Lietuva — pasaulio žemėlapio taškas,
O ne pavergėjų rankose vaškas.

Pavergėjai, užgesinę šviesą Maldos namuose,
Stiprino patamsių galybę:
Dviprasmybei privalumas,
Maitinimui pirmenybė...
Ar tai mes,
Kalėjimuose praleidę tautai skirtas dienas,
Ar tai mes,
Ant tremties aukurų sudėję maldas!?

Dieve Tėve, Sūnau, Šventoji Dvasia,
Kodėl, už ką atgimimo raidė
Tapo keturiolikos kraujo dėme
Ant geltonos, žalios ir raudonos,
Ant visų vaivorykštės spalvų, —
Ar dėl to, kad kiekvieno gyvastyje pulsuotų:
Niekas, niekados neprivers išsižadėti Lietuvos!

Čikaga, 1991

Leona Kvederienė

Poetė Leona Korkutienė, gydytoja, baigusi Vilniaus Medicinos fakultetą, rašo poeziją ir prozą, yra taip pat ir foto menininkė. Lietuvoje 1988 išleido eilėraščių rinkinį ,,Etiudai'', o 1989 kelionių apybraižų knygą ,,Sveika, jūra''. Šiuo metu laikinai gyvena Čikagoje ir lanko anglų kalbos kursus Daley kolegijoje.

S O S IŠ LIETUVOS

Sutemos melsvų ežerų padangėje,
Net saulė nebešviečia skaisčiai,
Pasauli, nejaugi prieš sovietų tankus
Iškėlę širdį —
Jaunuoliai paliks tau tik skaičiai!?

Sovietinės pragaro sistemos akiduobėse
Žmoniškumo užuomazgos nebeliko,
Jeigu beginklė jaunystė tapo taikinys...
Nejaugi mirčiai prisiekė sovietinis karys!?

Šiandien, rytoj, visad varpų malda
Bylos Motinų ir Tautos skausmą.
Ar nuplaus tą skausmą gedulo gėlių rasa,
Jei iš žodyno žodis išbrauktas — Tiesa,
Jei negirdi rašyto šauksmo krauju ir širdimi, —
Pasauli, kokiais idealais dar tu tiki!?

Šimtatūkstantinė minia sausio 16 Vilniaus gatvėse palydi žuvusiuosius už Lietuvos laisvę. Apačioj — vaizdas iš Antakalnio kapinių sausio 17. Nuotraukos parvežtos iš Lietuvos.

POKALBIS SU VIDMANTU VALIUŠAIČIU

1990 metų pabaigoje Čikagoje lankėsi Vidmantas Valiušaitis iš Kauno. Jo kelionės tikslas buvo susitikti su Į Laisvę Fondo vadovybe ir pasitarti naujai įsteigto Į Laisvę Fondo Lietuvos filialo reikalais. Posėdžiai ir pasitarimai užėmė beveik visą jo kelių dienų viešnagę. Tačiau sugrįžęs į Lietuvą ir suradęs valandėlę laiko, Vidmantas Valiušaitis teikėsi laišku atsakyti į keletą klausimų, kurie redaktoriaus nuomone, tuo laiku galėjo būti įdomūs *Į laisvę* skaitytojams.

Šiuo metu Lietuvoje leidžiama nepaprastai daug laikraščių bei žurnalų. Ir vis dar atsiranda naujų. Ką visa tai reiškia? Kodėl jų tiek daug reikia? Ar todėl, kad metų metais žmonės negalėjo laisvai kalbėti, ir dabar, pajutę laisvę, nori turėti davo tribūną laisvai ir nevaržomai išsireikšti? Ar gal tik nereikalingas skaldymasis?

Spaudos kontrolės valdyboje prie Vidaus reikalų ministerijos įregistruota apie 700 įvairių periodinių spaudos leidinių. Tai, žinoma, nereiškia, kad šitiek laikraščių ir žurnalų Lietuvoje šiuo metu išeina. Iš to skaičiaus vieni dar tik ,,galandasi'' ginklus, kiti gal jau spėjo ir užsidaryti, treti — nežinia ar bepasirodys apskritai. Leidiniui įregistruoti užtenka sumokėti 500 rublių ir leidimas išduodamas vieneriems metams.

Ir vis dėlto keli šimtai periodinių leidinių Lietuvoje eina. Nors į tą skaičių įeina ir provincijoje leidžiami vietinės reikšmės leidiniai, tačiau yra visiškai akivaizdu, kad laikraščių Lietuvoje yra gerokai per daug. Tai ypač krenta į akis dabar, kai jaučiamas ne tik didelis materialinių išteklių stygius, bet ir beveik kiekvieną leidinį paliečiąs kūrybingesnių pajėgų nepriteklius. Dominuoja labai vidutiniško mentaliteto, politiniais skandaliukais, ekonominėmis aferomis, erotiniais kibirkščiavimais apetitą tenkinanti žurnalistika. Net ir svarbesnieji Lietuvos laikraščiai nemaža dalimi tėra privačių nuomonių bei labai fragmentiškų informacijų rinkiniai, kuriuose

gana keblu įžvelgti laikraščio poziciją. Stokojama mąslumo, analizės, duomenimis paremtų apibendrinimų, prognozių. Užtat dažnai nuogai kyšo arba ironija ir sarkazmu persmelkta destruktyvi kritika, arba akla apologetika. Charakteringa, kad retas Lietuvos laikraštis turi vedamąjį. Kai kas sako, kad pozicijos neturėjimas irgi yra pozicija...

Ką visa tai reiškia? Vienareikšmiškai atsakyti keblu. Ar tai tik mūsų nepajėgumas, atsakomybės stoka politinio pluralizmo akivaizdoje, ar gal nenoras aiškiau apsibrėžti neapibrėžtoje politinėje situacijoje? Juk niekas dabar taip neslegia Lietuvos žmonių, kaip nežinia: kas bus rytoj?

Ar šiame, kaip mums atrodo, bereikalingame spaudos pertekliuje nejaučiamos kartais ir svetimos įtakos, siekiančios lietuvių tautą skaldyti?

Į klausimą, kiek čia yra svetimos įtakos lietuvių tautai skaldyti, norėčiau atsakyti klausimu: o kiek jos esama egzilėje, lietuvių išeiviškosios visuomenės dalies suskaldymui? Ar išeivija galėtų skųstis, tarkim, kad ir savo pačių lietuviškų laikraščių stoka? Padėtis turbūt labai panaši — pasirinkimas ir išeivijos sąlygomis labai didelis, tuo tarpu kokybė — kažin ar kiekvienu atveju patenkinama.

Suprantama, tiek tėvynėje, tiek diasporoje gyvenanti lietuvių tauta yra patogiai prieinama svetimoms įtakoms, tačiau šia tema samprotavimai, besiremiantys asmeniniais pastebėjimais ar nuojautomis, tėra daugiau negu abejotinos vertės. Niekada nėra įmanoma aiškiai pasakyti, kada reiškiasi autentiškai mūsų pačių seklumas, savanaudiškumas, gobšumas, o kada tos mūsų ydos tampa priemone svetimiesiems veikti prieš mus pačius. Man asmeniškai ši problema yra žymiai suprantamesnė ontologinėje plotmėje, negu politinėje. Prisiminkime tik įvykį iš 1940 metų: kritišką valstybei ir tautai valandą prezidentas A. Smetona apšaukia bolševiku ir nušalina kariuomenės vadą gen. St. Raštikį, kad jo vieton pastatytų tikrą bolševiką, slaptą kandidatą į kompartijos narius, gen. V. Vitkauską, kurio veiksmai paneigia bet kokią galimybę bent kiek efektyviau priešintis Lietuvos okupacijai. Prezidentą A. Smetoną kaltinti nelojalumu Lietuvos valstybei turbūt būtų šventvagiška, bet kaip tada paaiškinti šitokią fatališką klaidą? Ar tai tik nesuvaldytos politiko ambicijos, atremtos į Lietuvos kontržvalgybos darbo broką, ar efektyviai parengta ir preciziškai įvykdyta svetimos valstybės žvalgybos operacija? Klausimas įdomus, ypač turint galvoje, kad beveik tuo metu buvo atstatytas ir Latvijos kariuomenės vadas gen. S. Balodis. Net istorikai į panašius 50 metų senumo klausimus atsakymų dar nėra davę, tai juo labiau jie neprieinami filologams ir žurnalistams, mėginantiems skverbtis į šiandienos politikos tamsą.

Gausioje Lietuvos spaudoje mūsų skaitytojas pirmiausiai pastebi tiek daug

piktų pagiežos žodžių vienų kitiems, tiek daug vanojimosi ir neapykantos, drabstymosi purvais ir kažkokios teisybės ieškojimo. Ar tai tik pereinamasis laikotarpis, ar gal pajustos nepažabotos laisvės išraiška — laisvės sau, neatsižvelgiant į savo tautos reikalus?

Šis klausimas labai artimai siejasi su ankstyvesniais ir panašus į juos tuo, kad beveik negalima duoti aiškaus atsakymo. Aiškesnio supratimo dėlei norisi perkelti jį ir vėl į išeivijos plotmę.

Man yra tekę, daugiau filologinių interesų aspektu, kiek pasigilinti į išeivijos spaudą (tame tarpe ir periodiką) ir susidaryti nuomonę apie ten vykusias ,,batalijas'', todėl, atsakydamas į pirmąją šio klausimo dalį, labai nesiplėsiu, tikėdamasis, kad Amerikos lietuviams yra pakankamai gerai pažįstama ta kadais viešpatavusi panaši atmosfera, kurioje būta ,,tiek daug piktų pagiežos žodžių vienų kitiems, tiek daug vanojimosi ir neapykantos, drabstymosi purvais ir kažkokios teisybės ieškojimo''. Dabar tas ,,klimatas'' persikėlė Lietuvon. Bet nemanyčiau, kad šia prasme Lietuvoje būtų nužengta toliau. Aišku, dabarties virsmo situacijoje tai yra labai nepageidautinas reiškinys, kuris graso mums besimezgančio valstybingumo sunaikinimu, tačiau moralinėmis apeliacijomis vargu ar įmanoma jį pašalinti. Susidūrimas vyksta interesų plotmėje. Tai yra konfliktas tarp tų, kurie norėtų įgyvendinti sąžinės laisvę, ir tų, kurie siekia visuotinės laisvės sąžinėje. Poetas Ionas Juškaitis ta susikirtima gana dramatiškai atskleidžia: ,,Knygas, kurias begėdiškai naikino po karo, plėšdami iš vaikomų žmonių, šiandien išleidžia jiems, begėdiškai iš jų plėšdami pinigą. Laikraščiai velia net žmonių atsiminimus — neišpainiojamai. Stalino dvasia ir toliau plazdena viršum užnuodytų Lietuvos vandenų: pokarinius mūsų laiškus jam pakeitė jo meilužių laiškai mums. Kičas, pornografija, bulvarinės banalybės iš viso pasaulio, užmaskuotos persivertėlių klastotės, norint nukreipti dėmesį į reginius ir duoną nuo dabarties skaudulių, blogos kalbos pamokomis drimba per laikraštienos drebučius mūsų visuomenei tiesiai į burną''. Poetas matąs čia dvylika klastų, o tryliktoji bus, kurios mes nė nesapnuojame: ,,...tolimoje ateityje — Bažnyčia be Kristaus ir Lietuva imperijos sudėtyje be komunistų. O visa tai padaryta mūsų pačių rankomis''. Tokia būtų logiška baigtis siekiant sau asmeninės laisvės tautos ir visuomenės sąskaita.

Vyriausybė leidžia ir savo oficiozą ,,Lietuvos aidą'', pavadintą valstybės laikraščiu. Jame saikaus atokumo nuo visų barnių pastebima kiek daugiau. Tačiau kai kurioje išeivijos spaudoje kartais suabejojama, ar iš viso yra reikalingas ,,valstybės laikraštis''.

Savų problemų, be abejo, turi ir *Lietuvos aidas*. Užtenka jame ir mėgėjiškumo, ir paviršutiniškumo, kartais net ir neatsakingumo. Kartu manyčiau, jog tai tam tikra prasme yra ir bendra Lietuvos žurnalistikos problema (ne visiems, žinoma, leidiniams vienodu laips-

niu), nepakankamas lietuviškosios žurnalistikos kultūros lygis. Tačiau į klausimą, ar tokio laikraščio reikėjo, aš neabejodamas atsakyčiau ,,taip''. Šiek tiek schematizuojant galima būtų manyti, kad *Lietuvos aidas* mėgina atspindėti parlamento daugumos nuomonę, tuo tarpu kiti Lietuvos dienraščiai, su labai ribotu svyravimu į vieną ar kitą pusę — parlamento mažumos. Manau, jog yra visiškai natūralu, kad tos nuomonės, kurios dominuoja Lietuvos parlamente ir kurios vykdo dabartinę besikuriančios mūsų valstybės politiką, turėjo būti atspindėtos ir viešumoje.

O paantraštė, jog tai esąs ,,valstybės laikraštis'', mano supratimu neturi jokios reikšmės. Berods, *Dirva* yra išreiškusi nusistebėjimą, jog save demokratine tituluojanti valstybė turi pretenzijų išlaikyti savo laikraštį. Tokią nuostabą galima būtų sušvelninti klausimu: kurioje demokratinėje pasaulio valstybėje šeimininkauja svetimos valstybės specialios tarnybos bei reguliari kariuomenė, kuri grobtų pastatus, gaudytų rekrutus, reidais iš savo bazių karinėje parengtyje baugintų taikius gyventojus? Demokratinių valstybių patirtis nėra mechaniškai perkeliama į administracinį darinį, kurio valstybingumo pradmenys tėra gana riboti.

Kovo 11-toji buvo kulminacinis taškas tautos vieningo nusiteikimo ir laisvės siekimo požiūriu. Po jos prasidėjo realybė — tautos laisvės įgyvendinimas, blokuojamas svetimos valstybės jėgos. Ar tauta suprato, kad Kovo 11 buvo tik kovos pradžia? Ar po visų jau patirtų sunkumų ir galimai dar sunkesnių dienų ji yra pasiryžusi ištesėti?

Visi pasikeitimai Lietuvoje vyko ir vyksta uraganišku greičiu. Ar tauta pakankamai suprato, ar pasiruošė, ar tesės? Nebuvo kada nei giliau pamąstyti, nei apdairiau pasirengti: tiek Sąjūdžiui, tiek Kovo 11-tajai.

Penkiasdešimt metų mus šaudė, gaudė, sodino, varė iš namų, persekiojo — šitaip mums mušė iš galvų politiką, kad nė neprisimintume valstybę turėję, o juo labiau — galvoją apie jos atstatymą. Trečia karta pakilo, kuri buvo pratinama galvoti ne apie savo valstybę, net ir ne apie tėvynę, o tik apie gimtinę, tėviškę, Nemuno kraštą...

Sąjūdis pakilo ne todėl, jog tauta būtų subrendusi jam iš vidaus, sąmoningai apsisprendusi ir pasiruošusi tiems siekiams, kuriems dabar yra užsimojusi. Leista buvo. Leista buvo Sąjūdžiui kurtis ir veikti. Žinoma, tikintis jį sukontroliuoti ir išlaikyti įtakoje tų jėgų, kurios siurbė gyvybę ne tik mūsų tautai, bet ir visai Rytų Europai. Bet nors ir po 50 metų nelaisvės, pirmai progai pasitaikius, tauta siūbtelėjo tokiu Sąjūdžiu, kokio jie nesitikėjo. Galima nesunkiai įsivaizduoti, kodėl panašiems Sąjūdžiams nebuvo nei menkiausios galimybės anksčiau, kada vidinių pajėgų tauta būtų turėjusi gerokai daugiau.

Nebuvo laiko tinkamai pasiruošti nei Kovo 11-tajai — neužteko laiko — bet mes dabar matome, kad tai buvo jau paskutinis laikas, nes, jei

ne Kovo 11-toji, tai mūsų ,,byla'' šiandien jau būtų išspręsta. Įvertinant Paryžiaus nutarimus, mums nebebūtų kitos išeities, kaip tik klusniai, drauge su kitomis 14 likimo draugių, pasirašyti ,,atnaujintos'' Sąjungos sutartį.

O kiek tautoje yra pasiryžimo ir aukos dvasios — spręsti pagal laikraščių nuotaikas būtų netikslu. Stalininiais, chruščiovininiais, brežneviniais metais laikraščiai rašė, jog lietuviai labai patenkinti sovietiniu gyvenimu ir apie jokį kitą jie nė negalvoja. Dabar tie patys laikračiai skelbia, kad Lietuvos žmonių demokratiškai išrinkta valdžia yra ribotų politinių sugebėjimų, lietuviai nepatenkinti ,,nepriklausomu'' gyvenimu, žmonės reikalauja ,,realios'' politikos ir nekantrauja gerovės... Kas šiandien gali pasakyti, kokie yra mūsų tautos dvasinės ištvermės ištekliai, ir kokių staigmenų ta keista tauta dar gali pateikti istorijai?..

Leiskite dabar pakeisti temą ir pasikalbėti Į Laisvę Fondo klausimais. Neseniai Lietuvoje buvo įsteigtas ir įregistruotas Į Laisvę Fondo filialas. Jo reikalais kaip tik Jūs šiuo metu ir lankotės Amerikoje. Išeivijoje Į Laisvę Fondas lietuviškai kultūrai ugdyti savo veiklą puoselėjo, leisdamas ir remdamas veikalus, liečiančius daugiau ar mažiau rezistencinę mintį. Ar jau spėjote pagalvoti apie Lietuvoje įsteigto filialo artimiausius planus?

Į Laisvę Fondo lietuviškai kultūrai ugdyti Lietuvos filialas neturi kokių nors skirtingų tikslų nuo tų, kuriuos puoselėjo ir tebepuoselėja prieš 30 metų įsteigtasis fondas. Formaliai Į Laisvę Fondo Lietuvos filialas buvo įsteigtas 1990 spalio 24, vadinasi, dar labai neseniai. Betgi šį tą jau esame nuveikę ir konkrečiai.

Kartu su Į Laisvę Fondu Čikagoje, talkinant Lietuvių rašytojų draugijai ir Lietuvos rašytojų sąjungai, pirmą kartą pokario istorijoje paskelbėme bendrą Lietuvos ir išeivijos rašytojams romano konkursą, lietuvių tautos rezistencijos įvairiais priespaudų metais tema. Konkursas skirtas Fondo veiklos trisdešimtmečiui atžymėti. ,,Vilties'' spaustuvei padedant, ką tik išleidome ir pirmąją knygą. Tai Juozo Brazaičio ,,Vienų vieni'', kurią su A. Juozaičio įvadiniu straipsniu Lietuvoje pakartojome 40 tūkstančių egz. tiražu.

Tikimės, jog Lietuvoje Fondo veikla pajėgs aprėpti plačiau nei vien lietuviškosios kultūros ugdymui svarbių knygų leidyba. Lietuviškąją kultūrą mes suprantame plačia prasme ir norėtume vertinti ją ,,Į pilnutinę demokratiją'' idėjų šviesoje. Esame sudarę bent kelias komisijas, kurios jau pradeda savo veiklą: knygų planavimo, spaudos ir informacijos, studijų ir renginių, rezistencijos palikimo, etc. Iš knygų artimiausiu metu numatome išleisti A. Paškaus originalų veikalą, pakartoti K. Bradūno redaguotą ,,Lietuvių literatūra svetur, 1945–1967'', išleisti galimai pilnesnį A. Jasmanto poezijos tomą. Planai yra žymiai didesni, tačiau, kol nesame stipriau susiorganizavę, plačiau kalbėti apie tai dar per anksti.

Studijų ir renginių komisija gegužės pabaigoje ar birželio pradžioje rengia akademinį savaitgalį, į kurį tikisi sulaukti svečių su pranešimais ir paskaitomis ir iš užjūrio. Renginį tikimės suorganizuoti kurioje nors gražioje Lietuvos kurortinėje vietovėje. Kartu su kitomis Lietuvos kultūrinėmis organizacijomis bei įstaigomis Į Laisvę Fondo Lietuvos filialas rengia kompozitoriaus J. Žilevičiaus 100 metų jubiliejaus minėjimą, Vilniuje ir Kaune 1991 kovo 15 ir 16 dienomis.

Spaudos ir informacijos komisija tirs galimybes paremti vieną ar kitą periodinį leidinį, kuris būtų reikalingas materialinės, intelektualinės ar kitokios paramos, kurios ĮLF Lietuvos filialas būtų pajėgus suteikti. Esant reikalui ir susidarius prieinamoms sąlygoms, ši komisija rūpintųsi leisti ir savo periodinius leidinius.

Paminėjote, kad lietuviškąją kultūrą esate pasiryžę skleisti ir ugdyti „Į pilnutinę demokratiją" idėjų šviesoje. Įdomu, ar Lietuvoje iš viso apie šias dar 1958 metais išeivijoje paskelbtas mintis yra žinoma?

Deklaracija „Į pilnutinę demokratiją" yra vienas iš brandžiausių ir turiningiausių, dar ir šiandien nepraradęs savo aktualumo, lietuviškosios politinės minties dokumentas. Labai gaila, kad iki šiol jis vis dar nėra pakankamai plačiai žinomas Lietuvoje. Gal daugiau yra apie šią deklaraciją rašyta, negu sudaryta progų susipažinti su pačiu dokumentu. Ištrauka buvo spausdinta 1990 m. *Atgimimo* 30 nr., o pilnas tekstas buvo paskelbtas 1990 m. žurnalo *Krantai* 5-8 nr. Vienas iš aktualiųjų Fondo Lietuvos filialo uždavinių bus kaip galima plačiau paskleisti „Į pilnutinę demokratiją" idėjas Lietuvoje. Artimiausioje ateityje numatome sudaryti ir išleisti straipsnių rinkinį, kuriame tilptų 1936 m. naujaromuvių deklaracija „Į organiškos valstybės kūrybą", vėliau skelbtos reikšmingesnės šią deklaraciją papildančios publikacijos, 1958 m. deklaracija „Į pilnutinę demokratiją", vėlesni programiniai šią temą liečiantys straipsniai bei dokumentai (daugiausia iš žurnalo *Į laisvę*) iki vėliausių publikacijų *Krantuose* ir *Atgimime*.

Kaunas, 1990, gruodžio 7

PRATĘSKIME Į LAISVĘ ŽURNALO PRENUMERATĄ IR UŽSAKYKIME ŽURNALĄ Į LIETUVĄ

AUKA IR KANČIA LIETUVAI

VLADAS NASEVIČIUS 1909–1986

Prisiminimų nuotrupos

JUOZAS KOJELIS

1986 m. birželio 16 d. rytą ,,Lietuvos'' viešbutyje Vilniuje iš savo kambario nusileidau į apačią sutikti jaunystės draugą Vladą Nasevičių, kurį paskutinį kartą prieš karą buvau matęs 1941 m. birželio 16 d. taip pat Vilniuje. Aš jį tada telegrama buvau pakvietęs atvykti pasimatymui.

Neramia širdimi dairiausi žmonių minioje. Juk buvo praėję lygiai 45 metai nuo paskutinio susitikimo. Per tuos metus Lietuvos istorija praturtėjo didvyriškų kovų, kilnių aukų ir dangaus kerštu šaukiančių Lietuvai padarytų skriaudų lapais, o mudu, tos pačios versmės priešingom kryptim tekančių srovių išskirti, rašėme skirtingo gyvenimo apybraižas.

Ar pažinsiu? Turėčiau!

Prisiminiau Vlado 1982 rašyto laiško žodžius: ,,Kuo didžiuojamės, dėl ko stūgavo jaunos širdys, doros, pareigingos, jaunystės metais, tuos sieja ir nūdien, riša ir riš — įpareigoja iki paskutinio atodūsio''.

Vienoje salės pusėje nepastebėjau nieko, kas būtų panašu į Nasevičių. Perėjau į kitą šoną, kur buvo mažiau žmonių. Netoli lango stovėjo ilga, žila barzda žmogus ir ramiai stebėjo minią. Nespėjus man net pagalvoti, kad tai Nasevičius, mudviejų akys susitiko. Pradėjome artėti vienas prie antro. Tada jis iškėlė rankas į viršų ir pasakė: ,,Juozai, man Dievas buvo geras, kad dar gyvam leido tave pamatyti''. Tokie buvo jo pirmieji žodžiai ir toks mudviejų susitikimas po 45 išsiskyrimo metų.

Nesakysiu, kad VD universitete Kaune mudviejų draugystė su Vladu buvo itin artima. Jis buvo 7 metais vyresnis už mane, studijavo Teisių fakultete, rodos, ekonomiją, aš — Humanitarinių mokslų f-te klasikinę filologiją. Priklausėme ir skirtingom studentų draugijom: jis, kiek prisimenu, buvo ,,Jūros'' korporantas, aš ateitininkas. Kai 1936–38 gyvenau Žaliakalnyje, Utenos gatvėje (bolševikai buvo pavadinę Kalinino, dabar senasis vardas grąžintas), sekmadieniais su Vladu susitikdavome Šv. Antano bažnyčioje.

Nasevičius buvo labai religingas. Kartą jo klausiau, kodėl nepriklausąs ateitininkams. Jis pasakė, kad priklausymas ateitininkams labai

Vladas Nasevičius koncentracijos lageryje, Sibire 1956 (prieš paleidžiant).

įpareigoja, o jis neturįs sąlygų organizaciniam veikimui. Blogai jaustųsi, negalėdamas atlikti visuomeninių pareigų. Priklausąs korporacijai, kurios reikalavimai mažesni. Per pamaldumą Nasevičius pateko ir į antibolševikinės rezistencijos vadovybę. Kaip dr. Pranas Padalis pasakojo, jis pastebėjęs bažnyčią lankantį labai pamaldų vyrą, dėl to patikėjęs juo, susipažinęs ir pakvietęs į pogrindį.

Nors apie savo vaikystę ar jaunystę Vladas nepasakojo, tačiau aš manau, kad turėjo būti kilęs iš neturtingos šeimos, anksti pradėjo dirbti ir atsiliko moksle. Studijuodamas Kaune, dirbo Tarptautiniame banke. Kai kada ten užsukdavau su juo pasikalbėti. Utenos gatvėje jis užeidavo pas mus. Stipresnė jo bičiulystė buvo su mano broliu Kostu, teisininku.

Didesnis mudviejų suartėjimas įvyko Vilniuje 1940–41 metais. Ypač kai Lietuvą okupavo rusai. Nebeprisimenu, ar jis Vilniuje studijavo, bet greičiausiai kad taip. Kažkur tarnavo. Bendra nelaimė suartina žmones, ypač tuos, kurie vieni kitais pasitiki.

Nasevičius už mane geriau suprato komunistinę sistemą ir man buvo geras patarėjas. Buvo labai atsargus, ir stebiuosi, kaip NKVD užtiko jo rezistencinės veiklos pėdsakus. Jo nurodymu, susitikdavome retai, dažniausia gatvėje. Nasevičius sakydavo, kad sekliai kartais gatvėje besikalbančius išskiria ir reikalauja pasakyti, apie ką buvo kalbėta. Mudu būdavome visada pasirengę ir susitarę sakyti tą patį. Jis laikė paslaptį ir niekad man neprasitarė apie savo darbą pogrindyje. Atsivėrė prieš pat karą.

Jis iš manęs žinojo, kad Apkrečiamųjų ligų ligoninė Žvėryne, kur aš dirbau, laiko arklį ir turi daržinėlę pašarui. Aš manau, kad sekmadienį prieš karą, VI.15, vykstant deportacijom, susitikome Vilniaus katedroje, ir jis man skubiai pasakė, kad sutemus jis norėtų ateiti į daržinėlę pernakvoti dvi naktis. Pasakiau, kad daržinėlė nerakinama, bet pirmadienį, anksti rytą, dar prieš aušrą, kol darbininkas ateina arklio šerti, turi ateiti į mūsų butą. Aš gyvenau ligoninės administracijos namuose pas seserį ir svainį Ginio-

čius. Vladas visą pirmadienį praleido mūsų bute, o vakare vėlai vėl išėjo į daržinėlę. Būdamas pas mus gan laisvai pasakojo, kad netrukus prasidės karas, kad sukilėliai nešios baltus raiščius ant kairės rankos rankovių su raidėmis T.D.A. (Tautinio Darbo Apsauga). Jis tikėjo, kad sukilėliams vokiečiai nuleis ginklų. Bet taip neįvyko, nes sukilimas įvykdytas prieš vokiečių valią.

Vladas sakė, kad antradienį, VI.17, anksti rytą iš daržinėlės išeisiąs į Vilniaus geležinkelio stotį ir keliausiąs į Kauną, į sukilimo vadovybės posėdį. Kad sekliams sumaišytų pėdas, norėjęs bent dvi naktis nebenakvoti namuose. Buvo sutarta, kad iš Kauno grįš kevirtadienį, VI.19-tos vakare ir vėl tiesiai ateisiąs nakvoti į ligoninės daržinėlę. Pernakvojęs, pas mus nepasirodysiąs ir grįšiąs į savo namus. Bet įvyko kitaip. Negrįžo nė ketvirtadienį, nei penktadienį, nei šeštadienį. Sekmadienį prasidėjo karas, o pirmadienį, VI.23, per Kauno radiją paskelbtas Lietuvos nepriklausomybės atkūrimas ir Sukiliminės vyriausybės sudėtis. Vladas Nasevičius — Vidaus reikalų ministeris. Vilniuje manėme, kad Nasevičius nusprendė į Vilnių nebegrįžti ir karą sutikti Kaune, kad vyriausybė galėtų tuoj pat funkcionuoti. Bet buvo kitaip: Nasevičius tuo metu jau buvo NKVD naguose, bet Kaunas apie tai ilgokai nežinojo.

Kai 1986 susitikome Vilniuje, maniau, kad 1941.VI.16 nutrauktą filmą galėsime sukti toliau. Tačiau per 45 metus buvo susikaupę tiek daug įvykių, kad per porą susitikimo valandų galima buvo juos tik pačiu paviršium paliesti. Juo sunkiau kalbėti apie praeitį, kai taip labai rūpėjo dabartis. Norėjosi ją pažinti. Gi 1986 žmonės Lietuvoje tik apsižvalgę ir dar prislopintu balsu kalbėjo ir namuose, ir gatvėje, ir automobilyje. Mane patį režimo sargai atvykusį ,,ataskaiton'' paėmė jau Maskvoje, visą laiką lipo ant kulnų Vilniuje ir ,,atsisveikino'' išvykstantį Maskvos aerodrome slaptame kambarėlyje.

Aš nepaklausiau ir Vladas nepasakė, kurioje vietoje enkavedistai jį 1941 areštavo. Tik sakė, kad jis buvęs ištrūkęs iš seklių akių, kai slėpėsi ligoninės daržinėlėje, bet vėl patekęs į stebėjimo lauką Vilniaus geležinkelio stotyje, kai atvyko keliauti į Kauną.

Į susitikimą su manim Vladas buvo iš Kaišiadorių atvykęs su dviem sūnum: Gediminu, ką tik grįžusiu iš sovietų kariuomenės, ir Mindaugu, kuris kariuomenėn turėjo išeiti maždaug už poros savaičių. Tuo metu tebevyko karas Afganistane. Trumpam visi keturi užėjome į mano kambarį, kuris, manau, buvo aprūpintas klausymosi aparatais, tada išėjome į gatvę ir taksi nuvažiavome į nedidelį parką, Aš dar užbėgau į Kultūros ministeriją gauti leidimą išvežti man dovanotas knygas, o tada vėl kalbėjomės su Vladu, šokinėdami iš praeities į dabartį.

Klausiau, kokiu būdu jis išliko gyvas, kai Kauno radijas antrą karo

Teisininkas Zigmas Toliušis Sibire (1951–1955).

dieną, jam jau esant NKVD naguose, paskelbė jį Vidaus reikalų ministeriu. Ir jis papasakojo savo istoriją.

Neprisimenu, kuriame Rusijos miesto kalėjime per pirmąsias porą savaičių nuo karo pradžios buvo suvežtas didelis skaičius įvairių tautybių Sovietų Sąjungos pavojingų priešų. Čia juos teisė karo lauko teismas. Sprendimus darė penki teisėjai. Trumpame parengiamame tardyme Nasevičius buvęs kaltinamas turėjęs tiesioginius ryšius su vokiečiais ir tvarkęs vokiečių ginklų sukilėliams paskirstymo reikalus. Nasevičius, žinoma, nuo to gynėsi, o savo atsiradimą Lietuvos Laikinojoje vyriausybėje teisino tuo, kad vyriausybės sudarymas buvęs nukreiptas ne prieš rusus, o prieš vokiečius, kad Lietuvos valstybės atkūrimą priimtų kaip įvykusį faktą. Tas aiškinimas, anot jo, nuo mirties bausmės jo nebūtų išgelbėjęs. Veik visi tribunolo sprendimai buvę ,,mirties bausmė sušaudant''. Jį išgelbėjusi netikėta aplinkybė. Tarp penkių teisėjų vienas buvęs lietuvis, regis, pavarde Sauka(?). Tas teisėjas jį paklausęs, ar viename Rygos fabrike dar prieš I Pasaulinį karą dirbusi Nasevičienė buvusi jo giminaitė. (Nasevičius gimęs Rygoje.) Vladas atsakęs, kad tai jo motina. Pasirodo, kad dabartinis karo tribunolo teisėjas kaip komunistas prieš I Pasaulinį karą gyvenęs Rygoje ir slapstydavęsis pas Nasevičius. Tas faktas išgelbėjo Vlado gyvybę.

Patekęs į darbo lagerius Vladas išgyveno kritiškas dienas. Studijuodamas Kaune, prisimenu, jis atrodė silpnos sveikatos. Manau, kad dėl to ir Lietuvos kariuomenėje netarnavo. Lageriuose būtų tikrai žuvęs. Bet jis buvo geras buhalteris ir mokėjo rusų kalbą. Tai jam padėjo išgelbėti gyvybę. Chruščiovo amnestuotas, 1959 grįžo iš Sibiro. Palaužtos sveikatos, be vietos apsigyventi. Pagaliau gavo leidimą gyventi Kaišiadoryse. Sukūrė šeimą. Visą laiką saugumo buvo sekamas, persekiojamas, spaudoje

šmeižiamas, tardomas. Bet Vladas nepalūžo. Turėjo ryšius su disidentais, katalikišku pogrindžiu, bendradarbiavo su į Kaišiadorius iš tremties grįžusiu vyskupu, dabar kardinolu, Vincentu Sladkevičiumi. (Tai kardinolas patvirtino, kai su poetu Bernardu Brazdžioniu ir jo

Abize lageryje 1954. Iš k. — kun. Jonas Žvinys, Vladas Nasevičius, neatpažintas. Antroje nuotraukoje, vienname iš Sibiro lagerių: sėdi iš k. — V. Nasevičius, neatpažintas. Stovi — Ališauskas, neatpažintas, Nezabitauskas.

V. Nasevičius ir J. Kojelis po daugelio metų vėl susitikę Vilniaus parke 1986 metais.

šeima lankėme kardinolą Kaune, 1989.)

Iš parko su Nasevičiais nuvykome į ,,dolerinę''. Buvo labai kuklus. Tiesiog reikėjo versti, kad apsirūpintų buitiniais reikmenimis.

,,Tėvo sveikata smarkiai silpnėja'', — pašnibždėjo jaunesnysis sūnus. Aš tai mačiau. Judesiai lėti. Ir kalba. Tik akys tos pačios kaip jaunystėje — aštrios, beveik perveriančios. Palaukiau, kol jie su pirkiniais sulipo į taksį vykti į geležinkelio stotį. Buvome sutarę, kad išvykimo iš Vilniaus dieną Vladas vėl atvyks į ,,Lietuvos'' viešbutį. Jis atvyko. Atvežė dovanų savo bityno medaus. Atrodė pavargęs. Tikėjo Lietuva. Prašė nepamiršti jo vaikų. ,,Jie tęs mūsų darbą'', sakė. Atsisveikinome.

,,Jei Juozas atvyktų, tai pakedentume jaunystę'', rašė 1982. Jaunystės pakedenti neteko. Ir nebeteks — praėjus mėnesiui nuo atsisveikinimo, Vladas Nasevičius mirė. Pokalbį tęsime, kai susitiksime kitame pasaulyje. Palaidotas 1986 m. liepos 19 d. Saldutiškyje, kurį laikė savo tėviške.

Antrą kartą nuvykęs Lietuvon 1989, aplankiau Nasevičių dukros Audronės šeimą. Gyvena bendrabutyje. Audronė augina vaikučius ir neakivaizdiniuose kursuose studijuoja meną. Jos vyras Kęstutis — liaudies meistras, pasiryžęs ,,Lietuvą vėl papuošti kryžiais ir koplytėlėmis''. Susipažinau ir su Vlado našle Birute, gailestinga seserim, ,,Caritas'' veikėja. Jaunasis sūnus Mindaugas įstojęs į Kauno kunigų seminariją. Ateitininkas.

Per pastaruosius 12-15 metų šiokia tokia medžiaginė parama pasiekdavo Nasevičių šeimą. Draugų rūpesčiu, parėmė ir Balfas. Kiek žinau, Kaišiadoryse gyveno gan skurdžiai, visa šeima viename kambaryje.

Vladas Nasevičius buvo stipri asmenybė. Kilniam tikslui nevengė rizikos ir asmeninės aukos. Talentingas. Tik nuo jaunystės iki mirties neturėjo sąlygų talentams realizuotis. Tačiau jo gyvenimas, auka ir kančia Lietuvos labui įrašė jį į kilniųjų kovotojų dėl Lietuvos laisvės sąrašą.

Žmonijos tikslas:

KULTŪROS KŪRIMAS

ALGIRDAS STATKEVIČIUS

Ieškojimas kultūros esmės

Pasaulyje turbūt nėra labiau apleisto dalyko kaip žmonių ir tautų kultūra, kaip rūpinimasis kultūringumu. Blogiausia, kad vietoje augimo, jis nuolatos mažėja. Neseniai Havanoje vykusiame tarptautiniame pasitarime nusikalstamumo klausimu buvo konstatuota, kad pasaulyje kas metai nusikalstamumas padidėja penkiais procentais (1990.VIII.27 Vilniaus radijo laida).

Juk ir viso Vakarų pasaulio abejingumas Pabaltijo tautų laisvės atgavimo reikale rodo nusistebėjimą keliantį Vakarų pasaulio nuosmukį netgi paties elementariausio kultūringumo srityje. Kaip hitlerinė Vokietija, ,,išlaisvinusi'' lietuvių tautą iš rusiškosios okupacijos, nepripažino Lietuvos nepriklausomybės, lygiai taip dabar jos nenori pripažinti Nobelio premijos laureatas Gorbačiovas, o taip pat ir visas Vakarų pasaulis.

Džiaugsmo neteikia ir pats kultūros bei kultūringumo supratimas. Pvz., prieš Antrąjį pasaulinį karą kultūringumą ir kultūrą labai daug kas siūlė matuoti sunaudoto muilo ar net sunaudoto tualetinio popieriaus kiekiu ir pan. Po Antrojo pasaulinio karo kultūrą daug kas vertino išleistų knygų kiekiu, nors daugelis tų knygų labiau žmogų nužmogino bei nukultūrino, negu jį darė pilnaverčiu, doru, normaliu. Bendrai pasakius, daug kur kultūros vardu buvo vadinama tai, kas nėra kultūra. Amoralistai ir pseudomoralistai yra netgi labai patenkinti tokiu netikru kultūros esmės supratimu. Ir dabar šiame pažinimo bare viešpatauja sunkiai išnarpliojama painiava. Todėl kultūros esmės supratimas skęsta netikrų jos apibrėžimų jūroje.

Seniai yra pastebėta, kad paklydimas, jei jis tampa visuotiniu, užima tiesos bei teisingumo vietą. O paklydimo pakako visuomet. Todėl žmonija buvo priversta priprasti operuoti tuščiomis, tikrovės neatitinkančiomis, dalyko esmės neatspindinčiomis sąvokomis. Beveik prieš pustrečio tūkstančio metų So-

kratas sakė: ,,Tikslus loginis sąvokų apibrėžimas yra svarbiausia tikro žinojimo sąlyga''. ,,Tikras žinojimas yra pasiekiamas sąvokomis, protu'', — tvirtino Aristotelis ir Platonas. ,,Suprasti — reiškia išsireikšti sąvokomis'', — teigė Hegelis.

17-tam Pasaulio filosofų kongrese, įvykusiame 1983 m. Montrealyje, buvo daug svarstymų kultūros krizės tema. Ten pat buvo konstatuota, kad ,,kultūros reiškinių daugybiškumas sudaro įspūdį, jog pateikti filosofinį to fenomeno apibrėžimą neįmanoma''.

Dažnai tenka išgirsti tokį nedžiuginantį pasisakymą: Kadangi mes nežinome kas yra kultūra, tai negalima žinoti ir to, kas yra kultūringumas. O kai nežinom, kas yra kultūringumas — negalima atsakyti į klausimą ,,Kas yra kultūra?''.

,,Kultūra yra kūrybinė žmogaus veikla'', — tvirtino N. A. Berdiajevas. Tačiau tikrojoje kultūroje svarbiausia yra ne kūryba (galinti kurti ir blogį), o dorovė. Tiktai ji, o ne ekonomika, ne politika, ne lobių skrynia ar kas nors kita kultūrai suteikia pagrindą.

Visais amžiais, kas tiktai vadovavosi ne dorove, ne žmoniškumu — tas visuomet kūrė kultūros ir kultūringumo priešingybę — antikultūrą.

,,Vergija priklauso kultūros esmei'', teigė Nietsche.

Pagal Lietuvos filosofą Jokūbą Minkevičių, ,,kultūra yra priemonė žmonių visuomenės išskyrimui iš gamtos ir tuo pačiu priemonė jos ryšiams su gamta''. *(Filosofija i kultura''*, M., 1987, p. 216).

Pagal Ortegą y Gasset, ,,kultūra — tai idėjų sistema, kuriomis gyvena laikotarpis''. Tokiu apibrėžimu leidžiama suprasti ir tai, kad kitame laikotarpyje gali būti kitos idėjos ir kitokia kultūra.

Laikraštyje *Literatūra ir menas* (1988.VII.20) Eglė Lauminskaitė, gvildendama kultūros esmę, taip rašė: ,,Žmogaus pasaulis gyvuoja tik kaskart vis iš naujo atkuriamas. Jo kūrimo ir savęs kūrimo procesas ir yra kultūra''.

Džiaugiuosi, kad turėjau galimybę būti 1990 gegužės mėn. Vilniuje vykusio Kultūros kongreso dalyviu. Tačiau labai nusivyliau, neradęs tenai bent patenkinamos kultūros esmės koncepcijos. O juk ruošiant Kultūros kongresą pirmiau visko reikia labai gerai žinoti kas yra kultūra.

Praėjus dviem mėnesiams nuo Kultūros kongreso, Lietuvos filosofas Arvydas Šliogeris *Atgimime* (1990.VII.11-18) rašė: ,,Kultūra yra visa tai, ką kuria žmogus ir kas žmogaus sukurta''. Tačiau daug kas ateitį sau kuria, pagrįsdamas ją genocidu, vagyste, plėšikavimu, narkomanijomis ir pan. Stalinas sukūrė stalinizmą, Hitleris — hitlerizmą. Vargu ar tiktų visą tą ,,kūrybą'' vadinti kultūros vardu.

Vieno pokalbio metu Lietuvoje žymus kultūrologas prof. B. Genzelis man aiškino, kad kultūra yra visa tai, kas sukuriama fizine ir dvasine žmogaus jėga. Jis sutiko, kad genocido veiksmai, karai, agresyvios ideologijos ir t.t. taip pat yra žmogaus darbo vaisiai. Bet jis čia

pabrėžė, kad kaip tik dėl to kultūros ir neidealizuojąs.

Prof. Plečkaitis gi tvirtino, kad kultūra — tai vertybių kūrimas. Tačiau pačių vertybių esmės jis apibrėžti negalįs, nes, esą, tai padaryti neįmanoma. Esą vertybės esmę suprasti galima tiktai intuicijos būdu. Kadangi žmonių intuicija yra labai nevienoda, tai ir pasakymas, jog ,,kultūra yra vertybių kūrimas'' pasilieka nieko konkretaus, aiškaus ir tikslaus nepasakančia keletos žodžių fraze.

1990 rugsėjo mėn. Čikagoje vykusiame viename tarptautinio lygio pasitarime Lietuvos dabarties klausimu, vienas iš pranešėjų labai plačiai operavo žodžiu ,,kultūra''. Kai aš jo paklausiau: ,,Ką jūs vadinate kultūra?'', — tuojau pat išgirdau tokį atsakymą: ,,Kultūra yra visa tai, kas reikšminga''. Kai atsakyti į mano klausimą: ,,O kas yra reikšminga ir kas ne?'' — jam niekaip nesisekė, aš pateikiau labai konkretų klausimą: ,,Prie ko reikia priskirti genocidą — prie reikšmingų ar prie nereikšmingų dalykų?'' Ir į šį klausimą dažno žodžio ,,kultūra'' vartotojas patenkinamo atsakymo nerado.

Kairiųjų frakcijų Lietuvos Respublikos Aukščiausios Tarybos programiniuose nuostatuose yra sakoma: ,,Kultūros vertę ir raidą lemia tikrasis menas. Valstybė turėtų jį remti ir apsaugoti nuo masinės kultūros komercinio meno konkurencijos'' (*Tiesa*, 1990.X.11). Kaip matome, čia pirmenybė kultūroje atiduodama ne gėriui ar moralei, o menui. Tai ne nauja. O be to iš labai skaudžios praeities praktikos gerai žinome, kur tai veda.

Negalėtume pasakyti, kad bet kuris aukščiau pateiktas kultūros esmės apibrėžimas yra mokslinis. O operuoti tuščiomis, visuomenę klaidinančiomis sąvokomis nėra nei išmintinga, nei garbinga. Iš kitos pusės tai sudaro vien painiavą tenai, kur iš tikrųjų dalykas nėra sudėtingas. Kultūra yra per daug rimtas ir per daug šventas dalykas, kad į ją būtų galima žvelgti neatsakingai. Reikia, kad visa žmonija turėtų vieną bendrą ir tvirtą, aiškiai mokslinį kultūros esmės supratimą. Priešingu atveju susikalbėti žmogui su žmogumi, tautai su tauta nepavyks ir toliau. Ir toliau žmonija murkdysis kruviname antagonistinių ,,kultūros'' idealų siekimo sukeltame chaose.

Yra žinoma, jog norint suprasti kultūros esmę, pačiu pirmuoju ir pačiu svarbiausiu uždaviniu reikia laikyti Gėrio ir Blogio esmės pažinimą. Tai atlikti privalo filosofija. Tačiau daugelis dabarties filosofų, gėrio problemą laikydami neišsprendžiama, mažiausiai ja domisi.

Alberto Šveicerio teigimu, visais amžiais buvo ieškoma gėrio, kaip pagrindinio dorovinio principo, pilno išaiškinimo, kuris savimi apjungtų visų dorovinių reikalavimų visumą. Tik niekados nepavyko tokio principo suformuluoti. Buvo suformuluoti tik atskiri jo elementai ir pateikti už visumą (A. Šveiceris, ,,Kultura i etika'', M., 1973, 116 p.).

„...Kultūros kūrimas yra vienintelis, pats aukščiausias ir todėl niekuo nepakeičiamas bet kurios valstybės tikslas...“

1956 m. Bostone išleistoje „Lietuvių Enciklopedijoje“ (t. 7, p. 171), yra teigiama, kad gėris yra „pagrindinė žmogaus gyvenimo ir filosofijos problema“. Ten pat randame parašyta, kad „gėris plačiąja prasme yra tai, kas patenkina mūsų troškimus ir apsprendžia mūsų veikimą. Išalkusiam maistas bus gėris, ištroškusiam — gėrimas, garbės trokštančiam — aukšta vieta, valdžia ir pan.“.

Gėris pagal Seneką — tai „elgesys pagal prigimties įstatymą“. Antikinė etika gėrio galimumą matė individo dorybėse. Spinoza gėrių laikė visa tai, kad ezgistuoja. Leibnicas gėrį apibrėžė kaip meilę Dievui ir žmonėms. Hegelis gėrį matė idėjos protingume. Mooras — intuityvizmo pradininkas etikoje — teigė, kad gėrio apibrėžti iš viso neįmanoma.

Kanados universiteto politologas Fred Eidlin liudija: „Ligi šiol neaišku net, kaip reikėtų suprasti sąvokas ‚visuomenės gerovė‘, ‚visuomenės interesai‘ ar ‚visuotinis gėris‘ “. Juo labiau neaišku, kas galėtų suteikti politologams, kaip mokslininkams, teisę plėtoti ir ginti bet kurią iš šių sąvokų. (...) Nereikia atmesti tikimybės, kad iškils religinis ar politinis lyderis, arba atsiras judėjimas, galįs sukelti esminius pokyčius visuomenės elgsenoje ir tuo pačiu pakeisti visuomenės mokslo dėsnius“ (*Politika*, V. 1989, Nr. 1, 26-34 p.).

Kelias į bendražmogiškąją kultūrą

Taigi gėrio esmės pažinimu žmonija pasigirti negali. Pasaulyje ir blogio yra kur kas daugiau, negu gėrio. Pažvelkime tad įdėmiau į jį ir gal pastebėsime kai kuriuos dėsningumus. Gal tai, ko neturi būti, pasakys mums kas turi būti.

Koks įvairus, sudėtingas ir daugiaveidis buvo blogis, kuri XX amžiuje gyvenimo praktikoje pirmiausia pradėjo realizuoti marksistai-leniniečiai, o po 15 metų ir hitlerininkai. Ir visados jis susidėjo tiktai iš dviejų komponentų: 1. Iš nedoro, prieš save ir kitus agresyvaus, visapusiškai nužmoginto, o tuo pačiu ir nenormalaus žmogaus planingo ugdymo, ir 2. Iš nenormalių gyvenimo sąlygų planingo kūrimo dėl to nenormaliu turinčio būti žmogaus (teisingumo nebuvimas, nuolatinis agresijų ruošimas bei vykdymas prieš žmonių ir tautų neatimamas teises, prievartinis beteisiškumas, dvasiniai bei materialiniai sunkumai ir t.t.). Iš šių dviejų visuotinio blogio esmę sudarančių komponentų planingai buvo kuriama pavyzdinga antikultūra.

Žmonijos ateities gyvenimui reikia griežtai priešingo dalyko — tai visuotinį gėrį įkūnijančių taip pat tiktai dviejų komponentų: 1. Doro, pilnai normalaus — fizine, psichine

bei moraline prasme visai sveiko — žmogaus, ne vien nepriekaištingai atliekančio savo tiesiogines pareigas, bet ir nieko bloga nedarančio sau, kitiems bei visai gyvajai ir negyvajai gamtai, ir 2. Normalių gyvenimo sąlygų (teisingumo taikos, laisvės, dvasinio bei materialinio gerbūvio ir t.t.) sukūrimo tokiam visapusiškai normaliam žmogui.

Toksai normalaus žmogaus ir normalių jam, tautai ir visai žmonijai gyvenimo sąlygų kūrimo procesas visai pagrįstai turi *kultūros kūrimo* vardą. Kitais žodžiais išsireiškiant, kultūra — tai visapusiškai sveiko gyvenimo kūrimo programa su visais vykusiais tos veiklos rezultatais.

Šį mano pateiktąjį visuotinio gėrio supratimą (Normalus žmogus ir normalios gyvenimo sąlygos) labai gerai įvertino New Mexico universiteto Filosofijos departamento profesorius Archie J. Bahm. Savo 1989 m. gruodžio mėn. parašytoje mano knygos ,,*The Most Enigmatic Mystery of Mankind*'' recenzijoje jis be kita ko rašė: ,,Statkevičiui pavyko išvystyti išsamią ir visapusišką filosofiją, žadančią patobulinti žmonijos gerbūvį. Aš pilnai solidarizuojuosi ne tiktai su jo pastatytu tikslu, metodu ir plačiu bei įvairiapusišku pasiekimu. (...) Aš sutinku, kad noras realizuoti visuotinį gėrį ir noras likviduoti visuotinį blogį, t.y. noras kurti tobulą kultūrą, privalo būti natūraliu tikslu visiems viso pasaulio žmonėms ir visoms pasaulio tautoms''.

Pavyzdingą antikultūrą realizavusio komunizmo laikai praėjo. Dabar turi prasidėti kultūros kūrimo laikai. Tarptautinės organizacijos, kiekvienas žmogus ir kiekviena tauta, kiekviena ideologija ar religija bei bet koks kitoks žmonių ir tautų susivienijimas besąlygiškai privalo tarnauti kultūros kūrimo reikalui — normalaus žmogaus ugdymui ir normalių gyvenimo sąlygų sudarymui dėl to normalaus žmogaus.

Lietuva turėtų žengti priekyje to pagrindinio ateities idealo — kultūros kūrimo idealo — formavimo fronte lygiai taip, kaip ji dabar duoda gerą toną visos sovietinės imperijos pertvarkymo fronte. Lietuvos tautos didžiausias tikslas turėtų būti tautinės ir bendražmogiškosios kultūros kūrimas. Gi pačios pagrindinės priemonės šiam tikslui pasiekti yra Nepriklausomybė, Valstybingumas ir Demokratija.

Tenka pabrėžti, kad kultūros kūrimas yra vienintelis, pats aukščiausias ir todėl niekuo nepakeičiamas bet kurios valstybės tikslas. Yra pagrindo teigti, kad pasaulinė — globalinė bendražmogiškoji kultūra — tai daug šakų turintis medis. O tautinė kultūra — tai tiktai lizdas, tai vien tiktai originalus žiedas ant vienos to plačiai išsikerojusio medžio šakos, sau gyvybės sultis semiantis iš bendražmogiškosios kultūros medžio kamieno ir šaknų.

Štai kodėl tautinė kultūra gali klestėti tiktai tada, kai klesti bendražmogiškoji kultūra. Ir štai kodėl, rūpinantis tautine kultūra, reikia labai pergyventi dėl bendra-

žmogiškosios kultūros lygio. Kadangi ji visame pasaulyje yra labai žemo lygio, tai tautinės kultūros visur ir visą laiką randasi didžiausiame pavojuje.

Labai daug kas iš nekultūringųjų — įvairaus plauko imperialistai — trokšte trokšta, kad jau minėtas bendražmogiškosios kultūros medis būtų be šakų, vien nuogu stuobriu, kad jis taip pat būtų bežiedis ir be lizdų, bei be įvairove pasižymėjimo čiulbesio juose. Nors gamta ir jos Kūrėjas įvairovę mėgsta labai.

Tikros pagarbos ir teisės egzistuoti yra verta tiktai toji tauta, kuri yra neagresyvi ir prieš kitas tautas bei pati prieš save, kurios pagrindinis tikslas — kurti kultūrą — t.y. realizuoti visuotinį gėrį ir likviduoti visuotinį blogį.

PENKIŲ MILIJONŲ PETICIJA UŽ LIETUVĄ

Redaktorius gavo laišką iš p. Algirdo Kalvaičio, gyvenančio Kanadoje, su prašymu ištisai atspausdinti jo prisiųstą straipsnį ,,Penki milijonai žmonių remia Lietuvos nepriklausomybę''. Be abejo, kiekviena akcija, kuri padeda Lietuvai, nežiūrint kas ją organizuotų, yra sveikintina ir remtina. Tačiau dėl vietos stokos ir žurnalo nusistatytų taisyklių nespausdinti jau kitoje spaudoje pasirodžiusių straipsnių, čia pateikiame tik kelias to straipsnio mintis.

Gorbačiovui pradėjus spausti Lietuvą ir vakariečių spaudai pasirinkus sunkiai suprantamą tylos laikyseną, gana daug aktyvių katalikų įvairiose pasaulio šalyse nutarė pakelti protesto balsą. Pirmoj eilėj tai buvo katalikai, susiorganizavę į ,,Tradicijų, šeimos ir nuosavybės gynimo sambūrį'' (TFP). Šį sambūrį dar 1960 Brazilijoje įsteigė rašytojas Plinio Correa de Oliveira, kongreso atstovas ir istorijos profesorius. TFP plėtėsi ir organizavosi Pietų ir Šiaurės Amerikoje, Europoje, Afrikoje ir Australijoje, užsibrėžusi kovoti prieš socializmą ir komunizmą.

Pietų Amerikos gatvėse ir spaudoje buvo pradėtas skelbti šūkis ,,Krikščioniška Lietuva, Laisva Lietuva!''. Jaunieji entuziastai pasiryžo pasaulyje surinkti galimai daugiau parašų, remiančių Lietuvos nepriklausomybę. Jų šauksmas nuaidėjo nuo Argentinos iki New Yorko ir nuo Paryžiaus iki Naujosios Zelandijos. Tūkstančiai žmonių įsijungė į šią akciją, ir praeitų metų spalio mėn. peticijos parašų vajus pasiekė 5 milijonus. Britų ,,Guiness Book of Records'' užregistravo tai kaip didžiausią pasaulyje peticiją. Prof. de Oliveira rašė, kad ,,tai reiškia, jog už Lietuvos yra dar ir kita Lietuva įvairiuose pasaulio kraštuose, susidariusi iš visų tų, kurių širdyse yra ši šauni Baltijos tauta''.

TFP centras gavo padėkos laiškus iš AT pirm. Vytauto Landsbergio ir ministerio Algirdo Saudargo. Būtų gera, kad daugiau lietuvių parašytų savo padėkas šiais adresais: TFP Bureau, Via Castelli 13, 7-00197 Rome, Italy arba Canadian TFP, P.O. Box 973, Station A., Toronto, Ont. M5W 1G5.

JONAS GRINIUS — Lietuviškojo integralizmo pradininkas

VIDMANTAS VALIUŠAITIS

1990 m. lapkričio 10 d. suėjo 10 metų nuo išeivijos lietuvių rašytojo Jono Griniaus (1902–1980) mirties. Stambus ir įvairus literatūrinis jo palikimas yra įdomus, turtingas bei vertingas šaltinis, papildantis XX amžiaus lietuvių literatūros raidos, jos dramatizmo, idėjinės akistatos, estetinių koncepcijų įvairovės perspektyvą. J. Griniaus literatūrinė kūryba, apimdama maždaug 60-ties metų laikotarpį, yra susijusi su svarbiausiais lūžiais, idėjinėmis sankirtomis, atspindi mūsų literatūrinio proceso margaspalviškumą.

Tačiau šio rašytojo palikimas kol kas yra nelengvai apžvelgiamas ir palyginti menkai pažįstamas net specialistams. Jis apima penkiolika labai nedidelių tiražų, atskiromis knygomis išėjusių veikalų ir keletą šimtų straipsnių bei grožinės literatūros pavyzdžių, nuskendusių sunkiai beprieinamos nepriklausomos Lietuvos ir išeivijos periodikos puslapiuose. Tokią nenaudingą mūsų literatūros savimonei šio rašytojo izoliaciją lėmė tipiškas egzodo tremtinio likimas — artėjančios bolševikų antrosios okupacijos grėsmės buvo nublokštas į Vakarus ir ilgiems metams tėvynėje liko nematomas už neperkopiamos nepasitikėjimo sienos, atitvėrusios išeiviją nuo tautos. Specifiškos reikšmės turėjo ir J. Griniaus krikščioniškos pažiūros, ypač kritiškai vertintos buldozerinio ateizmo epochoje.

Lietuvių literatūros istorijoje J. Grinius išliks pirmiausiai kaip meno ir literatūros kritikas, išvaręs šioje srityje gana platų barą. J. Grinius buvo vienas pirmųjų šiam darbui profesionaliai pasirengusių specialistų. Jo veikalai — stambi meno filosofijos knyga ,,Grožis ir menas'' (1938, II laida 1983), menotyros studijos ,,Vilniaus meno paminklai'' (1940), ,,Lietuvių kryžiai ir koplytėlės'' (1970), literatūrologijos darbai ,,O. V. Milašius poetas'' (1930), ,,Putino lyrika'' (1932), ,,Veidai ir problemos lietuvių literatūroje'' (I t. 1973, II t. 1977) — yra dėmesį patraukiantys akcentai mūsų kultūros istorijoje ir dar tik laukia savo tyrinėtojų ir pakartotinų leidimų šiandienos Lietuvoje. Nors ir mažesnės reikšmės, bet negalės būti apeitas tylomis ir Griniaus —

grožinės literatūros kūrėjo palikimas. Jis yra išleidęs atskiromis knygomis ar paskelbęs periodinėje spaudoje apie dešimtį dramos žanro kūrinių, apsakymų, novelių. Tarp neskelbtos grožinės kūrybos (išeivijos sąlygomis tai buvo gana komplikuota problema) yra likę pora romanų, keletas dramų, smulkesnių beletristikos dalykų. Dėmesio nusipelno ir savita J. Griniaus publicistika, gausus, spalvingas, ypač literatūros istorijos požiūriu vertingas, epistolinis palikimas, tuo tarpu, deja, išbarstytas po privačius archyvus.

Iki šiol lietuvių literatūros istoriografijoje nebuvo bandyta bent kiek nuosekliau pažvelgti į J. Griniaus kūrybą, pateikti gilesnę jo kritikos sklaidą. Retsykiais cituojant šį autorių, buvo tenkinamasi iš konteksto ištrauktomis frazėmis, kurios tebuvo naudojamos tik kaip medžiaga ,,klerikalinei'' kritikai triuškinti. Žymiai giliau J. Griniaus estetinės minties vingius yra analizavę Lietuvos menotyrininkai (A. Andriuškevičius, P. Veljetaga), kurie tačiau irgi anuo metu nebuvo visiškai laisvi nuo tam tikro apriorizmo.

* * *

Pasaulėžiūrinius bei estetinius pamatus J. Griniui bus sukloję įtakingiausi Teologijos-filosofijos fakulteto, kurį jis baigė 1926 m., profesoriai — St. Šalkauskis, Pr. Kuraitis, V. Mykolaitis-Putinas ir J. Eretas. Tai buvo ryškios, gerokai skirtingos, savaip įtaigios bei paveikios, asmenybės, tačiau jas jungė viena bendrybė — neotomistinė būties samprata. Iš jos išplaukiančiai neotomistinei žmogaus koncepcijai būdinga tai, jog žmogaus, kaip aukščiausios žemiškosios būties pakopos, savitumą nulemia du pagrindiniai tos būties principai — materialus kūnas ir dvasiška siela. Jie yra vienodai svarbūs žmogiškosios būties komponentai, vienas kitą papildę ir vienas be kito negalimi. Tik šitai turint galvoje yra įmanoma teisingai suvokti ir vertinti J. Griniaus literatūrinės kritikos metodą, atremtą į savo mokytojų įskiepytą visatos modelį.

...J. Grinius Lietuvoje pirmasis pradėjo nuosekliai vartoti integralinės pasaulėžiūros, integralinės kritikos, netgi integralinio realizmo terminus. Lotyniškos kilmės žodis ,,integralinis'' lietuviškai reiškia ,,neatskiriamai susijęs, visapusiškas, pilnutinis''. Integralizmo principą J. Grinius daugiau kaip 50 metų aktyviai propagavo ir kūrybinėje praktikoje stengėsi pats realizuoti. Koks jo turinys?

J. Grinius teisus, teigdamas, kad meno reiškinių vertinimas nemaža dalimi priklauso nuo pasaulėžiūros. Jis nurodo, jog ,,vienaip meno ir poezijos problemas spręs fenomenalistinės pasaulėžiūros žmogus, kitaip — idealistinės, trečiaip — materialistinės ir ketvirtaip — integralinės pasaulėžiūros atstovas''. Pastarosios pasaulėžiūros kritikui poetika, J. Griniaus teigimu, ,,nėra tik techninių literatūros priemonių analizė. Pirmoj eilėj poetika yra poetinės kūrybos ir poe-

Dr. Jonas Grinius 1962 lankėsi Amerikoje ir Kanadoje. Nuotraukoje matome jį su grupele LF bičiulių Čikagoje. Iš k. — dr. K. Ambrozaitis, V. Būtėnas, S. Kungys, dr. Z. Brinkis, dr. J. Grinius, J. Baužys, A. Pargauskas, S. Daunys.

tinių žanrų praktinė filosofija, o tik paskiau techninių taisyklių rinkinys''. Vadinasi, integralinės kritikos pasekėjui su aksiologija susijęs klausimas ,,kas'' yra svarbesnis, negu formalistine linkme orientuotasis ,,kaip'', nors ir šis pastarasis nėra nuvertinamas.

...Koks integralinės kritikos požiūriu, yra meno santykis su realybe? Ar literatūros kūrinyje atvaizduota meninė tiesa privalo sutapti su tikrovės, gyvenimo tiesa? J. Grinius atsako: ,,Ne. Mano tiesa gali priartėti prie realybės, bet realybė nėra meninės tiesos tikrasis kriterijus. Jei tikrovė turėtų būti visiškų kriteriju, tai menas būtų visiškai nereikalingas. Tapybą galėtų atstoti spalvota fotografija, dramą ar komediją — teismų posėdžių stenogramos, o romaną — smalsių žurnalistų smulkus reportažas iš kambarinės, liokajaus, kiemsargių, kūmučių ir kitų pažįstamų pasakojimų apie bet kokį žmogų''. Tačiau kritikas toliau pastebi, kad ,,jei tikrovės tiesa negali sutapti su meno tiesa, tai dar nereiškia, kad jos nieko bendra neturėtų. Meno tiesa vienur

mažiau, kitur daugiau pareina nuo realybės, ir negali jos atsisakyti. (...) Kitaip sakant, kūrėjas realybės gabalą daugiau ar mažiau stilizuoja, o iš to stilizavimo išeina meno tiesa''. J. Grinius pripažįsta, kad meno tiesa visuomet yra dalinė tiesa ir ,,ji dažniausiai teatskleidžia tik vieną kitą plačiai suprastos tikrovės aspektą, tačiau ji gali kartais paliesti giliau, negu pati tikrovė''.

...Būdamas pakantus įvairioms meno srovėms, J. Grinius tačiau meno kūrinyje pirmiausiai ieško žmogiškosios prasmės. Nors kritiko tendencijoje galima justi pastangas ,,palaikyti saikingai modernius formos požiūriu ir daugmaž atitinkančius, krikščioniškąją pasaulėžiūrą turinio požiūriu meno reiškinius'', tačiau J. Griniaus meno specifikos samprata lietuvių estetinės minties kontekste nusipelno atidaus dėmesio, nes ji, pasak menotyrininko A. Andriuškevičiaus, ,,sudarė galimybę aprėpti žymiai daugiau meno reiškinių, negu Griniaus pirmtakų (Jakšto ir Šalkauskio) propaguojamos meno sampratos''.

Vaisinga J. Griniaus propaguotos integralinės kritikos dimensija reikėtų laikyti jos aksiologinę orientaciją. Jo keltas ,,žmogiškai vertingos idėjos'' reikalavimas meno kūriniui yra konstruktyvus pradas, teikiantis apčiuopiamų atskaitos taškų meno reiškinių vertinimui. Tai imperatyvas nepasimesti dehumanizuojančio meno bangose, nepasiduoti masinės kultūros magnetizmui. Tuo klausimu rašo kritikas V. Kubilius: ,,Literatūra priklauso vertybių sistemai, tad kritika privalo ją suvokti šios sistemos rėmuose ir jos aspektu. Negalima kalbėti apie meninį tekstą, nepastebint jo vertės. ‚Meno kūrinys nėra tik struktūra, kurią galima aprašomuoju būdu išanalizuoti, kaip manė čekų ir rusų formalistai', — rašė amerikiečių literatūrologas R. Velekas. — Meno kūrinys — vertybių visuma. Vertybės čia nėra tik priklijuotos prie struktūros, o sudaro jos pagrindą. Visos pastangos išguiti vertę iš literatūros žlugo ir žlunga, nes jos esmė yra vertybė''. Į šį požiūrį, jau prieš pusę amžiaus, linko ir lietuvių meno ir literatūros kritikas Jonas Grinius.

Šios kelios išspausdintos mintys apie dr. Joną Grinių jo dešimties metų mirties sukaktyje buvo paimtos iš Vidmanto Valiušaičio ruošiamos platesnės studijos. Vidmantas Valiušaitis, Atgimimo redaktoriaus pavaduotojas, korespondentas prie Lietuvos parlamento, Į Laisvę Fondo Lietuvos filialo valdybos pirmininkas, praeitais metais ilgesnį laiką Vokietijoje rinko medžiagą savo studijai apie dr. Joną Grinių.

UŽ RASEINIŲ ANT DUBYSOS SAULĖ NETEKĖJO

HENRIKAS KUDREIKIS

1944 metų pavasaris. Stoviu ant aukšto Dubysos kranto prie tyliai ošiančių pušų. Žvelgiu į iki Nemuno besitęsiantį melsvą miškų masyvą. Šiandie, kaip ankstyvoje jaunystėje, pradedu jaudintis. Juk tai mano gimtasis Žemaičių žemės kampas. Iš miškų į dangų stiebiasi geras tuzinas bažnyčių bokštų: Vilkija, Čekiškė, Seredžius, kur tryliktame ir keturioliktame šimtmety didvyriškai su įsiveržėliais kryžiuočiais kovėsi lietuviai kovotojai; Veliuona, Didžiojo kunigaikščio Gedimino žuvimo vieta; Ariogala — kunigaikščio Liutavero sostinė ir Gedimino gimtinė; Ugionіai — senovės lietuvių amžinosios ugnies vieta, su stebuklingais šaltiniais ir Lietuvos didikų Dubysos krante įmūrytais kapais; Betygala — mūsų dainiaus Maironio tėviškė, Šiluvos balta kaip gulbė stebuklinga koplyčia ir bažnyčia; Raseiniai — senoji Žemaičių sostinė; Tytuvėnai — su meniškais vienuolynų pastatais, na, ir eilė mažesnių bažnytėlių: Girkalnis, Kalnujai, Milašaičiai, Juodaičiai, Butkiškė. Tai ramus ūkininkų kraštas, šimtmečiais kovojęs už savo žemę ir laisvę su besiveržiančiais atėjūnais.

Stoviu ilgai ir stebiu ūkininkus, su gražiais žirgais ariančius žemę, sėjančius vasarinius javus. Niekas čia ir šiandie nesijaudina dėl ateities. Juk anglosaksai pažadėjo visoms tautoms laisvę ir nepriklausomybę. Mokėdamas svetimas kalbas ir klausydamas amerikiečių ir anglų radijo laidų, žinojau, jog anglosaksai, ypač amerikiečiai kasdien tiesiog garbino Staliną ir Raudonąją armiją.

Jaučiu, kad kažkoks siaubingas viesulas atslenka iš Rytų mūsų žemėn. Senelis ir senelė dažnai pasakodavo apie kažkokias pabaisas — juodašimčius. Bet juodašimčiai atimdavo pinigus ir kartais gyvybę. Tie,

kurie dabar atslenka, tuo nepasitenkins, jie atims ir žemę, ir žmogaus sielą. Bet tuomet aš dar nesupratau gerai to baisumo, kurį mūsų tėvynėn atneš raudonasis košmaras.

Tik už kelių mėnesių jie atriedėjo su tankais ir patrankomis. Ir prasidėjo: vietinių, po pirmos okupacijos gyvų išlikusių, komunistų ar komjaunuolių vedami, enkavedistai ėjo per kaimus ir nurodytuosius čia pat šeimos akivaizdoje nušaudavo. Naktimis siautė kitos NKVD grupės. Suimtieji dingdavo be žinios. Tik partizanai surado prie Dubysos masinį kapą su virš 200 lavonų. Daugumas atpažino savo dingusius šeimos narius.

1944 Kūčių vakaras. Staiga kaimuose pasirodė gausūs motorizuoti NKVD daliniai, susidedą daugiausia iš azijatų. Rusų karininkai turėjo kiekvieno ūkininko šeimos sąrašus. Namuose neradę vieno ar daugiau vyrų, apipildavo visus pastatus benzinu ir užremdavo tvartus su gyvuliais. Link Mituvos, Dubysos, Nemuno dangus paraudo, girdėjosi siaubingi degančių gyvulių balsai. Ūkininkas Kvietkus iš Kilupių kaimo (Ariogalos vls.,) buvo išvykęs į Seredžiaus malūną. Neradę jo, enkavedistai apipylė gyvenamą namą benzinu pačiame vidurnakty. Jauna žmona su šešių mėnesių kūdikiu ir dviem mažamečiais spėjo tik su marškiniais išbėgti laukan į sniegą. Basi atbėgo pas dėdę sekantin kaiman. Raudonas siaubas jau šėlo ugnimi.

Pradėjo vežti Sibiran kiekvieną geriau susitvarkiusį ūkininką, pradėjo atimti žemę ir gyvulius, padarant baudžiauninkais-kolchozininkais Gedimino ir Kęstučio kovotojų ainius. Tada ūkininkai, darbininkai, samdiniai, buvę Lietuvos kariuomenės kariai, šauliai, taip pat studentai, net moksleiviai, — pradedant Kelme, Kražiais, Raseiniais, Girkalniu ir iki Ariogalos, Kėdainių, Seredžiaus, Jurbarko, pakėlė ginklus ir kovėsi prie Vozbutų su NKVD ir reguliarios rusų kariuomenės tankų daliniais. Daug vyrų žuvo, ir šiandien dar atranda jų kapus. Kautynės virė prie Graužų, Betygalos, Girkalnio, Seredžiaus, Ariogalos, Šiluvos.

Štai tik maža dalelė tautos sūnų vardų, kurie pasekė savo protėvių takais. Įsidėmėtini jauno studento Tamošaičio (iš Girkalnio vls.) žodžiai: ,,Ant mūsų kapų vėl iškils laisva Lietuva''. Jaunas partizanas greit žuvo apsuptas Birbiliškio girioje (prie Girkalnio). Žuvę apylinkės partizanų vadai: kpt. Česonis, leitenantai Vareikis ir Veverskis, Andrikis Povilas, Atgalainis, Kurtinaitis, Paliūnas Juozas, Petrauskas Jonas, Stankus Petras, Venclauskas. Partizanai: Aksamitas Juozas, Bartkus Petras, Bendžius Jonas, Dzikas Juozas, 5 broliai Gaižauskai: Antanas, Andrius, Apolinaras, Jeronimas ir Simas, Galinskas Bronius, Gudžiūnas Kazys, 2 broliai Ylia: Julius ir Vytautas, 2 broliai Jokubauskai: Bronius ir Modestas, ats. psk. Kemzūra Aleksandras, 2 broliai Kiaukės: Antanas ir Jonas, Kvedaras, 3 broliai Lukošiai: Klemensas, Valerijus ir Vladas, 2 broliai Mažeikos:

Bronius ir Kazys, Mockus K., Narbutas Antanas, Pastašauskas Bronius ir jo 19 metų brolis, Pečiulis Benadas, Petryla, Povilaitis Antanas, Pranckaitis Antanas, Prūsaitis Pranciškus, Rašimas Stasys, Reimantas Stasys, Sirtautas Jurgis, Skridla Jonas, Stašinskis Vincas, Statkus Kazys, Vaišvila Zigmas, Valaitis Antanas ir Zinkus Vladas.

Mes liūdime žuvusiųjų, tačiau daug kartų baisiau, ką jie padarė su tais, kurie išliko gyvi. Pirmaisiais tautos išdavikais mūsų apylinkėje tapo buvę Jaunimo sąjungos nariai, ypač auklėti mokytojų Stasaičio ir Saltonienės. Toliau miestelių padugnės, kairiosios spaudos skaitytojai, arba nieko neskaitą, sekmadienius vietoj šv. Mišių praleisdami traktieriuose, pragerdami paskutinį centą. Jų talka rusai sunaikino žemę ir žmogų.

Nepaprastu žiaurumu pasižymėjo Ariogalos stribai. Suėmę įtartas partizanų ryšininkėmis dvi septyniolikmetes kasdien mušė ir 8 dienas nieko nedavė valgyti. Pagaliau paleistos ant šaligatvio krito be sąmonės, tik geri žmonės atgaivino. Net žmogėdros prieš puotą tam tikromis iškilmėmis pagerbia savo nužudytą auką. Tačiau dvidešimto amžiaus juodašimčiai rusai, ir, deja, mūsų pačių tautos išdavikai, krikštyti bažnyčioje, nukautus partizanus išmesdavo nuogus aikštėje, tyčiodavosi iš jų, vėliau išmesdavo pelkėse ar šiukšlynuose. Mirusiųjų išniekinimas yra pats bjauriausias nusikaltimas prieš žmonijos įstatymus. Štai keli okupantams pataikavimo pavyzdžiai, šioje apylinkėje pasižymėję nuožmumu: tėvas įskundžia sūnų, buvusį partizaną, kurį pasmerkia sušaudymui. Okupantai apdovanoja tėvą medaliu ir paskiria laiškininku. Bolševikų deputatė, Pociūnų mokytoja Saltonienė įskundžia savo kaimo partizanus, dalyvavusius Vozbutų kautynėse, kartu ir savo šeimininko sūnų, pas kurį gyveno daugiau 20 metų. Mirdama atsivertė ir maldavo atleidimo, bet jaunas vyras Kamčatkos kasyklose prarado jaunystę ir sveikatą, tapo invalidu. Gamtoje yra plėšrių gyvių, kurie praryja savo vaikus ir silpnesnius savo rūšies narius. Stribai, komunistai, komjaunuoliai buvo baisesni už minėtus gyvūnus, nes jie nešiojo žmogaus pavidalą. Užėmę vadovaujamus postus, vergams prakaituojant, jie vogė, apgaudinėjo savo artimą. Dešimts Dievo įsakymų numetė į šiukšles. Vėliau jų ir jų vaikų nusikaltimai augo: plėšimai, moterų išniekinimai, na ir žmogžudystės.

Bet dar ir dabar raudonasis elitas tebesėdi įstaigose, važinėja automobiliais ir turi krūvas rublių. Raudoni pensininkai vaikščioja apsikarstę bolševikiniais skardos gabalais, o Lietuva tebemoka jiems riebias pensijas. Jie prirašo laikraščius, puldami mūsų patriotus-partizanus, vadindami juos banditais. Nei jie, nei jų vaikai nenori laisvos Lietuvos.

Baigiant man skamba kažkada skaitytos A. Paton'o knygos pavadinimas ,,Cry My Beloved Country'' — Ašarok mano brangi tėvyne!

Jie išpildė savo priesaiką tėvynei

Štai du vyrai, kurie nušvito ir sudegė kaip meteoritai šiame Žemaičių žemės kampelyje. Okupantų šoviniai nuskynė tų jaunų vyrų gyvybes. O kaip reikalingi jie būtų dabartinei Lietuvai.

* * *

Pirmosios okupacijos partizanas — Antanas Gudžiūnas. Gimė Akmaniškių kaime, Girkalnio vls., Raseinių aps. Mokykloje pasižymi kaip labai gabus mokinys. Įsteigia Juodaičių L. K. J. Pavasario kuopą. Iki šiol apylinkės jaunimą organizavo buvęs mokytojas — komunistas Stašaitis. Viskas buvo Jaunimo sąjungos rankose, net ir stiprus dūdų orkestras. Antanas perkalba orkestrantus su jų vadovu Kasparu Puidoku ir suorganizuoja orkestrą prie Pavasario kuopos. Atlikęs karinę prievolę, jis vėl grįžo vadovauti pavasarininkams.

Bet okupacija viską užbaigė. Raseinių apskrity prasidėjo areštai. Gegužės mėnesį, 1941 metais, apylinkėje pasirodė milicijos ir NKVD operatyvinė grupė. Antanas, užpultas, paėmė šautuvą ir atidengė ugnį į penkių bolševikų grupę, sužeisdamas jų vadą. Tenka trauktis. Raiti bolševikai Antaną sužeidžia. Jis vos pasiekia savo gero draugo ir orkestro nario Kosto Žukausko ūkį. Deja, ten ir užsibaigė, atrodo, jo jaunas gyvenimas. Mirties aplinkybės neaiškios. Bolševikai lavoną įmetė į duobę prie Raseinių kalėjimo. Abi seserys, nuvykusios lavono prašyti, suareštuojamos ir patalpinamos Kauno kalėjime. Pabėga tik užėjus vokiečiams.

Atkasus duobę, atrastas Antano lavonas, be karsto. Šalia, nužudyto Pabebirvio km. (Girkalnio vls.) ūkininko Aksamitausko kūnas, nukankintas įkalant gyvam į galvą penkias vinis. Atrasta visa eilė bestiališkai nukankintų raseiniškių. Atpažinti: ūkininkai Kmita Pranas, Pocius Juozas, Stabinskas Zigmas ir batsiuvys Purvelis Pranas. Antanas Gudžiūnas su didelėmis iškilmėmis palaidotas Juodaičių kapinėse.

* * *

Partizanų vadas — Povilas Andrikis. „Siutau iš pykčio, matydamas rusų kareivius iššaudant kaimyno kiaules. Kai jie trenkė kaimynui šautuvo buože į galvą, kuris bandė užstoti moteris, griebiau savo rusišką automatinį šautuvą, truputį aprūdijusį, bet veikė: pasiunčiau visus penkis okupantus į kitą pasaulį", — tai partizanų vado Povilo Andrikio žodžiai savo draugams. Tai jo partizanavimo pradžia.

Gimė 1915 metais Pagausančio km., Girkalnio valsčiuje, ūkininko šeimoje. Priklausė Juodaičių pavasarininkų kuopai. Karinę prievolę atliko

Povilas Andrikis

Antanas Gudžiūnas

2-me artilerijos pulke. Andrikio vadovaujamas būrys pasižymėjo nepaprastu veiklumu: staiga pasirodydavo tai Nemuno, tai Dubysos ar Mituvos apylinkėje. Persekiojantieji bolševikai nieko nepešdavo. Jų nuostoliai didėjo. Andrikis neleido nei vieno bolševikų pataikūno žudyti be partizanų teismo. Iš būrio pašalino policininką, kuris buvo nepaprastai žiaurus. Kartą raudonkepuriai enkavedistai, bijodami partizanų pasalų, vežikais paėmė moteris, vaikų motinas. Andrikis su vyrais jų laukė, tačiau savo vyrams uždraudė atidaryti ugnį, nes moterys būtų taip pat žuvusios.

Andrikio šeimą bolševikai išvežė Sibiran, gyva liko tik viena sesuo. Ji rūpinasi savo brolio palaikų suradimu ir perlaidojimu. Jai padeda Juodaičių patriotai.

1951 metų kovo mėn. pamiškėje, netoli savo tėviškės Skapiškių kaime, iš pasalų užpultas, gindamasis iki paskutinio šovinio, Andrikis atidavė jauną gyvybę. Kartu žuvo jo artimiausias draugas, pasižymėjęs partizanas Antanas Povilaitis, kilęs ir to paties Pagausančio kaimo.

LIETUVOS VALSTYBĖS EKONOMINIS ATKŪRIMAS

JUOZAS ŠALTINIS

II DALIS:

KAPITALO INVESTAVIMAS

Pirmoje dalyje kalbėjome apie kapitalo telkimą kaip pirmąjį žingsnį į ekonominę gerovę. Sutelkus kapitalą, jis tuojau pat turi būti investuotas, kad uždirbtų dar daugiau pinigų. Investavimas iš tiesų yra pinigų paleidimas į apyvartą, kad būtų naudingas kapitalo savininkams tiesiogiai, ir visai bendruomenei, tautai ar kraštui — netiesiogiai.

Ši antroji ekonominio atkūrimo fazė yra kur kas sunkesnė negu pirmoji, nes kapitalas gali būti sutelkiamas naudojantis bendrais šūkiais ir formulėmis (,,pakelti krašto ekonomiją!) ir niekas tam iš esmės nepriešitaraus. Tačiau investavimas jau yra specifinis dalykas, ir kiekvienas kapitalo telkėjas ar savininkas turi padaryti realų sprendimą: kur investuoti? Šis sprendimas nėra lengvas, nes su kiekvienu investavimu yra susijusi tam tikra rizika. Vienoj srity tos rizikos yra daugiau, kitur — mažiau, bet ji visada yra, ir tai reikia iš anksto žinoti. Kapitalas juk investuojamas ilgesniam laikui, o ateities niekas negali pramatyti.

Matome ir suprantame, kad šiuo metu Lietuvai visko reikia. Tas senas posakis ,,kur trumpa, ten ir trūksta'' turbūt labai tinka šiandieninei Lietuvos ekonomijai apibūdinti. Tačiau realiai galvojant, visko iš karto nebus galima atkurti, reiktų logiškai sukurti pirmenybes arba savotišką ekonominę vertybių gradaciją ir, žingsnis po žingsnio, daryti investavimus. Šiuo metu Lietuvos respublikai reiktų koncentruotis į dvi pagrindines sritis: 1) Ekonominės struktūros sukūrimą ir 2) Eksportuojamų prekių gamybą. Šias abi sritis reikia suprasti kuo plačiausia prasme. Abi šios sritys yra svarbios ir lygiavertės: eksporto sritis reikalinga tam, kad valstybė galėtų užsidirbti bent minimalų užsienio valiutos kiekį, bet tai yra neįmanoma, kol ekonominė struktūra neegzistuoja.

Ekonominės struktūros kūrimas

Kas gi yra toji ekonominė struktūra? Tai yra visi tie dalykai ir sistemos, kurios reikalingos vystyti normalų biznį taip, kaip jis vykdomas pažangiose šalyse. Ši ekonominė struktūra kartais vadinama įvairiais vardais: ,,pagrindinė infrastruktūra'', ,,krašto civilizacijos pagrindinė struktūra'' ir dar kitaip. Bet iš tiesų tai yra tokios pagalbinės priemonės, kurios spartina prekybą ir palengvina ekonominius procesus. Iš jų galima paminėti bent svarbiausias, į kurias reikės daug investuoti: 1. Bankų tinklas; 2. Komunikacijos sistema; 3. Transporto sistema; 4. Paskirstymo sistema; 5. Viešbučiai ir restoranai; 6. Kurortai ir stovyklavietės.

Visa tai turi būti išvystyta iki tokio lygio, kad užsienietis biznierius ar investuotojas galėtų jais naudotis taip, kaip jis yra įpratęs. Pažiūrėkime dabar iš eilės atskirai į kiekvieną sritį:

Bankų tinklas yra visa modernioji bankinė sistema — patikima ir greita. Pinigai, asmens ar bendrovės įnešti į banką čekio forma, turi būti prieinami naudojimui, pvz., per penkias dienas. Moderni bankinė sistema bazuojasi automatinėmis mašinomis, kurios skaito sąskaitos numerius, banko kodus ir sumas. Tuo tarpu dabar Sovietų Sąjungoje čekio praėjimo laikas (clearing time) užtrunka kelis mėnesius. Pasenusi bankinė sistema viską atlieka rankomis. Nėra abejonės, kad tai trukdo ir visus naujus biznio projektus.

Iliustracijai pavyzdys: visi žinome, kad Maskvoje buvo atidaryta McDonalds kotletų kavinė. Kalbama, kad tai pasisekęs projektas, tačiau iš tiesų tai yra tik amerikiečių dovana rusams. Šiai kavinei atidaryti amerikiečiai išleido 66 milijonus dolerių ir praleido 5 metus... Be abejo, dalis šio laiko buvo praleista ginčams su Rusijos ir Maskvos biurokratija, bet nepadėjo ir bloga bankinė sistema. Tokią kavinę Amerikoje atidaro per 10 mėnesių už dalelę tos kainos.

Lietuvos bankinei sistemai reikia ne tik aparatūros, bet ir pilno santykiavimo tinklo su kitais tarptautiniais bankais; būtina iškeisti įvairias pasaulio valiutas, sekti sąskaitas užsienyje ir namie, bei atlikti kitokius patarnavimus. Įsteigus akcines bendroves, kai kurie bankai veda akcininkų sąrašus, pagal juos išmoka jiems bendrovės pelno dividendus ir išduoda akcijų pažymėjimus. Tai komercinio banko funkcija. Jeigu išeivijos lietuviai galėtų suorganizuoti bent vieną tokį privatų komercinį-investavimo banką Lietuvoje, tai būtų didelis žingsnis pirmyn. Galop nepamirškime, kad beveik visas modernus kapitalo investavimas ir vyksta per bankus.

Komunikacijos sistema, kaip ir visur Europoje, turėtų likti valstybinė, tik labiau modernizuota. Bendru apskaičiavimu, Lietuvai reikėtų bent penkis kartus daugiau telefonų, negu jų dabar yra.

Telefoninę sistemą reikėtų naudoti ne tik balso ar fakso, bet ir, pvz., bankų kompiuterių signalams praeiti. Galėtų dar būti ir mikro-bangų antenos, optiniai kabeliai, lazeriai ir kitokios greitosios komunikacijos sistemos.

Transporto sistema turi būti greita: geležinkeliais ar sunkvežimiais bet kokia prekė turi nukeliauti bet kur Lietuvoje per vieną naktį. Javų, anglių, naftos, žvyro ar chemikalų masinis transporto pakrovimas turi būti mechanizuotas.

Tad ir visos žaliavų pakrovimo ir iškrovimo stotys turės būti perstatytos, kad prekiniai vagonai būtų pakraunami ar iškraunami automatiškai. Lietuvai reikia projektuoti ir pradėti gaminti naujus, didelius prekių vagonus su dangčiais stoge ir grindyse, kurie galėtų paimti arti 50 tonų javų kiekvienas ir savo ilgiu būtų panašūs į keleivinio traukinio vagoną. Toks automatizuotas vagonas pakraunamas javais per 12 minučių, o iškraunamas per 10. Tokių vagonų statyba būtų geras investavimas, nes tai pakeltų prekinių traukinių efektingumą. Juos būtų galima parduoti ir kitoms Rytų Europos šalims. Sukurtume net atskirą to tipo pramonę ir būtume bene pirmieji revoliucionavę traukinius.

Paskirstymo sistema yra ekonomijos nugarkaulis. Iki šiol geros paskirstymo sistemos Rytų Europoje nebuvo. Ji gal nebuvo ir reikalinga, nes nebuvo ko skirstyti. Šią funkciją dažnai dar ir dabar atlieka juodosios rinkos atstovai... Paskirstymo sistema turi veikti keliomis kryptimis; prekės iš fabrikų, kombinatų ar uostų paskirtomos į rajonus, miestus ir miestelius, į ten esančius sandėlius. Sandėliai turi būti pritaikyti skirstomų prekių kategorijai: mėsos paskirstymas turi vykti per apšaldomus sandėlius, javų — per elevatorius, metalo prekių — per automatinius sandėlius ir t.t.

Asmuo, turįs sunkvežimį ir sandėlinį pastatą, galėtų rimtai planuoti apie savo paskirtymo biznį. Jei jis patikimai, greitai ir be nuostolių apsiimtų paimti prekes iš fabrikų ar centrinių sandėlių ir jas paskirstyti krautuvėms ar kitiems fabrikams, jis tokį savo biznį galėtų išvystyti į didelę bendrovę. Toks investavimas galimas daugeliui Lietuvoje žmonių, nes nereikalingas didelių finansinių išteklių.

Labai efektingas nepriklausomybės laikais buvo ,,Lietūkis'': jis supirkdavo iš ūkininkų javus ir juos sukraudavo savo sandėliuose. Dalį javų paskirstydavo į malūnus (o iš ten į kepyklas), gi kitą dalį veždavo į Klaipėdos uostą ir pakraudavo į laivus eksportui. Tai buvo mūsų javų paskirtymo sistema. Iš kitos gi pusės, ,,Lietūkis'' importuodavo visus žemės ūkio įrankius, pradedant traktoriais ir kuliamosiomis mašinomis ir baigiant nafta, kastuvais ir plaktukais. Ūkininkas ,,Lietūkio'' sandėlyje galėjo gauti viską, ko jam reikia, įskaitant ir atsargines dalis.

Visa paskirstymo sistemos paslaptis yra toji, kad vienos rūšies

prekės, jų transportas ir apsauga būtų vienose administracinėse rankose. Jeigu prekės dingo, jeigu prekių pristatymas vėluoja — žinai, kas atsakingas. Ar tai būtų privati bendrovė, ar akcinė, ar valstybės agentūra, — ji viena atsako už prekių plaukimą tvarkingai ir greitai. Tokia sistema niekad nepasiteisins, pvz., kad nėra kur supilti grūdų...

Skaitome pasaulinėje spaudoje apie Sovietų S-gos 1990 m. rudens derlių: tai rekordinis derlius, geriausias koks buvęs per 15 metų. Javų nupjauta viso 270 milijonų tonų. Bet 45 milijonai tonų jau žuvo: pavogta, supuvę supilti ant vieškelio grūdai, nes neužtenka vagonų jiems pervežti. O kur gi tie vagonai? Pagaliau išsiaiškinta: jie visi nuvaryti į Vladivostoką ir Odesą, nes ten pat iškraunami javai, atvežti iš Amerikos... Kiek nupirkta tais metais javų iš kapitalistų? O gi 40 milijonų tonų. Lygiai beveik tiek, kiek nuvogta ir supūdyta. Televizijoje teko matyti Maskvos prekinių traukinių stotį. Ten parodyta bestovį prekiniai traukiniai su tūkstančiais vagonų, ir visi pilni gėrybių: vaisių, daržovių ir javų. Viskas supuvę ir sugedę, nes nėra gauta įsakymų, kur juos siųsti. Traukiniai taip jau prastovėję kelias savaites.

Problemų tokioje ,,santvarkoje'' čia galima būtų rasti daug: iniciatyvos neturėjimas, aklas įsakymų vykdymas, vagys ir spekuliantai, etc., bet viena iš problemų, kuri aiškiai pirštu parodoma, tai daugybės ministerijų autoritetas gėrybėms paskirstyti. Čia veikia ir Žemės ūkio ministerija, ir geležinkeliai, ir dar kitokie ponai, kurie nėra linkę pasiimti atsakomybę už prekių paskirstymą, nėra vienos agentūros, kuri tvarkytų visą prekių kelionę nuo A iki Z.

Todėl sveikintinas išeivijos ekonomistų ir Lietuvos pareigūnų pirmas žingsnis: įsteigti Vilniuje prekių bazę, bent jau iš užsienio atplaukiančioms gėrybėms sukrauti. Šias sistemas reikia studijuoti ir kurti jau dabar. Tai nemažas investavimas, bet pats pagrindinis.

Viešbučiai ir restoranai. Nevienam kils klausimas, ką bendro turi ekonomija su tais dalykais? Atsakymas Vakaruose yra: labai daug. Ši pramonė yra labai svarbi ekonominėje struktūroje dviem atvejais: 1) Kalbant apie eksportą, pelningiausias eksportas yra turizmas: transportas nieko nekainuoja — turistai atvažiuoja savo lėšomis; beveik nieko iš krašto neišsiveža (jei neskaityti suvenyrų); ir palieka savo užsienio valiutą viešbučiuose ir restoranuose. 2) Eksporto pirkliai, norėdami ką nors užsakyti, sudaryti sutartis, paprastai atsiunčia savo delegacijas. Jeigu reikalas sukasi apie pramonės gaminius, tokia delegacija susipažįsta su fabriko vadovybe, apžiūri fabriką, pasikalba su darbininkais. Einama iki tokių smulkmenų, kad norima žinoti, ar įmonė turi darbo sutartį su profesine darbininkų sąjunga ir kada toji sutartis pasibaigs. Niekas nenori duoti užsakymo tokiai įmonei, kuri, sutarčiai vos prasidėjus, išeis ,,ant streiko'', gamyba sustos,

ir gaminiai nebus laiku pristatyti. Kiti kalbasi su darbininkais, nori žinoti, kiek metų jie įmonėje išdirbę; įmonė, kurioje darbininkai keičiasi labai dažnai, yra nepastovi, randasi pereinamoje stadijoje. Tokios delegacijos praleidžia kelias dienas ar daugiau, gyvena viešbučiuose ir valgo restoranuose. Juose delegacijos nariai taip pat daug patiria apie aplinką, stabilumą, paslaugumą ir bendrai tos apylinkės žmones. Todėl, pvz., jeigu tokia ,,Snaigė'' norės kada nors eksportuoti savo šaldytuvus į užsienį, tai tarp kitų dalykų ji turi susirūpinti, kad Alytuje būtų geras viešbutis.

Nepriklausomybės paskelbimo metu, kovo mėnesį, amerikiečių televizija rodė vaizdus iš Lietuvos. Amerikiečių korespondentai apibūdino Lietuvos padėtį, pasakojo apie lietuvių ryžtą ir nuotaikas, rodė Kauno ir Vilniaus vaizdus. Ir koks buvo visų nustebimas (o kartu ir džiaugsmas), kai korespondentė paminėjo, kad jie ką tik pavalgė Kauno restorane, ir maistas buvo kur kas geresnis negu Maskvoje... Tas visą reportažą padarė pozityviu ir reikšmingu.

Taigi ir čia reikės investuoti. Turizmo pramonė neįmanoma be modernių viešbučių — su telefonais, faksais ir kompiuteriais. Personalas turės išmokti šypsotis ir padėkoti už apsilankymą. Viskas pagal seną amerikiečių posakį: ,,Mandagumas nieko nekainuoja, bet už jį pirkti galima labai daug''.

Kurortai ir stovyklavietės yra lyg viešbučių tęsinys, ir daugiausia surištas su turizmu. Vakariečiai turistai, išvažinėję visą pasaulį, dabar ieško tokių vietų, kur būtų galima nebrangiai pailsėti nuo... turistų. Lietuva tam reikalui nepaprastai tinka. Taigi reikės investuoti į Palangą, Druskininkus, Birštoną ir dar kitas vietoves. Turėtume suprojektuoti kurortą Rytų Lietuvoje, kur nors tarp ežerų. Tai atneštų dideles pajamas visam kraštui ir tiems, kurie į tokius projektus investuos. Paprasta matematika rodo, kad Lietuvą gali aplankyti 100,000 turistų per vieną vasarą. Jeigu kiekvienas turistas vidutiniškai išleis tūkstantį dolerių (o tai pigios atostogos vakariečiui), krašte lieka 100 milijonų dolerių. Pagalvokime, kiek maisto produktų, šaldytuvų ar televizorių turėtume parduoti užsieniui, kad gautume tokią sumą! Tačiau tuos turistus priimti, pavalgydinti ir pavežioti reikia turėti viską paruošties stovyje. Tam reiktų vien didžiausiuose miestuose turėti bent 20,000 viešbutinių kambarių. Bet tai investavimas, kuris labai greitai apsimokėtų, ir Lietuva atidarytų tikras ,,aukso kasyklas''.

Stovyklavietės daugiausia skiriamos jaunimui. Turtingi pensininkai važiuoja į kurortus, o studentai — į stovyklas. Stovyklavietės turi turėti vandenį, patogumus, maisto krautuvę ir galimybę išsinuomoti palapines. Čia investavimas yra nedidelis, bet ir mokestis už stovyklą yra minimalus. Vienok ir čia pasaulio jaunimas atvežtų Lietuvai dolerių. Į tokią stovyklavietę galėtų investuoti Lietuvos skautai ir ateitininkai.

Investavimas į eskportinę gamybą

Turint pakankamai gerą ekonominę struktūrą, bus lengviau investuoti į eksportinę Lietuvos gamybą. Gi eksportuoti Lietuvos respublika galėtų jau dabar, nes, palyginus su Vakarų pasauliu, jos darbo jėga yra dar labai pigi. Todėl labai svarbu rinkose jau dabar mėginti kuo greičiausiai įsipilietinti, tapti žinomais, užmegzti kontaktus, kol įsiveržimas yra pigus. Taip yra padarę vokiečiai ir japonai; pradžioje jie galėjo pasiūlyti tik žemą kainą ir aukštą kokybę. Šiandien jie jau parduoda brangius daiktus, nes pasaulis įsitikino, kad yra verta juos pirkti.

Lietuvos eksportą šiuo metu galėtume skirti į tris pagrindines sritis: turizmo pramonė, maisto gaminiai (pienas, mėsa, javai, vaisiai) ir lengvoji pramonė (televizija, šaldytuvai, skalbimo mašinos, elektronika, maži motorai, etc.).

Apie turizmą jau užsiminėme, ieškodami jam atramos ekonominėje struktūroje. Čia tiktai reiktų pridėti, jog turizmas yra tokia svarbi pramonė, kad Lietuva turėtų turėti savo turizmo agentūrą, ar net ministeriją. Tokias įstaigas reiktų organizuoti jau dabar, tuo pačiu daug ko išmokti ir daug kam pasiruošti.

Maisto pramonė yra didelė galimybė, bet ji yra surišta su kita dabartine problema, būtent žemės ūkiu. Skaitome oficialią Lietuvos spaudą ir netikime savo akimis: Lietuva kasmet importuoja 700,000 tonų javų. Kažkas netvarkoje. Nepriklausomybės laikais Lietuva turėjo perdaug maisto, jį eksportuodavo ir gaudavo nemažas pajamas. Dabar, su mechanizuotais kolūkiais, 50 metų vėliau, ji staiga nepagamina savo piliečiams pakankamai duonos. Tad arba sovietinė statistika mus apgaudinėja, arba reikia žemės ūkį perorganizuoti. Perorganizuoti — reiškia investuoti. Šiandieninės kalbos Lietuvoje apie žemės ūkio privatizaciją atrodo, kaip ketinimas kopijuoti Gorbačiovo planą. Gi jo planas yra katastrofinis. Jis siūlo duoti gabalą žemės norintiems ją dirbti. Deja, tokių neatsiranda, nes visi žino, ką tai reiškia. Neturint nei mašinų, nei kapitalo, nei gyvulių, toks žemės ,,davimas'' yra pasityčiojimas iš laisvosios rinkos principų ir tikras žemės ūkio sabotažas.

Jeigu reikia perorganizuoti žemės ūkį, tai reikia daryti palaipsniui. Pirmasis žingsnis būtų nuimti kainų kontrolę ir duoti didesnę laisvę dabartiniams valstybiniams ūkiams. Po to paversti juos kooperatyvais ir galų gale — privačiomis bendrovėmis. Jeigu nepriklausomoje Lietuvoje vidutinis ūkis buvo 30-40 hektarų, kurį apdirbdavo viena šeima ir iš jo pragyvendavo, tai šiandien apie tokius ūkius negalime nei svajoti. Pasaulio žemės ūkis tapo tiek našus ir efektingas, javų kainos tiek nukrito, kad tik didesni ūkiai begali išsiversti. Tipiškas JAV javų (kviečių) ūkis yra 500 ha. Jį valdo trijų asmenų šeima: tėvas, motina ir suaugęs sūnus. Javams kirsti jie turi

vieną kombainą su 10 metrų kirtimu. Atėjus pjūties metui, tėvas vairuoja kombainą, o sūnus vairuoja sunkvežimį, kuriuo veža grūdus į miestelį. Su šiuo moderniu kombainu jiedu nukerta 100 ha per dieną. (Prieš 30 metų kombainai pjaudavo tik 20 ha per dieną: reiškia, darbo našumas 1960–80 metų laikotarpyje pakilo penkis kartus.) Tokia šeima per metus gauna gryno pelno apie 30,000 dolerių; tai nėra daug, bet pragyventi galima. Nors tokie Amerikos ūkininkai laikomi ypatingai produktyviais, bet daugelis ūkių turi po kelis tūkstančius hektarų. Kaip efektingi didieji ūkiai yra tapę šiais laikais, galime matyti iš to, kad 323,000 ūkių Amerikoje pagamina 75% visų javų. Didesnis ūkis, didesnis produktyvumas reikalautų mažesnio investavimo.

Kiek reikės investuoti į žemės ūkį? Reiktų skaičiuoti, kad per eilę metų turėtų būti investuota apie 400 dolerių į kiekvieną žemės hektarą. Bet tai tik pastatams ir mašinoms. Sandėliai ir elevatoriai čia neįskaitomi.

Šiuo metu pasaulyje vyksta arimo technikos revoliucija: amerikiečiai išrado naują plūgą, vadinamą ,,kalto plūgu''. Senoviškasis metodas, kad plūgas turįs žemę apversti 180 laipsnių aukštyn kojom, — pasirodo esąs nereikalingas. Taip apversta žemė pergreit išdžiūsta, praranda drėgmę. Naujieji plūgai žemę pjauna ir kedena. Ariama greičiau, virš 10 km per valandą greičiu. Reikės daug investavimo prisivyti tą naują techniką, bet tai padaryti reikės, sakykime, kad ir 10 metų laikotarpyje, norint, kad žemės ūkis būtų efektingas ir našus.

Maisto eksporte turime daug galimybių, tik visa finansinė aritmetika šiuo metu yra neaiški. Sakykime, kad vienas doleris ateityje bus lygus 8 rubliams (dėl to galima ginčytis, bet čia tik teorinis pavyzdys). Paimkime, pavyzdžiui, pieną: kolūkis pieno litrą parduoda už 25 kapeikas, žmonės krautuvėje perka irgi už panašią kainą. Taip toliau nebegali būti. Jeigu kolūkis gautų už litrą pieno 40 kapeikų, pieninė eksportuotų už 80 kp., — tai vistiek mūsų pienas pasaulinėje rinkoje būtų pigiausias pasaulyje.

Lengvosios pramonės eksportas jau sunkesnis dalykas: techninės rūšies gaminiai, išėję į užsienį, turi turėti gamintojo paramą. Neužtenka mašiną parduoti; reikia ją paremti atsarginėmis dalimis, pataisymais ir remonto apmokymu. Vakarų kraštuose yra automobilių rūšys, kurių niekas neperka, nes mašinai sugedus, nėra kas ją pataiso. Taigi ir eksportuojami Lietuvos gaminiai: televizoriai, skalbimo mašinos bei kiti dalykai turės būti taisomi eksporto šalyje apmokytų technikų tinklo. Kai pirkėjai žinos, kad reikalui esant juos galima pataisyti, gauti reikiamas dalis ir t.t., jie rimtai galvos apie tokių gaminių įsigijimą.

Eksportą į užsienį reiktų skirti į dvi sritis: Rytų Ruropą ir Vakarų pasaulį. Pirmasis taikinys būtų Lenkija, Čekoslovakija, Vengrija ir

galbūt Jugoslavija. Antrasis — Vokietija, Prancūzija, Anglija ir Skandinavų kraštai. Kodėl šis skirtumas? Todėl, kad per ateinančius dešimtį metų konkurencija Rytų Europoje bus nedidelė (nes ten visko reikės) ir bus palanki paklausos rinka. Vakarų pasaulyje yra nepaprastai didelė konkurencija, visas pasiūlos priėjimas yra visai kitoks. Be to ir ,,gamintojo paramą'' bus lengviau suorganizuoti Rytų Europoje, negu Vakaruose. Čia iškyla naujo mokslo reikalas, kuris pasaulyje vadinamas angliškų terminu *marketing*. Lietuviškai tai būtų, pažodžiui verčiant, ,,susidorojimas su turgaviete'', arba, kitaip sakant, metodai ir technika, kaip parduoti savo gaminius jau ir taip daiktų prisotintoje kultūroje, kurios kainos yra konkurentų numuštos gana žemai. Amerikos universitetuose, — tai prekybos mokslo šaka, labai jau subrendusi ir aukšto prestižo kursas. Šis mokslas dominuoja visą Vakarų prekybą ir gamybą. *Marketing* žmonės dominuoja daugelį pramonės šakų, įskaitant ir tos šakos gamybos kiekius, nes tik jie gali nuspręsti, kiek ko bus galima parduoti. Šio tipo žmonės rekomenduoja, ar statyti naują fabriką, kokio dydžio ir kokia turi būti jo gamybinė apimtis (kurias dalis patiems gaminti, kurias pirkti iš kitur). Todėl reikia nelaukiant kurti stipendijas ir siųsti studentus į Vakarus, kad išmoktų šios srities pagrindus, ar gautų mokslo laipsnius. Galima būtų kviesti profesūrą ir iš užsienio, atidaryti tokį kursą universitete ar prekybos institute. Pradžiai vienok gali tekti tokius eksporto specialistus samdyti iš užsienio, leidžiant jiems steigti kai kurių gaminių atstovybes užsienyje.

Investavimų rūšys

Sakoma, kad investavimai yra tik dviejų rūšių: geri ir blogi, arba tie, kurie atneša pelną, ir tie, kurie atneša nuostolį. Tačiau yra ir tokių investavimų, kurie tiesioginio pelno niekad neatneša, bet vis tiek yra reikalingi bendrai krašto gerovei ir todėl yra būtini. Pvz., investavimas į ekologiją tiesioginio pelno neatneša, bet apvalo aplinką nuo taršos ir kelia gyvenimo kvalitetą. Šį investavimą turi atlikti valstybė, rajonai ar miestai su ta mintimi, kad pelno nebus, bet bus švari upė, kuri pro tokį miestą teka. Šios upės švarumas iš tiesų yra investavimo pelnas, tačiau pinigais neapskaičiuojamas. Kitas toks investavimo objektas gali būti ligoninė, pilna brangios aparatūros, kuri amžinai liks deficite, nes jokie ligoniai, net ir milijonieriai, negalės pilnai už tokios ligoninės patarnavimus atsilyginti. Juk argi galima finansiškai įvertinti žmogaus sveikatą? Taigi investuoti reikia, nors kartais aiškiai žinoma, kad pelno nebus. Tačiau čia reikia pažymėti, kad tokie investavimai yra galimi tik tada, kuomet biznio sektorius yra sėkmingas: t.y., kada įmonės, kombinatai ar kolūkiai duoda pelną ir to pelno mokesčiai valstybei įgalina investuoti į bendros gerovės sektorių. Kuo privatus biznis tam-

pa turtingesnis, tuo turtingesnė darosi valstybė, tuo ji daugiau gali investuoti į bendrą gerovę. Kitaip tariant, biznio sektorius turi tiek padaryti pelno, kad jo užtektų visiems.

Todėl grynai biznio investavimas turi būti pelningas. Geriausi investavimai atneša gryno pelno 33% per metus. Grynas pelnas aptariamas kaip suma, likusi įmonei ar bendrovei po to, kai viskas yra apmokėta, įskaitant valstybinius mokesčius. Kitaip pasakius, tikrai geras investavimas sugrąžintų visą investuotą kapitalą per 3 metus. Toks greitas kapitalo ,,sugrįžimas'' būdingas madų pramonėje, aukštosios technikos įmonėse ir kai kuriose maisto apdirbimo ar pakavimo srityse. Jose visada įvyksta kas nors naujo, atsiranda nauja technika, naujas gamybos ar pakavimo metodas, išeina nauja rūbų mada ir viską, kas pradėjus įmonę, atrodė modernu ir nauja, po trumpo laiko reikalinga keisti. Dinamiškame pasaulyje tokios įmonės amžius gali būti 5-10 metų. Per tą laiką reikia atsiimti savo investuotą kapitalą, nes rizika yra didelė.

Normalus investavimas atneša 10-20% gryno pelno per metus, bet atsiradus konkurencijai, pelnas gali nukristi iki 3-5%. Šiai rūšiai priklauso didelės maisto ir namų apyvokos krautuvės, nes jų yra daug. Tačiau ir toks pelnas yra visai neblogas, jeigu prekiaujama dideliais kiekiais.

Gal geriausi pradiniai investavimai Lietuvoje galės būti šiose srityse:

1) Investavimas į ekonominę struktūrą (viešbučiai, prekių transportas, prekių paskirstymas, bankai).

2) Investavimas į maisto pramonę (pieninės, sūrio ir varškės kombinatai, mėsos apdirbimas ir pakavimas, kepyklos, malūnai, alus, šiltadaržiai, vaisiai ir daržovės).

3. Investavimas į lengvąją pramonę (tekstilė, oda, šaldytuvai, televizija, elektronika, skalbimo mašinos ir namų apyvokos dalykai).

Vėliau, kai jau ekonominis lygis pradės kilti, investavimų bus reikalinga:

1) Statybos pramonė ir jos reikmenys, medžio ir plastikmasės apdirbimo, popierio ir faneros gamyklos, tolio ir cemento fabrikai.

2. Transporto modernizacija, energetika, prekybos laivynas, aerouostai. Vidutiniško pelningumo investavimai: žemės ūkis, aviacija. Blogi investavimai: asmeniški automobiliai ir žemo kvaliteto pastatai.

Žemės ūkio investavimai niekur pasaulyje neatneša didelio pelno. Kai kuriuose kraštuose ūkininkai net gauna valstybės paramą. Kodėl tad žmonės eina į šią sritį ir ten investuoja? Atsakymas yra daugiau psichologinis, negu ekonominis: yra žmonių, kurie negali kitiems dirbti, nori būti nepriklausomi. Tokie žmonės, nors ir mažiau uždirbdami, jaučiasi laisvesni. Jie yra ,,žemės mylėtojai''.

Neminėjome čia sunkiosios pramonės. Neturint savų resursų (anglių, geležies ar metalų kasyklų),

sunku būtų tokią pramonę pradėti, tačiau ateity būtų galima ir apie tai galvoti. Didžiausios priežastys prieš sunkios pramonės kūrimą yra šios: 1) tai reikalautų milžiniško investavimo ir 2) aplinkos tarša ir jos valymas sudarytų dideles problemas, galbūt pakenkiančias net turizmui. Kitaip tariant, investuoti į fabrikus, investuoti į ekologiją, neturint dar savų specialistų, gali neapsimokėti.

Pagaliau visos šios diskusijos šiuo metu atsiremia į vieną neginčijamą faktą: kol Lietuva yra priklausoma nuo Maskvos diktatorių, daug kas iš čia diskutuotų dalykų turės palaukti. Svarbu tik nedaryti staigių revoliucinių posūkių, pilnai klausimų neišstudijavus. Ekonomijoje ,,revoliucijos'' yra kenksmingos; ekonomija geriau klesti evoliucijoje, nors ir atrodytų, lyg viskas per daug pamažu juda. Beveik visos demokratinės sistemos labai pamažu mobilizuojasi, bet sykį užsuktos, — juda dideliu greičiu ir įvykdo tai, kas kruopščiai ir intensyviai buvo užplanuota.

Sekančiame numeryje:
III dalis: Žiūrint į ateitį.

LIETUVIŠKŲJŲ STUDIJŲ SAVAITĖS 1991

38-ji *Europos Lietuviškųjų studijų savaitė* įvyks 1991 liepos 28 — rugpjūčio 4 dienomis Vokietijoje, Vasario 16-sios gimnazijoje. Dėl programos (pasiūlymų, klausimų) rašyti moderatoriui dr. Kęstučiui Girniui: Gebelestr. 13, 8000 Muenchen 80, Germany; organizaciniais klausimais — Alinai Grinienei: Diamantstr. 7, 8000 Muenchen 50, Germany.

* * *

35-ji *JAV ir Kanados Lietuviškųjų studijų savaitė*, rengiama Lietuvių Fronto bičiulių, įvyks 1991 rugpjūčio 4-11 dienomis Dainavoje, Mičigano valstijoje. Kadangi šiuo metu dar tebevykdomi naujos LFB Centro valdybos rinkimai, negalime paskelbti, kur į šią savaitę registruotis. Tolimesnė informacija (programa, registracija ir kt.) bus skelbiama spaudoje. Šiuo metu prašome tik planuojančius savaitėje dalyvauti jau dabar sutvarkyti atitinkamai savo atostogų laiką.

PILNUTINĖ DEMOKRATIJA LIETUVOJE

Lietuvoje 1990 metų pabaigoje įsteigtas Į Laisvę Fondo lietuviškai kultūrai ugdyti filialas vienu iš savo tikslų užsibrėžė supažindinti Lietuvos visuomenę su PILNUTINĖS DEMOKRATIJOS idėjomis. Lietuvos atgimimas pakreipęs gyvenimą teigiama kryptimi, įpareigoja visus ieškoti jam kuo tvirtesnio pagrindo. Fondo steigėjai yra įsitikinę, kad Pilnutinės demokratijos idėjos kaip tik ir galėtų būti tokiu laisvosios Lietuvos gyvenimo pagrindu.

Mūsų mintys ir veiksmai turėtų atsiremti šiais principais: nelygstamos asmens vertės, savarankiškos lietuvių tautos kultūros ir krikščioniškosios moralės. Šie trys principai turėtų stovėti aukščiau bet kokios srovinės politikos.

1. Politiniame gyvenime:

— Lietuvai reikia konstitucinės tvarkos, visų pripažintos, kuri užkirstų kelią tiek diktatūrai, tiek anarchiniams prasiveržimams.

— Reikia konstitucinės tvarkos, kuri kiekvienam užtikrintų visas žmogaus teises ir valstybę įpareigotų savo gyventojus ginti nuo tokių teisių pažeidėjų, ar tai būtų valstybiniai organai, ar organizacijos, ar pavieniai asmenys.

— Reikia politinės kultūros, tarpusavio santykiuose tolerancijos ir pagarbos.

— Reikia nepasaulėžiūrinės politikos, partijų, kurios siūlytų visuomenei konkrečius problemų sprendimus, nesileidžiant į ideologines ir religines kovas.

2. Socialiniame gyvenime:

— Lietuvai reikia augti ir stiprėti ekonomiškai, tačiau visur prisimenant, kad kaupiami turtai pirmoje vietoje turi tarnauti krašto kultūrai ir jos gyventojų dvasinei gerovei.

— Ekonominis vystymasis turi neaplenkti socialinio teisingumo. Kiekvienam turi būti užtikrintas pragyvenimo lygis.

— Privačios nuosavybės teisės ne tik turi būti užtikrintos, bet turi būti kuriamos ir sąlygos, kuriose kiekvienas nuosavybę galėtų įsigyti.

Toks yra Vilnius dabar... Nuotr. R. Urbakevičiaus.

3. Kultūriniame gyvenime:

— Kadangi nėra kultūros be pasaulėžiūros, — turi būti sudaromos salygos kiekvienai pasaulėžiūrai, konstitucinių teisių ribose, kurti ir viešai reikštis.

— Valstybės vaidmuo yra kultūrą remti ir skatinti, bet yra būtina, kad valstybė, tai darydama, išliktų neutrali, kad nepiktnaudotų politinių galių kultūrinių ginčų sprendimui. Visus kultūrinės srities klausimus turėtų spręsti patys kultūrininkai.

— Mokyklose privalėtų būti sudaromos galimybės religiniam bei moraliniam ugdymui, tačiau yra būtina užtikrinti, kad nei vienas nebūtų prievartaujamas, nei vieno pasaulėžiūra nebūtų užgauta. Už pasaulėžiūrinį vaikų auklėjimą pirmoje vietoje yra atsakinga šeima, tad mokyklos turi prižiūrėti, kad šios šeimos teisės nebūtų pažeistos.

— Kiekviena Lietuvoje gyvenanti tautybė turi teisę turėti savo mokyklas, spaudą ir bendrauti su kitur gyvenančiais savo tautiečiais. Reikia tokios Lietuvos, kur kiekviena tauta jaustųsi saugi ir sugebėtų realizuoti savo kultūrinį potencialą.

Vidmantas Valiušaitis

PILIETINĖS DEMOKRATIJOS VALSTYBĖ

Atsikuriantis savarankiškos Lietuvos gyvenimas yra didelis lemties išbandymas, tenkantis mūsų visuomenei.

Per pastaruosius pusę šimto metų mes nežengėme koja kojon su pasaulio pažanga; priešingai — mes ėjome į šalį ar net atgal, nors darėme tai ir be savo valios. Tačiau istorinis laikas negailestingas: praėjusi metai taip pat yra mūsų gyvenimo rezultatas, suformavęs šios dienos visuomenę. Ta visuomenė — tai mes.

Kaip ir prieš pusę šimto metų Lietuva vėl stovi prieš galimybę pasirinkti demokratinio vystymosi kelią. Tuokart, bundanti iš autoritarizmo snaudulio, inteligentija pradėjo formuoti pirmuosius demokratinio atsinaujinimo principus, suprasdama juos kaip ,,organiškos valstybės'' pamatą. Bet tuokart nepakako laiko — mes praradome pačią valstybę. Šiandien yra pagrindo galvoti, kad tas praradimas sietinas ne tik su didžiųjų kaimynų okupaciniais veiksmais, bet ir su Lietuvos vidiniu gyvenimu, kuris nebuvo pasiekęs pažangios civilinės visuomenės lygmens.

Lietuviškoji demokratija buvo trumpalaikė ir nepatvari. Ji spėjo įžengti tik į pirmąjį politinės brandos etapą, kai skiriamasis partijų pagrindas buvo metafiziniai, pasaulėžiūriniai principai. Tai kėlė nesutaikomą antagonizmą tarppartiniame gyvenime, kuris atvedė prie 1926 metų karinio perversmo.

1940 metais, Lietuvą ištikus okupacijai, susikūrė Lietuvių Aktyvistų Frontas, vėliau evoliucionavęs į Lietuvių Fontą, kurio nariai emigracijoje sudarė Lietuvių Fronto Bičiulių organizaciją. LF bičiuliai, giliai apmąstę tautos ir valstybės neteisingą, emigracijoje 1954–1955 metais paskelbė programinę studiją ,,Į pilnutinę demokratiją''. Autorių įsitikinimu ši studija turėjo tapti (galėjo tapti) intelektualiniu išeivijos įnašu į būsimos Lietuvos valstybinę santvarką. Studijoje skelbiami principai sudarė demokratijos idealų tradiciją, pradėtą 1936 metų inteligentijos deklaracijoje ,,Į organiškosios valstybės kūrybą''. Šis idėjinis perimamumas — ypatinga vertybė mums, šiandienos visuomenei, atgaivinančiai Lietuvos valstybės tęstinumą.

Valstybinės istorijos tęstinumas reiškiasi įvairiausiomis formomis, kurių ne visos yra pozityvios ir nešančios pažangą. Paradoksaliu būdu šiandieninė Lietuvos politika siejasi ir su prieškarine politine tikrove, jos dominuojančiomis tendencijomis. Juozas Brazaitis, vienas LFB ideologų ir vadovų, 1941 metų Laikinosios vyriausybės pirmininkas, pastebėjo: ,,Išaugusiems vadistinėje dvasioje nelengva ja atsikratyti''. Tai buvo pasakyta apie valdžią uzurpavusius tautininkus,

„...Demokratija reikalauja kilnių pažiūrų į žmogaus būtybę, gilios jai pagarbos, nuoširdaus jos vertinimo.

Demokratija reikalauja aukštos dvasinės kultūros.

Nei barbariškas žmogus, nei barbariška tauta nėra demokratai.

Demokratija nėra prigimties dovana. Ji yra kovos laimėjimas. Ilgos kovos su barbariškais atskiro asmens ir visuomenės instinktais. Todėl auklėjimas demokratijai yra vienas iš pagrindinių visuomeninių uždavinių..."

„Į pilnutinę demokratiją"

kurie neabejotinai laikė save demokratais. Tai galima pasakyti ir apie dažną dabartinės mūsų visuomenės politinį veiksnį, išaugusį ne tik 50-ies metų svetimojo vadizmo dvasioje, bet ir nekritiškai vertinantį nepriklausomos Lietuvos dvidešimtmetį.

Vardan visuomenės ir valstybės pažangos vadizmas turi pasitraukti iš mūsų politinio gyvenimo ir mūsų politinių įgūdžių.

Šiandien tai galima padaryti kuriant PILIETINĘS DEMOKRATIJOS valstybę.

* * *

Pilietinė demokratija — tai Organiškos valstybės ir Pilnutinės demokratijos idėjų visumos tęsinys.

Pilietinė demokratija — tai atnaujintas bandymas suteikti Lietuvos politikai humanizmo ir krikščioniškosios moralės argumentus.

Pilietinė demokratija — tai mūsų politikos ryšys su šiuolaikinio civilizuoto pasaulio demokratija ir jos institucijomis.

Pilietinė demokratija — tai mūsų bandymas bendrais pasaulėžiūros principais pagrįsti visų politinių veiksnių santarvę, tuo atimant iš jų galimybę politinį gyvenimą grįsti pasaulėžiūriniu antagonizmu.

Pilietinė demokratija — tai teisės ir rinkos dėsnių sintezės galią pripažįstanti visuomenė, matanti šioje sintezėje techninės ir ekonominės pažangos šaltinį.

Pilietinė demokratija — neišvengiamos liberalios visuomenės orientavimas į juridinių ir moralinių principų primatą.

Visi šie bendrieji teiginiai reikalaus platesnių paaiškinimų.

Arvydas Juozaitis

25 METAI LIETUVIŲ LITERATŪRAI

Los Angeles literatūrinių vakarų grandinė

JUOZAS KOJELIS

1990 gruodžio 2 Los Angeles Šv. Kazimiero parapijos salėje įvyko XXV literatūros vakaras nepertraukiamoje literatūros vakarų grandinėje. Nuo 1966 tuos vakarus organizuoja Los Angeles Lietuvių Fronto bičiulių sambūris. Sukaktuvinio vakaro proga verta žvilgterti į jų istoriją.

Los Angeles apsigyvenau 1952. Dar tais pačiais metais kilo mintis suorganizuoti literatūros vakarą, pakvietus iš Čikagos svečią rašytoją Aloyzą Baroną. Tuo laiku Baronas, galima sakyti, buvo pradedantis rašytojas, bet į lietuviškos raštijos Panteoną įžygiavęs drąsiai, atsinešęs stiliaus originalumą, graudulį, humorą, keistas istorijas ir paprastų žmonių sprendžiamas filosofines problemas. Jo 1951 atspausdintą knygą ,,Debesys plaukia pažemiu'' kritikai sutiko palankiai. Taip pat populiarus jis buvo tapęs savo straipsniais *Drauge*. Be to, gyvendamas Čikagoje, su Aloyzu buvau suartėjęs. Tai ir buvo priežastys, kodėl buvau numatęs kviesti Baroną. Tačiau nuo tos minties organizuoti literatūros vakarą teko tada atsisakyti. Los Angeles mieste tuo laiku dar nebuvo lietuvių rašytojų, kurie svečiui būtų galėję patalkinti. Trūko ir visuomeninės atramos: Lietuvių Bendruomenė buvo tik organizacinėje stadijoje, Los Angeles ateitininkai buvo gerokai apirę, frontininkai — negausūs. Naujųjų ateivių iš viso tuo laiku čia buvo nedaug, o senieji emigrantai, kaip buvau patyręs Čikagoje, literatūros vakarų nebuvo linkę lankyti. Tad kviesti rašytoją ir apmokėti jam kelionę buvo net ir finansiškai rizikinga. Todėl turėjo praeiti dar net 14 metų, kol literatūros vakarams susidarė palankios sąlygos.

Pirmasis literatūros vakaras Los Angeles įvyko 1966. Tuo metu čia jau buvo susidaręs nors ir negau-

sus, bet entuziastiškas Lietuvių Fronto bičiulių sambūris, kurio nariai, dirbdami įvairiose organizacijose, ruošdavo viešus pokalbius politiniais klausimais. Tuose pokalbiuose paaiškėjo, o taip pat spaudoje pasirodė pirmieji ženklai, kad naujųjų ateivių iš Lietuvos atsivežtas ryžtas kovoti dėl Lietuvos **nepriklausomybės** laisvajame pasaulyje ėmė silpti. Pradėta pašiepti ir pats ,,kovoti'' terminas. Gan ryškiai tai pasireiškė tarp akademinės jaunuomenės, kurią buvo paliętę tuo metu madingi laiko gūsiai pasipriešinti tėvų kartai ir tėvų išpažįstamoms vertybėms. Kanadoje 1965 vykęs VII ateitininkų kongresas dr. Juozo Girniaus pasiūlytu šūkiu ,,Atvirybė laikui, ištikimybė idealui'' parodė, kad didelė dalis akademinės jaunuomenės darosi nekritiškai imli laiko dvasiai ir per daug kritiška tėvų kartos idealams. Kai kurie kalbėtojai įtikinėjo, kad ,,vaduoti'' Amerikos negrus iš baltųjų ,,nelaisvės'' esą svarbiau negu vaduoti Lietuvą. Tokių nuotaikų liepsnas tuo metu dar gan atsargiai pradėjo pūsti ir kai kurie vyresnieji, kurie vėliau tapo vadinamojo ,,liberalinio sparno'' veikėjais.

Los Angeles frontininkai nutarė šalia politinės veiklos atiduoti duoklę ir dvasinės — kultūrinės rezistencijos palaikymui. Ir taip buvo apsispręsta už literatūros vakarų organizavimą. Buvo aišku, kad literatūros vakarai nesinaudos tokiu pat populiarumu kaip kiti kultūriniai renginiai, ir finansiškai jų organizavimas bus rizikingas, tačiau kovoje dėl krašto laisvės kūrybiniam **žodžiui** buvo pripažinta pirmenybė prieš kitas kūrybos formas.

Į pirmąjį literatūros vakarą 1966, kaip jau buvo planuota prieš 14 metų, svečiu rašytoju buvo pakviestas tas pats Aloyzas Baronas, tuo metu Lietuvių Rašytojų draugijos pirmininkas, beletristas, poetas, humoristas ir populiarus žurnalistas.

* * *

1990 gruodžio 2 jau įvyko XXV literatūros vakaras. Taigi vakarų ruošime nebuvo padaryta pertraukos. Per tuos 25 metus, iš kitur atvykę į Los Angeles, savo kūrybą skaitė: Jonas Aistis, Leonardas Andriekus, OFM, Aloyzas Baronas, Kazys Bradūnas, Česlovas Grincevičius, Jurgis Jankus, Paulius Jurkus, Anatolijus Kairys, Juozas Kralikauskas, Henrikas Nagys, Edita Nazaraitė, Birutė Pūkelevičiūtė, Danguolė Sadūnaitė, Julija Švabaitė-Gylienė, Antanas Vaičiulaitis, Vytautas Volertas. Vietiniai rašytojai, be kurių talkos literatūros vakarų tradicija taip ilgai nebūtų išsilaikiusi, buvo: Alė Rūta, Bernardas Brazdžionis, Jurgis Gliauda, Danutė Mitkienė, Elena Tumienė, Kleva Rūta Vidžiūnienė ir Pranas Visvydas. Visi jie, vieni daugiau kartų, kiti mažiau, skaitė savo kūrybą kartu su svečiais rašytojais arba svečius pristatė. Brazdžioniui, Alei Rūtai ir Gliaudai buvo suorganizuoti individualūs literatūros vakarai. Vienuoliktojo literatūros vakaro programą atliko aktorė-skaitovė iš Čikagos Elena Blandytė.

Dvidešimt ketvirtajame ir dvidešimt penktajame literatūros vakaruose jau dalyvavo poetai iš Lietuvos — Julius Keleras ir Marytė Kontrimaitė. Anksčiau Lietuvos rašytojai nebuvo kviečiami: jiems būtų reikėję gauti sovietų saugumo leidimą ir priimti saugumo direktyvas. O tai nesiderino su rezistencinio bendravimo su okupuotos Lietuvos žmonėmis dvasia. Įdomus supuolimas, kad Julius Keleras yra Sibiro tremtinės sūnus, o Marytė Kontrimaitė pačią ankstyvąją vaikystę su šeima praleido Sibire. Šiedu ,,sibiriokai'' Los Angeles LF bičiulių organizuojamų literatūros vakarų tradicijoje tarsi sudaro simbolinį tiltą, jungiantį išeivijoje sukurtą literatūrą su laisvėn žengiančios Lietuvos rašytojų kūryba.

Literatūros vakarai buvo paįvairinami muzikiniais intarpais ir aktorių deklamavimu bei dailiuoju skaitymu. Literatūros vakarams per 25 metus trumpomis programomis yra talkinę: smuikininkas Izidorius Vasyliūnas su akompaniatoriumi Vyteniu Vasiliūnu, solistai,-ės — Stasė Pautienienė, Ona Pliuškonienė, Birutė Dabšienė, Vita Polikaitytė, Rimtautas Dabšys, Antanas Polikaitis, pianistė Raimonda Apeikytė, dramos sambūrio nariai — Dalila Mackialienė, Petras Maželis, Ema ir Vincas Dovydaičiai ir kiti. Sceną yra dekoravę Rūta Bureikienė, Edmundas Arbas, Linas Kojelis. Valentinas Varnas vakarų metu yra pardavęs kelis šimtus rašytojų knygų.

Per 25 metus, kasmet pirmąjį gruodžio mėnesio savaitgalį daliuoju lietuvišku žodžiu gėrėjosi 130-200 rinktinės Los Angeles publikos.

Be Marytės Kontrimaitės iš Lietuvos, į šį sukaktuvinį, 25-jį literatūros vakarą dar buvo pakviestas rašytojas Vytautas Volertas iš Delran, New Jersey. Vytautas atskrido laiku, bet tik rankraščiai pasiekė salę; pats tiesiai iš aerodromo buvo nugabentas į vieną Los Angeles ligoninę. Jo kūrinius vakaro metu skaitė aktorė Ema Dovydaitienė, o nuotraukose, kaip matome, jam atstovavo žmona Bronė Volertienė. Savo kūrinius dar skaitė Alė Rūta, Bernardas Brazdžionis ir Pranas Visvydas. Poetas Bern. Brazdžionis taip pat aptarė viešnios ir svečio kūrybą. Plačiau apie šį literatūros vakarą *Drauge* rašė Ignas Medziukas (1990.XII.22 nr.).

Mečys Šilkaitis, Los Angeles LF bičiulių sambūrio pirmininkas, atidarydamas XXV literatūros vakarą kalbėjo: ,,Poezija ir proza yra kuriančiojo individo vaizduotės, jausmų ir išgyvenimų išraiška''. Bet ir kiekvienas iš mūsų... ,,savyje turime truputėlį poeto romantikos, rašytojo vaizduotės, svajotojo šelmiškumo. Ir jei mes negalime paėmę plunksną ką nors sukurti, bet gimę ir augę savo tautos globoje, išgyvenę tautos džiaugsmų ir kančių istoriją, susipažinę su iš kartos į kartą perduodamu kūrybiniu lobiu, galime pajusti ir įvertinti rašytojo išsireiškimų grožį, vaizdų spalvingumą, atvirą nuoširdumą bei žodžių derinį, kurį randame mūsų rašytojų kūriniuose''.

XXV literatūros vakaro dalyviai ir organizatoriai. Iš k. — poetė Kontrimaitė, B. Brazdžionis, B. Volertienė, E. Dovydaitienė, M. Šilkaitis, A. Raulinaitis ir Alė Rūta.

Apačioj, kairėje: Bernardas Brazdžionis kalba apie viešnią iš Lietuvos poetę Marytę Kontrimaitę. Dešinėj — su Maryte Kontrimaite kalbasi Juozas Kojelis. (Pokalbis paskelbtas Darbininke, sausio 4 nr.)

Nuotr. V. Mažėlio.

MIRĖ KUN. VIKTORAS DABUŠIS

Kun. Viktoras Dabušis po ilgos ligos mirė 1990 lapkričio 9 dieną. Paskutiniu laiku gyveno Seminole, FL, bet laidoti buvo parvežtas į savo buvusiąją Šv. Kazimiero parapiją, Paterson, N.J., kurioje 18 metų dirbo pastoracinį darbą.

Velionis gimė 1910 gruodžio 8, Gražų km., Girkalnio vls., Raseinių apskr. 1935 įšventintas kunigu vikariavo trumpai ir jau 1938 buvo paskirtas Kauno arkiv. katalikų akcijos direktorium. Po karo iš Anglų zonos kun. Dabušis atvyko į JAV. Buvo vikaru Brooklyno Angelų Karalienės par., o vėliau perkeltas į Patersoną. Pastoracinis darbas netrukdė kun. Dabušiui dirbti ir visuomeninėje veikloje.

Buvo Ateitininkų Federacijos generalinis sekretorius, *Ateities* žurnalo administratorius, ,,Ateities'' knygų leidyklos vedėjas, ilgą laiką dirbo *Darbininko* redakcijoje, buvo Lietuvių Bendruomenės tarybos narys, Kunigų Vienybės iždininkas, ALRK Federacijos gen. sekretorius, vienas iš pagrindinių Dainavos stovyklos organizatorių, Lietuvių Religinės Šalpos pradininkas, 600 metų Lietuvos krikšto jubiliejaus vajaus ir kitų panašių vajų organizatorius... ir prie viso to — nuoširdus Lietuvių Fronto bičiulis ir LFB tarybos narys. Neįmanoma trumpai visą jo veiklą ir suminėti. Kun. Viktoras Dabušis buvo veiklos ir įsipareigojimų žmogus. Ką nors apsiėmęs padaryti, visada atlikdavo. Kaip kunigas buvo mėgiamas dėl savo konkrečių pamokslų tiek parapijoje, tiek ir įvairiose stovyklose. Tai buvo neišsemiamos energijos, Bažnyčiai ir lietuviškai veiklai atsidavęs kunigas.

Todėl nesuprantama ir nepaprastai skaudu, kad tokio lietuviško kunigo, parvežto laidoti į jo paties lietuvišką Sv. Kazimiero par. bažnyčią, laidotuvių pamaldose daugiausia buvo vartojama anglų kalba. Esą toks buvęs vyskupijos parėdymas.

Ilsėkis ramybėje, mielas Kunige ir mielas Bičiuli Viktorai!

j. b.

LFB sambūrio veikla Čikagoje

Praeitų metų Čikagos LFB sambūrio valdybos kadencijai besibaigiant, 1990.XI.14 buvo sukviestas bičiulių ir svečių susirinkimas. Jame dalyvavo ir iš Lietuvos šiuo metu JAV besilanką dr. Vincas Korkutis ir jo žmona Leona. Dr. Korkutis geologas ir naftos eksploatavimo specialistas, skaitė įdomią paskaitą apie Lietuvos žemės turtus, cementą, plytų, čerpių, koklių ir kitų statybinių medžiagų panaudojimą. Prelegentas šiomis dienomis dalyvavo Houston, TX įvykusiame naftos specialistų pasitarime, kur tarėsi dėl modernios giluminių siurblių aparatūros Lietuvai. Jo nuomone, jau dabar Lietuvos poreikiams gaunamos naftos užtektų 10-čiai metų.

Lietuvos žemėje yra ir kitokių turtų: randamas nepaprastai geros kokybės molis, taip pat ir smėlis, iš kurio galima pagaminti pasaulinio masto kristolas. Yra tam tikri kiekiai ir vario, cinko, švino, net sidabro ir titano, o taip pat ir geros kokybės marmuro. Paskaita sulaukė didelio dėmesio ir daugybės klausimų.

Senosios valdybos ataskaitinius pranešimus padarė pirm. Povilas Vaičekauskas, sekr. Aldona Šmulkštienė ir ižd. Jonas Vaznelis. Pagal jau seniai veikiančią tradiciją sambūrio valdyba kasmet keičiasi alfabeto tvarka. Tad ateinančiais metais Čikagos LFB sambūriui vadovaus šie bičiuliai: Jonas Ambrizas, dr. Kazys Ambrozaitis, Elena Baltrušaitienė, Apolinaras Bagdonas ir Vita Baleišytė.

Tačiau savo kadenciją pabaigusiai senajai valdybai buvo dar pavestos labai svarbios pareigos, būtent, pravesti naujos LFB Centro valdybos ir tarybos rinkimus, kurie bus vykdomi 1991 metų pradžioje. Tad šių rinkimų komisiją sudaro: Povilas Vaičekauskas, Aldona Šmulkštienė, Jonas Vaznelis, Valerija Žadeikienė ir Jonas Žadeikis.

Čikagos LFB sambūrio buv. valdybos nariai ir tuo pačiu Rinkiminės komisijos nariai su dr. P. Kisieliumi. Iš k. — J. Žadeikis, A. Šmulkštienė, P. Vaičekauskas, V. Žadeikienė, J. Vaznelis, dr. P. Kisielius.

NAUJOS LFB TARYBOS RINKIMAI

Kai šis žurnalo numeris pateks į skaitytojų rankas, naujos LFB Tarybos rinkimai jau bus pasibaigę. Iki nustatyto termino rinkiminė komisija gavo 15 kandidatų į LFB Tarybą. Atsirado sunkumų gauti kandidatus į Centro valdybą, tad buvo rasta išeitis, kad naujai išrinktoji Taryba turės sudaryti ir valdybą (iš savo tarpo arba kooptuojant asmenis iš šalies). Galutinai sudarytas LFB Tarybos kandidatų sąrašas, išsiuntinėtas bičiuliams pabalsuoti tik už 9 asmenis, buvo toks: dr. Kazys Ambrozaitis, Vytautas Aušrotas, dr. Zigmas Brinkis, Gintė Damušytė, dr. Kęstutis Girnius, Juozas Kojelis, dr. Česlovas Kuras, dr. Vytautas Majauskas, Algis Raulinaitis, Antanas Sabalis, dr. Kęstutis Skrupskelis, dr. Adolfas Šležas, Jonas Urbonas, dr. Vytautas Vardys, Virgus Volertas, Jr.

Kandidatai į LFB Kontrolės komisiją, kuriai reikia 3-jų asmenų, buvo pasiūlyti: Jonas Kavaliūnas, Pilypas Narutis ir dr. Vacys Šaulys.

ATSIŲSTA PAMINĖTI

Nijolė Jankutė, SAULĖGRĄŽŲ TVANAS, apsakymai. Tai iš vienuolikos apsakymų sudėta 192 psl. knyga, savo gyvenimiškomis temomis, patraukliu stiliumi, persunktu kartais humoru, kartais giliu liūdesiu, priverčianti nepadėti jos į šalį, kol nebus užskleistas paskutinis puslapis. Nijolė Jankutė moka pasakoti, ir įdomiai pasakoti. Viršelis ir aplankas dail. Ados Sutkuvienės. Išleido 1990 Lietuviškos knygos klubas. Kaina 7 dol.

Julius Keleras, BALTAS KALĖDAITIS, eilėraščiai. Juliaus Kelero, jauno poeto, šiuo metu studijuojančio ir kartu dėstančio Illinois universiteto Lituanistinėje katedroje, keletą eilėraščių spausdinome *Į laisvę* nr. 107. Dabar prieš akis jo Amerikoje išleista poezijos knyga (Lietuvoje dar 1988 „Vagos" leidykla išleido pirmąją jo knygą „Žiemos valtys"). „Baltąjam Kalėdaityje" sudėti 94 eilėraščiai, jautriai liečiantys Lietuvos tragiškojo likimo vaizdus ir žmogaus sielos gilumas. Išleido 1990 Ateities literatūros fondas, viršelis dail. Petro Aleksos, meniškos fotografijos tekste Viliaus Kelero. 96 psl., kaina 6 ir 8 dol.

Alfonsas Tyruolis, ŠIAPUS IR ANAPUS SAULĖS, Eilės lyrinės ir epinės, Šią 109 psl. su 102 tėvynės ilgesio ir religinių motyvų eilėraščiais knygą 1989 išleido M. Morkūno leidykla. Minkšti viršeliai ir aplankas dail. A. Aleksos.

Herman Melville, BALTASIS BANGINIS, romanas. Išvertė į lietuvių kalbą Povilas Gaučys. Tai įdomus jūros nuotykių romanas, o Povilas Gaučys yra gerai žinomas kaip puikus vertėjas. Knyga 347 psl. Išleido 1990 metais Lietuviškos knygos klubas. Nelabai įspūdingas knygos viršelis ir aplankas dail. Vytauto O. Virkau. Kaina 10 dol.

Liudas Dambrauskas, GYVENIMO AKIMIRKOS, Atsiminimai, I tomas (II tomas dar nepasiekė redaktoriaus). Tai Sibiro kankinio Liudo Dambrausko jaunystės ir kalinio dienų pergyvenimai, paražyti gyvai ir įdomiai, verčiantys skaitytoją susimąstyti. Išleido „Vagos" leidykla Vilniuje su Į Laisvę Fondo finansine parama. I tomas — 676 psl., kietais viršeliais, iliustruota dail. Gražinos Didelytės. Bus platinama Į Laisvę Fondo.

Į LAISVĘ FONDAS LIETUVIŠKAI KULTŪRAI UGDYTI
AMERICAN FOUNDATION FOR LITHUANIAN RESEARCH, INC.
8908 W. Butterfield Ln., Orland Park, ILL 60462

ir

LIETUVIŠKŲ STUDIJŲ CENTRAS
CENTER FOR LITHUANIAN STUDIES, INC.
1901 South 49th Ct., Cicero, IL 60650

yra dvi Lietuvių Fronto bičiulių sukurtos institucijos:

Į LAISVĘ FONDAS tiesiogiai rūpinasi reikalingiausių veikalų užsakymu ir leidimu. Kai kurių knygų spausdinimas perkeltas į Lietuvą, kur jos gali būti išleistos žymiai didesniais tiražais. Prenumeruokime, pirkime ir platinkime Į Laisvę Fondo leidinius, remkime šio fondo darbus. Knygų užsakymai, atsilyginimas už jas ir aukos siunčiamos Į LF iždininko adresu: **A. Pargauskas, 8908 W. Butterfield Ln., Orland Park, IL 60462.**

LIETUVIŠKŲ STUDIJŲ CENTRAS finansiškai remia visas lietuviškas kultūrines ir politines pastangas:

- Remia Į Laisvę Fondo knygų leidimo darbus,
- Skiria stipendijas, išmoka honorarus užsakytiems veikalams,
- Lietuvoje įsteigtą Į Laisvę Fondo filialą aprūpina moderniomis spaudos darbams atlikti priemonėmis,
- Yra įsipareigojęs remti būtinai reikalingą Lietuvių Informacijos Centro skyriaus Washingtone darbą.

Visiems šiems uždaviniams reikalinga finansinė talka. Tai yra konkretūs darbai ir įsipareigojimai, kuriems visų mūsų širdys ir kišenės privalėtų būti atviros. Visos aukos, kurios išrašomos CENTER FOR LITHUANIAN STUDIES, INC. vardu gali būti nurašomos nuo JAV federalinių pajamų mokesčių.

Aukas siųsti Lietuviškų Studijų Centro iždininkui šiuo adresu: **Kostas Dočkus, 1901 South 49th Ct., Cicero, IL 60650.**

Alp(LKA) 3082
1990/91
Nr.110(147)

Šio numerio kaina 3.50 dol.